
Kenopanishat with ShankarabhAshya and Notes

கேநோபநிஷத் ஸாங்கரபா⁴ஷ்ய ஏவம் டிப்பண்ஸஹிதா

Document Information

Text title : Kenopanishad (shAnkarabhAShya)

File name : kenopaniShadshAnkarabhAShya.itx

Category : upanishhat, shankarAchArya, bhAShya

Location : doc_upanishhat

Transliterated by : svAminI tattvapriyAnanda tattvapriya3108 at gmail.com

Proofread by : svAminI tattvapriyAnanda

Acknowledge-Permission: svAminI tattvapriyAnanda

Latest update : August 28, 2025

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

August 28, 2025

sanskritdocuments.org

கேநோபநிஷத் ஸாங்கரபா⁴ஷ்ய ஏவம் டிப்பணீஸஹிதா

வசநாத் கேநோபநிஷத் - மந்த்ரவிவரணம்

ப்ரத²ம: க²ண்ட: ³ / அத⁴யாய: 1. |

1. கேநேஷிதம் பத்தி
2. ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரம்
3. ந தத்ர சக்ஷுர்க³ச்ச²தி
4. யத்³வாசாநப்⁴யுதி³தம்
5. யந்மநஸா ந மநுதே
6. யச்சக்ஷுஷா ந பஸ்யதி
7. யச்ச²ரோத்ரேண ந ஸ்ர்ரு²ணேதி
8. யத்ப்ராணேந ந ப்ராணிதி

த்³விதீய: க²ண்ட: ³ / அத⁴யாய: 2. |

1. யதி³ மந்யஸே ஸுவேதே³தி
2. நாஹம் மந்யே ஸுவேதே³தி
3. யாமதம் தஸ்ய மதம்
4. ப்ரதிபோ³த⁴விதி³தம் மதம்
5. இஹ சேத³வேத³த்³ அத² ஸத்யமஸ்தி

த்ரு²தீய க²ண்ட: ³ / அத⁴யாய: 3. |

1. ப்³ரஹ் ஹ தே³வேப்⁴யோ விஜிக்³யே
2. த ஐக்ஷந்த அஸ்மாகமேவாயம்
3. தே⁵க்³நிமப்³ருவந் ஜாதவேத³
4. தத³ப்⁴யத்³ரவத் தமப்⁴யவத³த்
5. தஸ்மிம்ஸ்த்வயி கிம் வீர்யமிதி
6. தஸ்மை த்ரு³ணம் நித³தா⁴வேதத்³த³ஹேதி
7. அத² வாயுமப்³ருவந்
8. தத³ப்⁴யத்³ரவத் தமப்⁴யவத³த்
9. தஸ்மிம்ஸ்த்வயி கிம் வீர்யமிதி

10. தஸ்மை த்ரு³ணம் நித³தா⁴வேததா³த³த்ஸ்வேதி
11. அத² இந்த³ரமப்³ருவந்
12. ஸ தஸ்மிந்நேவாகாஸே ஸ்த்ரியமாஜகா³ம
சதுர்த:² க²ண்ட:³ / அத்⁴யாய: 4. |
1. ஸா ப்³ரஹ்மேதி ஹோவாச
2. தஸ்மாத்³ வா ஏதே தே³வா: அதிதராமிவ
3. தஸ்மாத்³ வா இந்த³ர: அதிதராமிவ
4. தஸ்யைஷ ஆதே³ஸோ யதே³தத்³வித்யுதோ
5. அதா²த்⁴யாத்மம் யதே³தத்³ க³ச்ச²தீவ ச மந:
6. தத்³த⁴ தத்³வநம் நாம
7. உபநிஷத³ம் போ⁴ ப்³ரூஹி
8. தஸ்யை தபோ த³ம: கர்மேதி
9. யோ வா ஏதாமேவம் வேதா³பஹ்ரு³த்ய

விசாரபா⁴ஷ்யாநுக்ரமணிகா

1. உபோத்³கா⁴த-பத்³-பா⁴ஷ்யம் ஜ்ஞாநாதி⁴காரிநிரூபணம், ஸம்ந்யாஸகர்த்தவ்யதா, ஸமுச்சயவாத³க²ண்ட³நம் ச (001-002)
2. உபோத்³கா⁴த-வாக்ய-பா⁴ஷ்யம் அஜ்ஞஸ்ய கர்மாரம்ப⁴த்வம், ஆத்மந: கர்மாவிஷயத்வம் ச (003-004)
3. ப்³ரஹ்மண: அஹேயத்வாநுபாதே³யத்வேந ஆத்மாபி⁴ந்நத்வப்ரதிபாத³நம் (ந தத்ர | கேந 1.3) (009-012)
4. ப்ரத்யயஸாக்ஷிதயா ப்³ரஹ்மணோ⁵பே³த³ப்ரதிபாத³நம் (ப்ரதிபோ³த⁴விதி³தம் | கேந 2.4) (021-023)
5. ஈஸ்வரஸத்³பா⁴வஸித்³தி:⁴, கர்மண: ப²லதா³த்ரு³த்வாநுபபத்திஸ்ச (வாக்யபா⁴ஷ்ய கேந 3.1 உபோத்³கா⁴த) (025-030)
6. தப:ப்ரப⁴ரு³தீநாம் ப்³ரஹ்மவித்யாயா: அஸேஷத்வப்ரதிபாத³நம் ஸஹகாரிஸாத⁴நஸம்ப³நத்⁴ ச | (கேந 4.7) (037-037)

கேநோபநிஷத் (1)

ஸாந்திபாட:² (ஆப்யாயந்து)

ஓ ஆப்யாயந்து மமாங்க³நி | வா³க்ப்ராணஸ்சக்ஷு:ஸ்ரோத்ரமதோ² ப³லமிந்த³ரியாணி
ச ஸர்வாணி |

ஸர்வம் ப்³ரஹ்மௌபநிஷத்³ம் | மா⁵ஹம் ப்³ரஹ்ம நிராகூர்யாம் | மா மா ப்³ரஹ்ம
நிராகரோத் | அநிராகரணமஸ்த்வநிராகரணம் மே⁵ஸ்து |

ததா³த்த்மநி நிரதே ய உபநிஷத்ஸு த⁴ர்மாஸ்தே மயி ஸந்து | தே மயி ஸந்து ||

ஓ ஶாந்தி: ஶாந்தி: ஶாந்தி: ||

அத்⁴யாய 1

பத்³பா⁴ஷ்யம்

உபக்ரமணிசா

“கேநேஷிதம்” இத்யாத்³யோபநிஷத் பர-ப்³ரஹ்ம-விஷயா வக்தவ்யா இதி
நவமஸ்யாத்⁴யாயஸ்ய ஆரம்ப: ⁴ | ப்ரா³கே³தஸ்மாத் கர்மாண்யஸேஷை: பரிஸமாபிதாநி,
ஸமஸ்த-கர்மாஸ்ய-பூ⁴தஸ்ய ச ப்ராணஸ்ய உபாஸநாந்யுக்தாநி, கர்மாங்க³-
விஷயாணி ச | அநந்தரம் ச கா³யத்ர-ஸாம-விஷயம் த்³ர்ஸநம் வம்ஸாந்தம்
உக்தம் கார்யம் | ஸர்வமேதத்³யதோ²க்தம் கர்ம ச ஜ்ஞாநம் ச ஸம்யக³நுஷ்டி²தம்
நிஷ்காமஸ்ய முமுக்ஷோ: ஸத்த்வ-ஸூத்⁴யர்த்²ம் ப⁴வதி | ஸகாமஸ்ய து ஜ்ஞாந-
ரஹிதஸ்ய கேவலாநி ஸ்ரௌதாநி ஸ்மார்த்தாநி ச கர்மாணி த³க்ஷிண-மார்³-
ப்ரதிபத்தயே புநரா³வ்ருத்தயே ச ப⁴வந்தி | ஸ்வாபா⁴விக்யா த்வஸாஸ்த்ரீயயா
ப்ரவ்ருத்தயா பஸ்வாதி³-ஸ்தா²வராந்தா அதோ⁴-க³தி: ஸ்யாத் | “அதை²தயோ:
பதோ²ர்ந கதரேண ச ந தாநீமாநி க்ஷுத்³ராண்யஸக்ரு³தா³வர்த்தீநி பூ⁴தாநி ப⁴வந்தி
ஜாயஸ்வ ம்ரியஸ்வேத்யேதத் த்ரு³தீயம் ஸ்தா²நம்” (சா². 5.10.8) இதி ஸ்ருதே: | “ப்ரஜா
ஹ திஸ்ரோ⁵த்யாயமீய:” (ஐ.ஆ. 2.1.1.4) இதி ச மந்த்ர-வரணாத் |

ஜ்ஞாநாதி⁴காரி-நிருபணம்

விஸூத்⁴த⁴-ஸத்த்வஸ்ய து நிஷ்காமஸ்ய ஏவ பா³ஹ்யாத்³நித்யாத் ஸாத்⁴ய-ஸாத⁴ந-
ஸம்ப³ந்தாத்³ இஹ க்ரு³தாத் பூர்வக்ரு³தாத்³வா ஸம்ஸ்கார-விஸேஷாத்³ப⁴வாத்³
விரக்தஸ்ய ப்ரத்யகா³த்ம-விஷயா ஜிஜ்ஞாஸா ப்ரவர்த்ததே | ததே³தத்³வஸ்து
ப்ரஸ்ந-ப்ரதிவசந-லக்ஷணயா ஸ்ருத்யா ப்ரத³ர்ஸ்யதே “கேநேஷிதம்” இத்யாத்³யா
| கா²கே சோக்தம் “பராஞ்சி கா²நி வ்யத்ரு³ணத்ஸ்வயம்பூ⁴ தஸ்மாத்த்பராங்
பஸ்யதி நாந்தராத்த்மந் | கஸ்சித்³த⁴ர: ப்ரத்யகா³த்மாநமைக்ஷத்³ ஆவ்ருத்த-
சக்ஷுரம்ரு³தத்வமிச்ச²ந்” (க. 2.1.1) இத்யாதி³ | “பரீக்ஷய லோகாந் கர்ம-சிதாந்
ப்³ராஹ்மணோ நிர்வேத³மாயாந்நாஸ்த்யக்ரு³த: க்ரு³தேந | தத்³விஜ்ஞாநார்த்²ம் ஸ

கு³ருமேவாபி⁴க³ச்சே²த் ஸமித்பாணி: ஸ்ரோத்ரியம் ப்³ரஹ்மநிஷ்ட²ம்” (மு. 1.2.12)
இத்யாத்³யாத்²ர்வணே ச |

நிவ்ரு³த்தாஜ்ஞாநஸ்ய க்ரு³த்-க்ரு³த்யதா-ப்ரத³ர்ஸநம்

ஏவம் ஹி விரக்தஸ்ய ப்ரத்யகா³த்ம-விஷயம் விஜ்ஞாநம் ஸ்ரோதும் மந்தும் விஜ்ஞாதும்
ச ஸாமர்த்த்யமுபபத்யதே, நாந்யதா² | ஏதஸ்மாச்ச ப்ரத்யகா³த்ம-ப்³ரஹ்ம-
விஜ்ஞாநாத ஸம்ஸார-பீ³ஜமஜ்ஞாநம் காம-கர்ம-ப்ரவ்ரு³த்தி-காரணமஸேஷதோ
நிவர்த்ததே, “தத்ர கோ மோஹ: க: ஸோக: ஏகத்வமநுபஸ்யத:” (ஈ. 7) இதி மந்த்ர-
வர்ணாத் | “தரதி ஸோகமாத்தமவித்” (சா². 7.1.3) இதி, “பி⁴த்யதே ஹ்ரு³த்ய-க்³ர்நதி:²
சி²த்யந்நதே ஸர்வ-ஸம்ஸயா: | க்ஷயந்தே சாஸ்ய கர்மாணி தஸ்மிந் த்³ரு³ஷ்டே
பராவரே” (மு. 2.2.8) இத்யாதி³-ஸ்ருதிப்⁴யஸ்ச |

ஸமுச்சயவாத்³க²ண்ட³நம்

ஆக்ஷேப:

கர்ம-ஸஹிதாத்³பி ஜ்ஞாநாதே³தத் ஸித்⁴யதீதி சேத் |

ஸமாதா⁴நம்

ந, வாஜஸநேயகே தஸ்யாந்ய-காரணத்வ-வசநாத் (2) | “ஜாயா மே ஸ்யாத்” (ப்³ரு³.
1.4.17) இதி ப்ரஸ்துத்ய “புத்ரேணயம் லோகோ ஜய்யோ, நாந்யேந கர்மண, கர்மண
பித்ரு³-லோகோ வித்³யயா தே³வ-லோக:” (ப்³ரு³. 1.5.16) இத்யாத்தமநோ³ந்யஸ்ய
லோக-த்ரயஸ்ய காரணத்வமுத்தம் வாஜஸநேயகே | தத்ராவ ச பாரிவ்ராஜ்ய-
விதா⁴நே ஹேதுருக்த: “கிம் ப்ரஜயா கரிஷ்யாமோ யேஷாம் நோ³யமாத்தமா³யம்
லோக:” (ப்³ரு³. 4.4.22) இதி | தத்ராயம் ஹேத்வர்த² - ப்ரஜா-கர்ம-தத்ஸம்யுக்த-
வித்³யாபி⁴ர்மநுஷ்ய-பித்ரு³-தே³வ-லோக-த்ரய-ஸாத⁴நைநாத்ம-லோக-ப்ரதிபத்தி-
காரண: கிம் கரிஷ்யாம: | ந சாஸ்மாகம் லோக-த்ரயமநித்யம் ஸாத⁴ந-
ஸாத⁴யமிஷ்டம், யேஷாமஸ்மாகம் ஸ்வாபா⁴விக: அஜோ³ஜ்ஜரோ³ம்ரு³தோ³ப⁴யோ ந
வர்த⁴தே கர்மண, நோ கநீயாந், நித்யஸ்ச லோக இஷ்ட: | ஸ ச நித்யத்வாந்நாவித்³யா-
நிவ்ரு³த்தி-வ்யதிரேகண அந்ய-ஸாத⁴ந-நிஷ்பாத்ய: | தஸ்மாத் ப்ரத்யகா³த்ம-
ப்³ரஹ்ம-விஜ்ஞாந-பூர்வக: ஸர்வைஷண-ஸம்ந்யாஸ: ஏவ கர்த்தவ்ய இதி |

ஜ்ஞாநகர்மவிரோத⁴ப்ரத³ர்ஸநம்

கர்ம-ஸஹபா⁴வித்வ-விரோதா⁴ச்ச ப்ரத்யகா³த்ம-ப்³ரஹ்ம-விஜ்ஞாநஸ்ய | ந
ஹ்யுபாத்த-காரக-ப²ல-பே⁴த³-விஜ்ஞாநேந கர்மண ப்ரத்யஸ்தமித-ஸர்வ-பே⁴த³-
த³ர்ஸநஸ்ய ப்ரத்யகா³த்ம-ப்³ரஹ்ம-விஷயஸ்ய ஸஹபா⁴வித்வம் உபபத்யதே |
வஸ்து-ப்ராதா⁴ந்யே ஸதி (3) அபுருஷ-தந்த்ரத்வாத்³ ப்³ரஹ்ம-விஜ்ஞாநஸ்ய |
ப்ரஸ்நப்ரதிவசநருபக²நதாத்பர்யம்

தஸ்மாத்³ த்³ரு³ஷ்டாத்³ரு³ஷ்டேப்⁴யோ பா³ஹ்ய-ஸாத⁴ந-ஸாத⁴யேப்⁴யோ விரக்தஸ்ய
 ப்ரத்யகா³த்ம-விஷயா ப்³ரஹ்ம-ஜிஜ்ஞாஸேயம் “கேநேஷிதம்” இத்யாதி³-ஸ்ருத்யா
 ப்ரதர்³ஸ்யதே | ஶிஷ்யாசார்ய-ப்ரஸந-ப்ரதிவசந-ரூபேண கத²நம் து ஸலக்ஷம்-வஸ்து-
 விஷயத்வாத், ஸுக²-ப்ரதிபத்தி-காரணம் ப⁴வதி | கேவல-தர்காக³ம்யத்வம் ச
 த³ர்ஸிதம் ப⁴வதி | “நைஷா தர்கேண மதிராபநேயா” (க 1.2.9) இதி ஸ்ருதேஸ்ச
 | “ஆசார்யவாந் புருஷோ வேத³” (சா². 6.14.2) , “ஆசார்யாத்³தைவ வித்³யா
 வித்³தா ஸாதி⁴ஷ்ட²ம் ப்ராபத்” (சா². 4.9.3) இதி | “தத்³வித்³தி⁴ ப்ரணிபாதேந”
 (கீ³. 4.34) இத்யாதி³-ஸ்ருதி-ஸம்ரு³தி-நியமாச்ச கஸ்சித்³ கு³ரும் ப்³ரஹ்ம-நிஷ்ட²ம்
 விதி⁴வது³பேத்ய ப்ரத்யகா³த்ம-விஷயாத்³ந்யத்ர ஶரணமபஸ்யந் அப⁴யம் நித்யம்
 ஶிவமசலம் இச்ச²ந் பப்ரச² இதி கல்ப்யதே ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

உபக்ரமணிகா

ஸமாப்தம் கர்மாத்ம-பூ⁴த-ப்ராண-விஷயம் விஜ்ஞாநம் கர்ம சாநேகப்ரகாரம்,
 யயோர்விகல்ப-ஸமுச்சயாநுஷ்டா²நாத்³ த³க்ஷிணேத்தராப்யாம் ஸ்ரு³திப்⁴யாமாவ்ரு³த்த்யநாவ்
 ப⁴வத: | அத ஊர்த்⁴வம் ப²ல-நிரபேக்ஷ-ஜ்ஞாந-கர்ம-ஸமுச்சயாநுஷ்டா²நாத்
 க்ரு³தாத்ம-ஸம்ஸ்காரஸ்ய உச்சி²ந்நாத்ம-ஜ்ஞாந-ப்ரதிப³ந்த⁴கஸ்ய த்³வைத-
 விஷய-தோ³ஷ-த³ர்ஸிநோ நிர்ஜ்ஞாதாஸேஷ-பா³ஹ்ய-விஷயத்வாத் ஸம்ஸார-
 பீ³ஜ்மஜ்ஞாநம் உச்சிச்சி²தஸத: (4) ப்ரத்யகா³த்ம-விஷய-ஜிஜ்ஞாஸோ: “கேநேஷிதம்”
 இத்யாத்ம-ஸ்வரூப-தத்த்வ-விஜ்ஞாநாய அயமத்⁴யாய: ஆரப்⁴யதே | தேந ச
 ம்ரு³த்யு-பத³ம்ஜ்ஞாநம் (5) உச்சே²த்தவ்யம், தத்தந்த்ரோ ஹி ஸம்ஸாரோ யத: |
 அநதி⁴க³தத்வாத்³ ஆத்மநோ யுக்தா தத³தி⁴க³மாய தத்³விஷயா ஜிஜ்ஞாஸா |
 ஜ்ஞாநகர்மவிரோத:⁴

கர்ம-விஷயே சாநுக்தி: (6) , தத்³விரோதி⁴த்வாத் | அஸ்ய விஜிஜ்ஞாஸிதவ்யஸ்ய
 ஆத்ம-தத்த்வஸ்ய கர்ம-விஷயே⁵வசநம் | கஸ்மாதி³தி சேத்³ ஆத்மநோ ஹி
 யதா²வத்³விஜ்ஞாநம் கர்மணா விருத்⁴யதே | நிரதிஸ்ய-ப்³ரஹ்ம-ஸ்வரூபோ ஹ்யாத்மா
 விஜிஜ்ஞாபயிஷித: “ததே³வ ப்³ரஹ்ம த்வம் வித்³தி⁴, நேத³ம் யதி³த³முபாஸதே” (கே.
 1.4) இத்யாதி³-ஸ்ருதே: | ந ஹி ஸ்வாராஜ்யே⁵பி⁴ஷிக்தோ ப்³ரஹ்மத்வம் க³மித: கஞ்சந
 நமிதுமிச்ச²தி | அதோ ப்³ரஹ்மாஸமீதி ஸம்பு³த்³தோ⁴ ந கர்ம காரயிதும் ஶக்யதே
 | ந ஹ்யாத்மாநம் அவாப்தார்த²ம் ப்³ரஹ்ம மந்யமாந: ப்ரவ்ரு³த்திம் ப்ரயோஜநவதீம்
 பஸ்யதி | ந ச நிஷ்ப்ரயோஜநா ப்ரவ்ரு³த்தி: | அதோ விருத்⁴யத ஏவ கர்மணா ஜ்ஞாநம்
 | அத: கர்ம-விஷயே அநுக்தி:, விஜ்ஞாந-விஸேஷ-விஷயா ஏவ ஜிஜ்ஞாஸா |

அஜ்ஞஸ்ய நிஷ்காமஸ்ய கர்மாரம்ப⁴, ப்ராப்தஜ்ஞாநஸ்ய ந

ஆக்ஷேப:

கர்மாநாரம்ப⁴ இதி சேத் | (7)

ஸமாதா⁴நம்

ந | நிஷ்காமஸ்ய ஸம்ஸ்காரார்த²த்வாத் |

ஆக்ஷேபஸ்ய விவரணம்

யதி³ ஹ்யாத்ம-விஜ்ஞாநேந ஆத்மாவித்³யா-விஷயத்வாத் பரிதித்யாஜயிஷிதம் (8)

கர்ம, தத: “ப்ரக்ஷாலநாத்³தி⁴ பங்கஸ்ய தூ³ராத்³ஸ்ப்ரஸநம் வரம்” (ம.பா⁴.வந. 2.49)

இத்யநாரம்ப⁴ ஏவ கர்மண: ஸ்ரேயாந் | அல்ப-ப²லத்வாத்³ ஆயாஸ-ப³ஹூலத்வாத் தத்த்வ-ஜ்ஞாநாதே³வ ச ஸ்ரேய:-ப்ராப்தே: இதி சேத் |

ஸமாதா⁴நஸ்ய விவரணம்

ஸத்யம், ஏதத்³வித்³யா-விஷயம் கர்ம அல்ப-ப²லத்வாத்³-தோ³ஷ்வத்³ ப்³ந்த⁴-ரூபம்

ச ஸகாமஸ்ய, “காமாந் ய: காமயதே (9) “ (மு. 3.2.2) , “இதி நு காமயமாந:

(ஸம்ஸாரதி) ” (ப்³ரு³. 4.4.6) இத்யாதி³-ஸ்ருதிப்⁴ய: | ந நிஷ்காமஸ்ய | தஸ்ய து

ஸம்ஸ்காரார்தா²ந்வேவ கர்மாணி ப⁴வந்தி தந்நிர்வர்தகாஸ்ரய-ப்ராண-விஜ்ஞாந-

ஸஹிதாநி (10) | “தே³வ்யாஜீ (11) ஸ்ரேயாந் ஆத்மயாஜீ வா” இதுபக்ரமய ஆத்மயாஜீ

து கரோதி “இத்³ம் மே⁵நேநாங்க்³ம் ஸம்ஸ்க்ரியதே” இதி ஸம்ஸ்காரார்த²மேவ

கர்மாணீதி வாஜஸநேயகே | “மஹாயஜ்ஞைஸ்ச யஜ்ஞைஸ்ச ப்³ராஹ்மீயம் க்ரியதே

தநு:” (மநு. 2.28) , “யஜ்ஞோ தா³நம் தபஸ்சைவ பாவநாநி மநீஷ்ணாம்” (கீ³. 18.5)

இத்யாதி³-ஸம்ரு³தேஸ்ச | ப்ராணாதி³-விஜ்ஞாநம் ச கேவலம், கர்ம ஸமுச்சிதம்

வா, ஸகாமஸ்ய ப்ராணாத்ம-ப்ராப்த்யர்த²மேவ ப⁴வதி | நிஷ்காமஸ்ய த்வாத்ம-

ஜ்ஞாந-ப்ரதிப்³ந்த⁴-நிர்மார்ஷ்டயை ப⁴வதி, ஆத்³ர்ஸ-நிர்மார்ஜநவத் | உத்பந்நாத்ம-

வித்³யஸ்ய த்வநாரம்போ⁴ நிரர்த²கத்வாத் | “கர்மண ப³த்⁴யதே ஜந்தூர்வித்³யயா ச

விமுச்சயதே | தஸ்மாத் கர்ம ந குர்வந்தி யதய: பார-த³ர்ஸிந:” (ம.பா⁴.ஸாம். 242.7) இதி

| “க்ரியாபுத்²ஸ்சைவ புரஸ்தாத் ஸம்ந்யாஸஸ்ச தயோ: ஸந்ந்யாஸ ஏவாத்யரேசயத்”

இதி, “த்யாகே³நைகே” (கை. 1.3) , “நாந்ய: பந்தா² வித்³யதே” (ஸ்வே. 3.8) இத்யாதி³-

ஸ்ருதிப்⁴யஸ்ச | ந்யாயாச்ச, உபாய-பூ⁴தாநி ஹி கர்மாணி ஸம்ஸ்கார-த்³வாரேண

ஜ்ஞாநஸ்ய | ஜ்ஞாநேந த்வம்ரு³தத்வ-ப்ராப்தி: | “வித்³யயா விந்த³தே⁵ம்ரு³தம்” (கே.

2.4) இத்யாதி³-ஸ்ருதி-ஸம்ரு³திப்⁴யஸ்ச | ந ஹி ந்த³யா: பாரகோ³ நாவம் ந முஞ்சதி

யதே²ஷ்ட-தே³ஸ-க³மநம் ப்ரதி ஸ்வாதந்ந்ரீயே ஸதி |

ஆத்மந: கர்மாவிஷயத்வம்

ந ஹி ஸ்வபா⁴வ-ஸித்³த⁴ம் வஸ்து ஸிஷாத⁴யிஷிதி ஸாத⁴நை: | ஸ்வபா⁴வ-

ஸித்³த⁴ஸ்சாத்மா | ததா² ந ஆபிபயிஷித: | ஆத்மத்வே ஸதி நித்யாப்தத்வாத் | நாபி
 விசிகாரயிஷித: | ஆத்மத்வே ஸதி நித்யத்வாத்³ அவிசிகாரித்வாத்³ விஷயத்வாத்³ மூர்த்தத்வாத்³
 | ஸ்ருதேஸ்ச “ந வர்த⁴தே கர்மணா” (ப்³ரு. 4.4.23) இத்யாதி³ | ஸ்ம்ரு³தேஸ்ச
 “அவிகார்யோ⁵யமுச்சயதே” (ஈ³. 2.25) இதி | ந ச ஸஞ்சிகீர்ஷித: “ஸூத்³த⁴மபாப-
 வித்³த⁴ம்” (ஈ. 8) இத்யாதி³-ஸ்ருதி³ப⁴யஸ்ச | அநந்யத்வாச்ச | அந்யேநாந்யத்ஸம்ஸ்க்ரியதே |
 (12) ந சாத்மநோ⁵ந்ய-பூ⁴தா க்ரியா அஸ்தி, ந ச ஸ்வேநைவாத்மநா ஸ்வமாத்மாநம்
 ஸஞ்சிகீர்ஷேத் | ந ச வஸ்த்வந்தராதா⁴நம் நித்யம் | ப்ராப்திர்வா வஸ்த்வந்தரஸ்ய
 நித்யா | நித்யத்வம் சேஷ்டம் மோக்ஷஸ்ய | அத உத்பந்ந-வித்³யஸ்ய
 கர்மாரம்போ⁴ஸ்ருபபந்ந: | அதோ வ்யாவ்ரு³த்த-பா⁴ஹ்ய-பு³த்³தே:⁴ ஆத்ம-விஜ்ஞாநாய
 “கேநேஷிதம்” இத்யாத்³யாரம்ப:⁴ ||

மந்த்ர 1

கேநேஷிதம் பததி ப்ரேஷிதம் மந: | கேந ப்ராண: ப்ரத²ம: ப்ரரதி யுக்த: |

கேநேஷிதாம் வாசமிமாம் வத³ந்தி | சக்ஷு: ஸ்ரோத்ரம் க உதே³வோ யநக்தி || 1.1 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

கேந இஷிதம் கேந கர்த்ரா இஷிதம் = இஷ்டம் = அபி⁴ப்ரேதம் ஸத்³ மந: பததி (13)
 க³ச்ச²தி ஸ்வவிஷயம் ப்ரதீதி ஸம்ப³த்⁴யதே | “இஷே:” ஆபீ⁴க்ஷண்யார்த²ஸ்ய (14)
 , க³த்யர்த²ஸ்ய ச, இஹாஸம்ப⁴வாத்³ இச்சா²ர்த²ஸ்யைவ ஏதத்³ரூபமிதி க³ம்யதே |
 இஷிதமிதி இட-ப்ரயோக³ஸ்து ச்சா²ந்த³ஸ: | தஸ்யைவ ப்ர-பூர்வஸ்ய நியோகா³ர்தே²
 ப்ரேஷிதம் இத்யேதத் |

இஷித-ப்ரேஷித-ஸப்³த³-த்³வ்யார்த²விசார:

தத்ர ப்ரேஷிதமித்யேவோக்தே ப்ரேஷயித்ரு³-ப்ரேஷண-விஸேஷ-விஷயாகாங்க்ஷா
 ஸ்யாத் - கேந ப்ரேஷயித்ரு³-விஸேஷேண கீத்³ரு³ஸம் வா ப்ரேஷணமிதி | இஷிதமிதி து
 விஸேஷேண ஸதி தது³ப⁴யம் நிவர்த்ததே | கஸ்யேச்சா²-மாத்ரேண ப்ரேஷிதமித்யர்த²-
 விஸேஷ-நிர்தா⁴ரணத் |

ஆக்ஷேப:

யத்³யேஷோ⁵ஸ்தோ²ஸ்பி⁴ப்ரேத: ஸ்யாத் “கேநேஷிதம்” இத்யேதாவதைவ ஸித்³த⁴த்வாத்
 “ப்ரேஷிதம்” இதி ந வக்தவ்யம் | அபி ச ஸப்³தா³தி⁴க்யாத்³ர்தா²தி⁴க்யம் யுக்தமிதி
 இச்ச²யா, கர்மணா, வாசா வா, கேந ப்ரேஷிதமித்யர்த²-விஸேஷோ⁵வக³ந்தும் யுக்த: |
 ஸமாதா⁴நம்

ந, ப்ரஸ்ந-ஸாமர்த²யாத் | தே³ஹாதி³-ஸங்கா⁴தாத³நித்யாத் கர்ம-கார்யாத்³
 விரக்த:, அதோ⁵ந்யத் கூடஸ்த²ம் நித்யம் வஸ்து பு³பு⁴த்ஸமாந: ப்ரு³ச்ச²தீதி

ஸாமர்த்²யாது³ப்பத்³யதே | இதரதா² இச்சா²-வாக்கர்மபி⁴ர்தே³ஹாதி³-ஸங்கா⁴தஸ்ய
ப்ரேயித்ரு³த்வம் ப்ரஸித்³த⁴மிதி ப்ரஸ்நோ²நர்த²க: ஏவ ஸ்யாத் |

ஆக்ஷேப:

ஏவமபி ப்ரேஷித-ஸப்³த³ஸ்யார்தோ² ந ப்ரத³ர்ஸித ஏவ |

ஸமாதா⁴நம்

ந, ஸம்ஸயவதோ²ஸ்யம் ப்ரஸ்ந: இதி ப்ரேஷித-ஸப்³த³ஸ்யார்த²-விஸேஷ உபபத்³யதே
| கிம் யதா²-ப்ரஸித்³த⁴மேவ கார்ய-கரண-ஸங்கா⁴தஸ்ய ப்ரேஷயித்ரு³த்வம், கிம்
வா ஸங்கா⁴த-வ்யதிரித்தஸ்ய ஸ்வதந்த்ரஸ்ய இச்சா²-மாத்ரேணவ மந-ஆதி³-
ப்ரேஷயித்ரு³த்வம் இத்த்யஸ்யார்த²ஸ்ய ப்ரத³ர்ஸநார்த²ம் “கேநேஷிதம் பததி ப்ரேஷிதம்
மந:” இதி விஸேஷண-த்³வ்யமுபபத்³யதே |

மந:ப்ர⁴ரு³தீநாம் பாரதந்தர்யப்ரத³ர்ஸநம்

ஆக்ஷேப:

நநு ஸ்வதந்த்ரம் மந: ஸ்வ-விஷயே ஸ்வயம் பததீதி ப்ரஸித்³த⁴ம் | தத்ர கத²ம் ப்ரஸ்ந
உபபத்³யதே இதி |

ஸமாதா⁴நம்

உச்யதே - யதி³ ஸ்வதந்த்ரம் மந: ப்ரவ்ரு³த்தி-நிவ்ரு³த்தி-விஷயே ஸ்யாத், தர்ஹி
ஸர்வஸ்ய அநிஷ்ட-சீந்தநம் ந ஸ்யாத் | அநர்த²ம் ச ஜாநந் ஸங்கல்பயதி |
அத்யுக்³ரது:³கே² (15) ச கார்யே வார்யமாணமபி ப்ரவர்த்தத ஏவ மந: | தஸ்மாத்³யுக்த
ஏவ “கேநேஷிதம்” இத்த்யாதி³-ப்ரஸ்ந: |

கேந ப்ராண: யுக்த: நியுக்த: ப்ரேரித: ஸந் ப்ரேதி க³ச்ச²தி ஸ்வ-வ்யாபாரம் ப்ரதி
| ப்ரத²ம: இதி ப்ராண-விஸேஷணம் ஸ்யாத், தத்பூர்வகத்வாத் ஸர்வேந்த³ரிய-
ப்ரவ்ரு³த்தீநாம் | கேந இஷிதாம் வாசம் இமாம் ஸப்³த³-லக்ஷணம் வத³ந்தி
லௌகிகா: | ததா² சக்ஷு: ஸ்ரோத்ரம் ச ஸ்வே ஸ்வே விஷயே க உ தே³வ:
த்³யோதநவாந் யநக்தி நியுங்க்தே, ப்ரேயதி || 1.1 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

ப்ரவ்ரு³த்தி-விங்கா³த்³ விஸேஷார்த:² ப்ரஸ்ந உபந்ந: | ரதா²தீ³நாம் (16) ஹி
சேதநாவத³தி⁴ஷ்டி²தாநாம் ப்ரவ்ரு³த்தி³ரு³ஷ்டா | ந அநதி⁴ஷ்டி²தாநாம் | மந-
ஆதீ³நாம் ச அசேதநாநாம் ப்ரவ்ரு³த்தி³ரு³ஸ்யதே | தத்³தி⁴ விங்க³ம் சேதநாவத:
அதி⁴ஷ்டா²துரஸ்தித்வே | கரணநி ஹி மந-ஆதீ³நி நியமேந ப்ரவர்த்தந்தே
| தந்நாஸதி சேதநாவதி அதி⁴ஷ்டா²தரி உபபத்³யதே | தத்³விஸேஷஸ்ய ச
அநதி⁴க³மாத் சேதநாவத்ஸாமாந்யே சாதி⁴க³தே விஸேஷார்த:~² ப்ரஸ்ந உபபத்³யதே |

கேநேஷிதம் கேநேஷ்டம் கஸ்யேச்சா²-மாத்ரேண மந: பததி க³ச்ச²தி, ஸ்வ-விஷயே நியமேந வ்யாப்ரியத இத்யர்த:² | மநுதே⁵நேநேதி விஜ்ஞாந-நிமித்தமந்த:கரணம் மந: | ப்ரேஷிதம் இவ இத்யுபமார்த:² | ந து இஷித-ப்ரேஷித-ஸப்³த³யோரர்தா²விஹ ஸம்ப⁴வத: | ந ஹி ஸிஷ்யாந் இவ மந-ஆதீ³நி விஷயேப்⁴ய: ப்ரேஷ்யத்யாத்மா | விவித்த-நித்ய-சித்-ஸ்வரூபதயா து நிமித்த-மாத்தரம் ப்ரவ்ரு³த்தௌ, நித்ய-சிசித்ஸாதி⁴ஷ்டா²த்ரு³வத் (17) | ப்ராண: இதி நாஸிகா-ப⁴வ:, ப்ரகரணத் (18) | ப்ரத²மத்வம் ப்ரசலந-க்ரியாயா: ப்ராண-நிமித்தத்வாத் | ஸ்வதோ விஷயாவபா⁴ஸ-மாத்தரம் கரணநாம் ப்ரவ்ரு³த்தி: | சலி-க்ரியா து ப்ராணஸ்யைவ மந-ஆதி³ஷு | தஸ்மாத் ப்ராத²ம்யம் ப்ராணஸ்ய | ப்ரேதி க³ச்ச²தி | யுக்த: ப்ரயுக்த இத்யேதத் | வாச: வத³நம் கிம்-நிமித்தம் | ப்ராணிநாம் சக்ஷு:ஸ்ரோத்ரயோஸ்ச கோ தே³வ: ப்ரயோக்தா | கரணநாமதி⁴ஷ்டா²தா சேதநவாந் ய: ஸ கிம்-விஸேஷண: இத்யர்த:² || (1.1)

மந்த்ர 2

பத³பா⁴ஷ்யம்

ஏவம் ப்ரு³ஷ்டவதே யோக்³யாயாஹ கு³ரு: | ஸ்ர³ரு³ணு யத் த்வம் ப்ரு³ச்ச²ஸி, மந-ஆதி³-கரண-ஜாதஸ்ய கோ தே³வ: ஸ்வ-விஷயம் ப்ரதி ப்ரேரயிதா, கத²ம் வா ப்ரேரயதி இதி -

ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரம் மநஸோ மநோ யத் | வாசோ ஹ வாசம் ஸ உ ப்ராணஸ்ய ப்ராண: |

சக்ஷுஷ்சக்ஷுரதிமுச்சய கீ⁴ரா: | ப்ரேத்யாஸ்மால்லோகாத³ம்ரு³தா ப⁴வந்தி || 1.2 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரம் (19) ஸ்ர³ரு³ணேத்யநேநேதி ஸ்ரோத்ரம் | ஸப்³த³ஸ்ய ஸ்ரவணம் ப்ரதி கரணம் | ஸப்³தா³பி⁴வ்யஞ்ஜகம் ஸ்ரோத்ரம் இந்த³ரியம் | தஸ்ய ஸ்ரோத்ரம் ஸ: யஸ்த்வயா ப்ரு³ஷ்ட: “சக்ஷு: ஸ்ரோத்ரம் க உ தே³வோ யநக்தி” இதி |

ப்ரதிவசநஸ்ய அநுரூபத்வப்ரத³ாஸநம்

ஆக்ஷேப:

அஸாவேவம்-விஸிஷ்ட: ஸ்ரோத்ராதி³நி நியுங்க்தே இதி வக்தவ்யே, நந்வேதத³நநுரூபம் ப்ரதிவசநம் “ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரம்” இதி |

ஸமாதா⁴நம்

நைஷ தே³ஷ: | தஸ்யாந்யதா² விஸேஷாநவக³மாத் | யதி³ ஹி ஸ்ரோத்ராதி³-வ்யாபார-வ்யதிரிக்தேந ஸ்வ-வ்யாபாரேண விஸிஷ்ட: ஸ்ரோத்ராதி³-நியோக்தா

அவக³மயேத தா³த்ராதி³-ப்ரயோக்த்ரு³வத், ததா³ இத³மந்ருபம் ப்ரதிவசநம்
ஸ்யாத் | ந த்விஹு ஸ்ரோத்ரா³நாம் ப்ரயோக்தா ஸ்வவ்யாபார-விஸிஷ்டோ
லவித்ராதி³வத்³ அதி⁴க³மயேத | ஸ்ரோத்ரா³நாமேவ து ஸம்ஹதாநாம் வ்யாபாரேண,
ஆலோசந-ஸங்கல்பாத்⁴யவஸாய-லக்ஷணேந, ப²லாவஸாந-லிங்கே³ந அவக³மயேத -
அஸ்தி ஹி ஸ்ரோத்ராதி³பி⁴ரஸம்ஹத: யத்ப்ரயோஜந-ப்ரயுக்த: ஸ்ரோத்ராதி³-கலாபோ
க³ரு³ஹாதி³வத்³ இதி | ஸம்ஹதாநாம் பரார்த²த்வாத்³வக³மயேத ஸ்ரோத்ரா³நாம்
ப்ரயோக்தா | தஸ்மாத்³ அநுருபமேவேத³ம் ப்ரதிவசநம் “ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரம்”
இத்யாதி³ |

ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரமிதி ஸ்ரோத்ரா³நாம் ப்ரகாஸகத்வம்

ஆக்ஷேப:

க: புநரத்ர பதா³ர்த:² “ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரம்” இத்யாதே:³? ந ஹி ஸ்ரோத்ரஸ்ய
ஸ்ரோத்ராந்தரேண²:² (20) , யதா² ப்ரகாஸஸ்ய ப்ரகாஸாந்தரேண |

ஸமாதா⁴நம்

நைஷ தோ³ஷ: | அயமத்ர பதா³ர்த:² - ஸ்ரோத்ரம் தாவத் ஸ்வ-விஷய-வ்யஞ்ஜந-
ஸமர்த²ம் த்³ரு³ஷ்டம் | தச்ச ஸ்வ-விஷய-வ்யஞ்ஜந-ஸாமர்த²யம் ஸ்ரோத்ரஸ்ய
சைதந்யே ஹ்யாத்ம-ஜ்யோதிஷி நித்யே⁵ஸம்ஹதே ஸர்வாந்தரே ஸதி ப⁴வதி,
ந அஸ்தி இதி | அத: ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரமித்யாத்³யுபபத்³யதே | ததா² ச
ஸ்ருத்யந்தராணி - “ஆத்மநைவாயம் ஜ்யோதிஷா⁵⁵ஸ்தே” (ப்³ரு³. 4.3.6) , “தஸ்ய
பா⁴ஸா ஸர்வமித³ம் விபா⁴தி” (க. 2.2.15, மு. 2.2.10, ஸ்வே. 6.14) , “யேந ஸூர்யஸ்தபதி
தேஜஸேத்³த:⁴” (தை.ப்³ரா. 3.12.9.7) இத்யாதீ³நி | “யதா³தி³ய-க³த்ம தேஜோ
ஜக³த்³பா⁴ஸயதே⁵கி²லம்” (கீ³. 15.12) , “க்ஷேத்ரம் க்ஷேத்ரீ³ ததா² க்ரு³த்ஸநம்
ப்ரகாஸயதி பா⁴ரத” (கீ³. 13.33) இதி ச கீ³தாஸு | கா²ட²கே ச “நித்யோ நித்யாநாம்
சேதநஸ்சேதநாநாம்” (க. 2.2.13) இதி | ஸ்ரோத்ரா³யேவ ஸர்வஸ்யாத்ம-பூ⁴த்ம
சேதநமிதி ப்ரஸித்³த⁴ம் | ததி³ஹு நிவர்த்யதே | அஸ்தி கிமபி வித்³வத்³-பு³த்³தி⁴-
க³ம்யம் ஸர்வாந்தரதம்மம் கூடஸ்த²ம் அஜமஜரமம்ரு³த்மப⁴யம் ஸ்ரோத்ரா³தே³ரபி
ஸ்ரோத்ராதி³ தத்ஸாமர்த²ய-நிமித்தம் (21) இதி ப்ரதிவசநம் ஸப்தா³ர்த²ஸ்ச
உபபத்³யதே ஏவ |

ததா² மநஸ: அந்த:கரணஸ்ய மந: | (22) ந ஹி அந்த:கரணமந்தரேண சைதந்ய-
ஜ்யோதிஷா தீ³பிதம் ஸ்வ-விஷய-ஸங்கல்பாத்⁴யவஸாயாதி³-ஸமர்த²ம் ஸ்யாத் |
தஸ்மாத்³ மநஸோ⁵பி மந இதி | இஹு பு³த்³தி⁴-மநஸீ³ ஏகீ³க்ரு³த்ய நிர்தே³ஸோ மநஸ
இதி | யத்³ வாசோ ஹ வாசம் | யச்ச²ப்³தோ³ யஸ்மாத்³ர்தே³ ஸ்ரோத்ராதி³பி:⁴ ஸர்வை:
ஸம்ப்³த்³யதே | யஸ்மாச்ச்²ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரம், யஸ்மாந்மநஸோ மந இத்யேவம் |

வாசோ ஹ வாகி³தி விப⁴க்திநிர்ணய:

“வாசோ ஹ வாசம்” இதி த்³விதீயா ப்ரத²மாத்வேந விபரிணம்யதே, “ப்ராணஸ்ய ப்ராண:” இதி த்³ர்ஸநாத் | “வாசோ ஹ வாசம்” இத்யேதத்³நுரோதே⁴ந “ப்ராணஸ்ய ப்ராணம்” இதி கஸ்மாத்³ த்³விதீயைவ ந க்ரியதே? ந, ப்³ஹூநாம் அநுரோத⁴ஸ்ய யுக்தத்வாத் | “வாசம்” இத்யஸ்ய “வாக்³” இத்யேதாவத்³வக்தவ்யம், “ஸ: உ ப்ராணஸ்ய ப்ராண:” இதி ஸப்³த³-த்³வயாநுரோதே⁴ந (23) | ஏவம் ஹி ப்³ஹூநாமநுரோதோ⁴ யுக்த: க்ரு³த: ஸ்யாத் | ப்ரு³ஷ்டம் ச வஸ்து ப்ரத²மயைவ நிர்தே³ஷ்டம் யுக்தம் |

ஸ யஸ்த்வயா ப்ரு³ஷ்ட: ப்ராணஸ்ய ப்ராணாக்²ய-வ்ரு³த்தி-விஸேஷஸ்ய ப்ராண: தத்க்ரு³தம் ஹி ப்ராணஸ்ய ப்ராணந-ஸாமர்த்த²யம் | ந ஹி ஆத்மநா அநதி⁴ஷ்ட²தஸ்ய ப்ராணநமுபபத்³யதே | “கோ ஹ்யேவாந்யாத்க: ப்ராண்யாத்³யதே³ஷ ஆகாஸ ஆநந்தோ³ ந ஸ்யாத்” (தை.ஆ. 2.7.1) , “ஊர்த்⁴வம் ப்ராணமுந்நயத்யபாநம் ப்ரத்யக³ஸ்யதி” (க. 2.2.3) , இத்யாதி³-ஸ்ருதிப⁴ய: | இஹாபி ச வக்ஷயதே “யேந ப்ராண: ப்ரணீயதே ததே³வ ப்³ரஹ்ம த்வம் வித்³தி⁴” (கே. 1.8) இதி |

ஆக்ஷேப:

ஸ்ரோத்ராதி³ந்த்³ரிய-ப்ரஸ்தாவே க்⁴ராணஸ்யைவ க்³ரஹணம் யுக்தம், ந து ப்ராணஸ்ய (24) |

ஸமாதா⁴நம்

ஸத்யமேவம், ப்ராண-க்³ரஹணைநைவ து க்⁴ராணஸ்ய (25) | க்³ரஹணம் க்ரு³தமேவ மந்யதே ஸ்ருதி: | ஸர்வஸ்யைவ (26) கரண-கலாபஸ்ய யத்³ர்த²-ப்ரயுக்தா ப்ரவ்ரு³த்தி: தத்³ ப்³ரஹ்மேதி ப்ரகரணர்தோ² விவக்ஷித: | ததா² சக்ஷாஷஸ்சக்ஷா: | ரூப-ப்ரகாஸகஸ்ய சக்ஷாஷோ யத்³ரூப-க்³ரஹண-ஸாமர்த்த²யம் ததா³த்ம-சைதந்யாதி⁴ஷ்ட²தஸ்யைவ | அத: சக்ஷாஷஸ்சக்ஷா: |

ஜ்ஞாத்வா-பத³-அத்⁴யாஹார-நிரூபணம்

ப்ரஷ்டு: ப்ரு³ஷ்டஸ்யார்த²ஸ்ய ஜ்ஞாதுமிஷ்டத்வாத் ஸ்ரோத்ரா³தே: ஸ்ரோத்ராதி³-லக்ஷணம் யதோ²க்தம் ப்³ரஹ்ம “ஜ்ஞாத்வா” இத்யத்⁴யாஹ்ரியதே | “அம்ரு³தா: ப⁴வந்தி” இதி ப²ல-ஸ்ருதேஸ்ச | ஜ்ஞாநாத்³யம்ரு³தத்வம் ப்ராப்யதே | “ஜ்ஞாத்வா⁵திமுச்ய (27) “இதி ஸாமர்த்த²யாத் ஸ்ரோத்ராதி³-கரண-கலாபம் உஜ்ஜி²த்வா | ஸ்ரோத்ரா³தௌ³ ஹ்யாத்ம-பா⁴வம் க்ரு³த்வா தது³பாதி: ஸந் ததா³த்மநா ஜாயதே, ம்ரியதே, ஸம்ஸரதி ச | அத: “ஸ்ரோத்ரா³தே: ஸ்ரோத்ராதி³-லக்ஷணம் ப்³ரஹ்ம ஆத்மா” இதி விதி³த்வா அதிமுச்ய ஸ்ரோத்ரா³யாத்ம-பா⁴வம் பரித்யஜ்ய |

யே ஸ்ரோத்ரா³யாத்ம-பா⁴வம் பரித்யஜந்தி தே தீ⁴ரா: தீ⁴மந்த: | ந ஹி விஸிஷ்ட-தீ⁴மத்வமந்தரேண ஸ்ரோத்ரா³யாத்ம-பா⁴வ: ஸக்ய: பரித்யக்தும் | ப்ரேத்ய வ்யாவ்ரு³த்ய

அஸ்மாத்த³ லோகாத் புத்ர-மித்ர-கலத்ர-ப³ந்து⁴ஷு மமாஹம்பா⁴வ-ஸம்வ்யவஹார-
லக்ஷணாத் | த்யக்த-ஸர்வைஷண பூ⁴த்வா இத்யர்த² | அம்ரு³தா: அமரண-த⁴ர்மாணோ
ப⁴வந்தி | “ந கர்மண ந ப்ரஜயா த⁴நேந த்யாகே³நைகே அம்ரு³தத்வமாநஸு:” (கே.
1.2) , “பராஞ்சி கா²நி வ்யத்ரு³ணத்ஸ்வயம்பூ:⁴ தஸ்மாத்த்பராங் பஸ்யதி நாந்தராத்மந்
| கஸ்சித்³தீ⁴ர: ப்ரத்யகா³த்மாநமக்ஷதா³வ்ரு³த்த-சக்ஷுரம்ரு³தத்த்வமிச்ச²ந்” (க.
2.1.1) , “யதா³ ஸர்வே ப்ரமுச்யந்தே காமா யே⁵ஸ்ய ஹ்ரு³தி³ ஸ்மிதா:... அத்ர ப்³ரஹ்ம
ஸமஸ்ருதே” (க. 2.3.14) இத்யாதி³-ஸ்ருதிப்ய: |

அத்²வா அதிமுச்ய இத்யநேநைவ ஏஷண-த்யாக³ஸ்ய ஸித்³த⁴த்வாத் அஸ்மால்லோகாத்
ப்ரேத்ய அஸ்மாச்ச²ரீராத³பேத்ய, ம்ரு³த்வேத்யர்த² || 1.2 ||

வாக்யபாஷ்யம்

“ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரம்” இத்யாதி³ ப்ரதிவசநம் நிர்விஸேஷஸ்ய நிமித்தத்த்வார்த²ம்
(28) | (29) விக்ரியாதி³-விஸேஷ-ரஹிதஸ்யாத்மநோ மந-ஆதி³-ப்ரவ்ரு³த்தௌ
நிமித்தத்த்வம் இத்யேதத் “ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரம்” இத்யாதி³-ப்ரதிவசநார்த²;
அநுக³மாத் | தத³நுக³தாநி ஹ்யத்ராஸ்மிந்நர்தே²க்ஷராணி |

கத²ம்? ஸ்ர்ரு³ணேத்யநேநேதி ஸ்ரோத்ரம் | தஸ்ய ஸப்³தா³வபா⁴ஸகத்வம் ஸ்ரோத்ரத்வம்
(30) | ஸப்³தோ³பலப்³த்⁴ரு³-ரூபதயா அவபா⁴ஸகத்வம் ந ஸ்வத: ஸ்ரோத்ரஸ்ய,
அசித்³ரூபத்வாத் | ஆத்மநஸ்ச சித்³ரூபத்வாத், யச்ச²ரோத்ரஸ்ய உபலப்³த்⁴ரு³த்வேந
அவபா⁴ஸகத்வம் ததா³த்ம-நிமித்தத்த்வாத் “ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரம்” இத்யுச்யதே
| யதா²க்ஷத்ரஸ்யக்ஷத்ரம் (31) | யதா²வா உத³கஸ்யௌஷண்யமக்³நி-
நிமித்தமிதி த³க்³து⁴ரப்யுத³கஸ்ய த³க்³தா⁴ அக்³நிருச்யதே | உத³கமபி ஹ்யக்³நி-
ஸம்யோகா³த³க்³நிருச்யதே தத்³வத் | அநித்யம் (32) யத்ஸம்யோகா³து³பலப்³த்⁴ரு³த்வம்
தத்³கரணம் ஸ்ரோத்ராதி³ | உத³கஸ்ய இவ த³க்³த்⁴ரு³த்வமநித்யம் ஹி தத்ர
தத் | யத்ர து நித்யமுபலப்³த்⁴ரு³த்வம், அக்³நௌ இவ ஓளஷண்யம், ஸ
நித்யோபலப்³தி⁴-ஸ்வரூபத்வாத்³ த³க்³தா⁴ இவ உபலப்³தோ⁴ச்யதே | ஸ்ரோத்ராதி³ஷு
ஸ்ரோத்ரு³த்வாத்³யுபலப்³தி⁴:⁴ அநித்யா, நித்யா சாத்மநி | அத: “ஸ்ரோத்ரஸ்ய
ஸ்ரோத்ரம்” இத்யாத்³யக்ஷரணம் அர்தா²நுக³மாத் உபத்யதே நிர்விஸேஷஸ்ய
உபலப்³தி⁴-ஸ்வரூபஸ்யாத்மநோ மந-ஆதி³-ப்ரவ்ரு³த்தி-நிமித்தத்த்வமிதி | மந-
ஆதி³ஷ்வேவம் யதோ²க்தம் |

“வாசோ ஹ வாசம்” “ப்ராணஸ்ய ப்ராண:” இதி விப⁴க்தி-த்³வ்யம் (33) ஸர்வத்ரைவ
த்³ரஷ்டவ்யம் | கத²ம்? ப்ரு³ஷ்டத்வாத் ஸ்வரூப-நிர்³தே³ஸ:, ப்ரத²மயைவ ச நிர்³தே³ஸ:
| தஸ்ய ச ஜ்ஞேயத்வாத் கர்மத்வமிதி த்³விதீயா | அதோ “வாசோ ஹ வாசம்”

“ப்ராணஸ்ய ப்ராண:” இত্যஸ்மாத் ஸர்வத்ரைவ விப⁴க்தி-த³வ்யம் |
யதே³தச்ச²ரோத்ராத்த³யுபலப³தி⁴-நிமித்தம் (34) “ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரம்” இத்யாதி³-
லக்ஷணம் நித்யோபலப³தி⁴-ஸ்வரூபம் நிர்விசேஷமாத்ம-தத்த்வம் தத்³ பு³த³த⁴வா
அதிமுச்ய அநவபோ³த⁴-நிமித்தாத⁴யாரோபிதாத³ (35) பு³த³த⁴யாதி³-லக்ஷணத்
ஸம்ஸாராத³ மோக்ஷணம் க்ரு⁴த்வா தீ⁴ரா: தீ⁴மந்த: ப்ரேத்ய அஸ்மால்லோகாத்
ஸரீராத் ப்ரேத்ய விபுஜ்ய அந்யஸ்மிந் அப்ரதிஸந்தீ⁴யமாநே (36) நிர்நிமித்தத்த்வாத³
அம்ரு⁴தா: ப⁴வந்தி | ஸதி ஹ்யஜ்ஞானே கர்மாணி ஸரீராந்தரம் ப்ரதிஸந்த³த⁴தே
| ஆத்மாவபோ³தே⁴ து ஸர்வ-கர்மாரம்ப⁴-நிமித்தாஜ்ஞான-விப⁴த-வித்³யாக்³நி-
விப்பலுஷ்டத்த்வாத் (37) கர்மணுமிதி (38) அநாரம்பே⁴ஸ்ரு⁴தா ஏவ ப⁴வந்தி |
ஸரீராதி³-ஸந்தாநாவிச்சே²த³-ப்ரதிஸந்தா⁴நாத³யபேக்ஷயா (39) அத⁴யாரோபித-
ம்ரு⁴த்யு-வியோகாத் பூர்வமப்பயம்ரு⁴தா: ஸந்தோ நித்யாத்ம-ஸ்வரூபத்த்வாத், (40)
“அம்ரு⁴தா ப⁴வந்தி” இத்யுபசர்யதே || 2 ||

மந்த்ர 3

யஸ்மாத் ஸ்ரோத்ரா³ரபி ஸ்ரோத்ராத்த³யாத்ம-பூ⁴தம் ப்ரஹ்ம அத: -

ந தத்ர சக்ஷுர்க்³ச்ச²தி | ந வாக்³க³ச்ச²தி |

நோ மநோ ந வித்³மோ ந விஜானீ⁴மோ யதை²தத்³நுஸிஷ்யாத் |

அந்யதே³வ தத்³விதி³தாத³தோ² அவிதி³தாத³தி⁴

இதி ஸூஸ்ரும பூர்வேஷாம் யேநஸ்தத்³வ்யாசசக்ஷி⁴ரே || 1.3 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

ந தத்ர தஸ்மிந் ப்ரஹ்மணி சக்ஷுர்க்³ச்ச²தி | ஸ்வாத்மநி க³மநாஸம்ப⁴வாத் | ததா²

ந வாக்³க³ச்ச²தி | வாசா (41) ஹி ஸப்³த³ உச்சார்யமாணே⁵பி⁴தே⁴யம் ப்ரகாஸயதி

யதா³, ததா³பி⁴தே⁴யம் ப்ரதி வாக்³க³ச்ச²தி இத்யுச்சயதே | தஸ்ய ச ஸப்³த³ஸ்ய

தந்நிர்வர்த்தகஸ்ய ச கரணஸ்ய ஆத்மா ப்ரஹ்ம | அதோ ந வாக்³க³ச்ச²தி |

யதா² அக்³நிர்தா³ஹக: ப்ரகாஸகஸ்சாபி ஸந் ந ஹ்யாத்மாநம் ப்ரகாஸயதி த³ஹதி

வா, தத்³வத் | நோ மந: மநஸ்சாந்யஸ்ய ஸங்கல்பயித்ரு⁴, அத⁴யவஸாயித்ரு⁴ ச

ஸத்³, நாத்மாநம் ஸங்கல்பயதி, அத⁴யவஸயதி ச, தஸ்யாபி ப்ரஹ்ம ஆத்மேதி

| இந்ந³ரிய-மநோப⁴யாம் ஹி வஸ்துநோ விஜ்ஞாநம் | தத³கோ³சரத்வாத³ ந

வித்³ம: தத்³ப்ரஹ்ம ஈத்³ரு⁴ஸமிதி | அதோ ந விஜானீ⁴ம: யதா² யேந ப்ரகாரேண

ஏதத்³ ப்ரஹ்ம அநுஸிஷ்யாத³ உபதி³ஸேத் ஸிஷ்யாயேத்யபி⁴ப்ரா⁴ய: | யத்³தி⁴ கரண-

கோ³சரம் தத்³ந்யஸ்மை உபதே³ஷ்டும் ஸக்யம் ஜாதி-கு³ண-க்ரியா-விசேஷண: |

ந தஜ்ஜாத்யாதி³ விசேஷணவத்³ ப்ரஹ்ம | தஸ்மாத்³ விஷமம் ஸிஷ்யாநுபதே³ஸேந

ப்ரத்யாயயிதுமிதி, உபதே³ஸே தத³ர்த²-க்³ரஹ்ணே ச யத்நாதிஸய-கர்த்தவ்யதாம்
த³ர்ஸயதி - ந வித்³ம இத்யாதி³ |

ஆக³மவாக்யஸ்ய அவதரணிகா

அத்யந்தமேவ உபதே³ஸ-ப்ரகார-ப்ரத்யாக்²யாநே ப்ராப்தே தத³பவாதோ³ஸமுச்சயதே |
ஸத்யமேவம் ப்ரத்யக்ஷாதி³பி:⁴ ப்ரமாணை: ந பர: ப்ரத்யாயயிதும் ஸக்ய:, ஆக³மேந
து ஸக்யத ஏவ ப்ரத்யாயயிதுமிதி | தது³பதே³ஸார்த²மாக³மமாஹ “அந்யதே³வ
தத்³விதி³தாத³தோ² அவிதி³தாத³தி⁴” இதி |

வ்யாக்ரு³தாவ்யாக்ரு³தாப்யாமந்யத்³ ப்³ரஹ்ம

அந்யதே³வ ப்ரு³த²கே³வ தத்³ யத்ப்ரக்ரு³தம் ஸ்ரோத்ரா³நாம் ஸ்ரோத்ரா³த்யுக்³தமவிஷயஸ்ச
தேஷாம், தத்³ விதி³தாத³ அந்யதே³வ ஹி | விதி³தம் நாம யத்³விதி³-க்³ரியயா
அதிஸயேநாப்தம் தத்³விதி³-க்³ரியா-கர்ம-பூ⁴தம் | க்வசித் கிஞ்சித் கஸ்யசித் விதி³தம்
ஸ்யாதி³தி ஸர்வமேவ வ்யாக்ரு³தம் விதி³தமேவ | தஸ்மாத்³ந்யதே³வ இத்யர்த:² |
அவிதி³தமஜ்ஞாதம் தர்ஹி இதி ப்ராப்தே ஆஹ - அதோ² அபி அவிதி³தாத³ விதி³த-
விபீ³தாத³வ்யாக்ரு³தாவித்³யா-லக்ஷணத்³ வ்யாக்ரு³த-பீ³ஜாத், அதி⁴ இதி உபர்யர்தே²,
லக்ஷணயா அந்யதி³த்யர்த:² | யத்³தி⁴ யஸ்மாத்³தி⁴ உபரி ப⁴வதி, தத் தஸ்மாத்³
அந்யதி³தி ப்ரஸித்³த⁴ம் |

ஹேயோபாதே³யவ்யதிரிக்தவப்ரதிபாத³நத்³வாரா ப்³ரஹ்மண: ஆத்மாபி³ந்நத்வ-
ப்ரதிபாத³நம்

யத்³விதி³தம் தத³ல்பம், மர்த்யம், து:³கா²தமகம் ச (சா². 7.24.1) இதி ஹேயம் |
(42) தஸ்மாத்³ விதி³தாத³ந்யத்³ ப்³ரஹ்ம இத்யுக்³தே (43) த்வஹேயத்வமுக்³தம் |
ததா² அவிதி³தாத³தி⁴ இத்யுக்³தே³ஸுபாதே³யத்வமுக்³தம் ஸ்யாத் | (44) கார்யார்த²ம்
ஹி காரணமந்யத்³ந்யேந உபாதீ³யதே | அதஸ்ச (45) ந வேதி³து: அந்யஸ்மை
ப்ரயோஜநாய அந்யது³பாதே³யம் ப⁴வதீ³தி | ஏவம் விதி³தாவிதி³தாப்யாமந்யதி³தி
ஹேயோபாதே³ய-ப்ரதிஷேதே⁴ந ஸ்வாத்மநோ³ந்யத்வாத்³ ப்³ரஹ்ம-விஷயா
ஜிஜ்ஞாஸா ஸிஷ்யஸ்ய நிவர்த்திதா (46) ஸ்யாத் | ந ஹி அந்யஸ்ய ஸ்வாத்மநோ
விதி³தாவிதி³தாப்யாமந்யத்வம் வஸ்துந: ஸம்ப⁴வதி இத்யாத்மா ப்³ரஹ்ம இத்யேஷ
வாக்யார்த:² | “அயமாத்மா ப்³ரஹ்ம” (மா. 2), “ய ஆத்மா அபஹதபாப்மா” (சா². 8.7.1)
, “யத்ஸாக்ஷாத்³ப்ரோக்ஷாத்³ ப்³ரஹ்ம” (ப்³ரு³. 3.4.1), “ய ஆத்மா ஸர்வாந்தர:” (ப்³ரு³.
3.4.1) இத்யாதி³-ஸ்ருத்யந்தரே³ப்யஸ்சேதி |

ப்ரத்யகா³தம்ப்³ரஹ்மைக்யோபதே³ஸ:ஸம்ப்ரதா³யாக³த:

ஏவம் ஸர்வாத்மந: ஸர்வ-விஸேஷ-ரஹிதஸ்ய சிந்மாத்ர-ஜ்யோதிஷோ ப்³ரஹ்மத்வ-
ப்ரதிபாத³கஸ்ய வாக்யார்த²ஸ்ய ஆசார்யோபதே³ஸ-பரம்பரயா ப்ராப்தத்வமாஹ - இதி

ஸூஸ்ருமேத்யாதி³ | ப்³ரஹ்ம ச ஏவம் ஆசார்யோபதே³ஸ-பரம்பரயா ஏவாதி⁴க³ந்தவ்யம்
ந தர்கத:, ப்ரவசந-மேதா⁴-ப்³ஹுஸ்ருத-தபோ-யஜ்ஞாதி³ப்⁴யஸ்ச, இதி ஏவம் ஸூஸ்ரும
ஸ்ருதவந்தோ வயம் பூர்வேஷாம் ஆசார்யாணாம் வசநம் | யே ஆசார்யா: ந:
அஸம்ப்⁴யம் ப்³ரஹ்ம வ்யாசசக்திரே வ்யாக்²யாதவந்தோ விஸ்பஷ்டம் கதி²தவந்த:,
தேஷாமித்யர்த:² || 1.3 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

ந தத்ர சக்ஷூர்க்³ச்ச²தி இதி உக்தே⁵பி பர்யநுயோகே³ ஹேதுர்ப்ரதிபத்தே: (47) |
“ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரம்” இத்யேவமாதி³நா உக்தே⁵ப்யாத்ம-தத்தவே⁵ப்ரதிபந்நதவாத்
ஸூக்ஷ்மத்வ-ஹேதோ: வஸ்துந: புந: பர்யநுயுக்கா (48) -காரணம் (கு³ர்விஜ்ஞேயத்வம்)
ஆஹ (49) - ந தத்ர சக்ஷூர்க்³ச்ச²தி இதி | தத்ர ஸ்ரோத்ராத்த்யாத்ம-பூ⁴தே
சக்ஷூராதி³நி - வாக்கசக்ஷூஷோ: ஸர்வேந்த³ரியோபலக்ஷணர்த²த்வாத்³ - ந
விஜ்ஞாநமுத்பாத³யந்தி | ஸுகா²தி³வத் தர்ஹி க்³ருஹ்யேத அந்த:-கரணேநாத
ஆஹ - நோ மந: | ந ஸுகா²தி³வத்³ மநஸோ விஷயஸ்தத் | இந்த³ரியாவிஷயத்வாத்
(50) |

ந வித்³மோ ந விஜாநீம: அந்த:கரணேந யதா² ஏதத்³ ப்³ரஹ்ம மந-ஆதி³-கரண-
ஜாதம் அநுஸரிஷ்யாத்³ அநுஸாஸநம் குர்யாத், ப்ரவ்ருத்தி-நிமித்தம் ப⁴வேத் ததா²,
அவிஷயத்வாந்ந வித்³மோ ந விஜாநீம: | அத²வா ஸ்ரோத்ராதி³நாம் ஸ்ரோத்ராதி³-
லக்ஷணம் ப்³ரஹ்ம விஸேஷேண த³ர்ஸய இத்யுக்த: ஆசார்ய ஆஹ - ந ஸக்யதே
த³ர்ஸயிதும் | கஸ்மாத்? ந தத்ர சக்ஷூர்க்³ச்ச²தி இத்யாதி³ பூர்வவத்ஸர்வம் | அத்ர
து விஸேஷோ யதை²த³நுஸரிஷ்யாதி³தி | யதை²தத்³ அநுஸரிஷ்யாத் ப்ரதிபாத³யேத்
அந்யோ⁵பி ஸிஷ்யாந் இதோ⁵ந்யேந விதி⁴நேத்யபி⁴ப்ராய: |

ஸர்வதா²பி ப்³ரஹ்ம போ³த⁴ய இத்யுக்த ஆசார்ய ஆஹ - அந்யதே³வ தத்³விதி³தாத³தோ²
அவிதி³தாத³தி⁴ இத்யாக்³மம், விதி³தாவிதி³தாப்⁴யாமந்யத்வம் | யோ ஹி
ஜ்ஞாதா ஸ ஏவ ஸ: (51) , ஸர்வாத்மகத்வாத் (52) | அத: ஸர்வாத்மநோ
ஜ்ஞாதூர்ஜ்ஞாத்ரந்தராபா⁴வாத்³ விதி³தாத³ந்யத்வம் | “ஸ வேத்தி வேத்³யம் ந ச
தஸ்யாஸ்தி வேத்தா” (ஸ்வே. 3.19) இதி ச மந்த்ர-வர்ணத் | “விஜ்ஞாதாரமரே
கேந விஜாநீயாத்” (ப்³ரு. 2.4.14) இதி ச வாஜஸநேயகே | அபி ச வ்யக்தமேவ
(53) விதி³தம், தஸ்மாத³ந்யத்³ இத்யபி⁴ப்ராய: | யத்³விதி³தம் வ்யக்தம் தத³ந்ய-
விஷயத்வாத்³ஸ்பம் ஸவிரோத⁴ம், ததோ⁵நித்யம், அத ஏவாநேகத்வாத³ஸூத்³த⁴ம், அத
ஏவ தத்³விஸக்ஷணம் (54) ப்³ரஹ்ம இதி ஸித்³த⁴ம் |

ஆக்ஷேப:

அஸ்து தர்ஹ்யவிதி³தம் |

ஸங்க்ஷிப்த-ஸமாதா⁴நம்

ந, விஜ்ஞாநாநபேக்ஷத்வாத் |

ஸமாதா⁴நஸ்ய விவரணம்

யத்³த⁴யவிதி³தம் தத்³விஜ்ஞாநாநபேக்ஷம் | அவிதி³த-விஜ்ஞாநாய ஹி லோக-
ப்ரவ்ரு³த்தி: | இத³ம் து விஜ்ஞாநாநபேக்ஷம் | கஸ்மாத்? விஜ்ஞாந-ஸ்வரூபத்வாத்
| ந ஹி யஸ்ய யத்ஸ்வரூபம் தத்தேநாந்யதோ⁵பேக்ஷயதே | ந ச ஸ்வத
ஏவாபேக்ஷா அநபேக்ஷமேவ (55) ஸித்³த⁴த்வாத் | ப்ரதீ³ப: ஸ்வரூபாபி⁴வ்யக்தௌ
ந ப்ரகாஸாந்தரமந்யதோ⁵பேக்ஷயதே ஸ்வதோ வா | யத்³த⁴யநபேக்ஷம் (56) தத்ஸ்வத
ஏவ ஸித்³த⁴ம் | ப்ரகாஸாத்மகத்வாத் ப்ரதீ³பஸ்ய (57) அபேக்ஷிதோ⁵ப்யந்ர²த²:
ஸ்யாத், ப்ரகாஸே விஸேஷாபா⁴வாத் | ந ஹி ப்ரதீ³பஸ்ய ஸ்வரூபாபி⁴வ்யக்தௌ
ப்ரதீ³ப-ப்ரகாஸோ⁵ந்ர²வாந் | ந ச ஏவமாத்மநோ⁵ந்யத்ர விஜ்ஞாநம் அஸ்தி, யேந
ஸ்வரூப-விஜ்ஞாநே⁵ப்யபேக்ஷயதே (58) |

ஸங்க்ஷிப்தா⁴க்ஷேப: (விவரணமத⁴ஸ்தாத்)

விரோத⁴ இதி சேத் |

ஸங்க்ஷிப்த-ஸமாதா⁴நம் (விவரணமத⁴ஸ்தாத்)

ந, அந்யத்வாத் |

ஆக்ஷேபஸ்ய விவரணம்

ஸ்வரூப-விஜ்ஞாநே விஜ்ஞாந-ஸ்வரூபத்வாத்³ விஜ்ஞாநாந்தரம் நாபேக்ஷத
இத்யேதத்³ஸத் | த்³ரு³ஸ்யதே ஹி விபரீத-ஜ்ஞாநம் (59) ஆத்மநி ஸம்யக்³ஜ்ஞாநம் ச |
ந ஜாநாம்யாத்மாநமிதி | ஸ்ருதேஸ்ச “தத்தவமஸி” (சா². 6.8.7), “ஆத்மாநமேவாவேத்”
(ப்³ரு³. 1.4.10), “ஏதம் வை தமாத்மாநம் விதி³த்வா” (ப்³ரு³. 3.5.1) இதி ச ஸர்வத்ர
ஸ்ருதிஷு ஆத்ம-விஜ்ஞாநே விஜ்ஞாநாந்தராபேக்ஷத்வம் த்³ரு³ஸ்யதே | தஸ்மாத்
ப்ரத்யக்ஷ-ஸ்ருதி-விரோத:⁴ (60) இதி சேத் |

ஸமாதா⁴நஸ்ய விவரணம்

ந, கஸ்மாத்? அந்யோ ஹி ஸ ஆத்மா பு³த்³த⁴யாதி³-கார்ய-கரண-ஸங்கா⁴தாபி⁴மாந-
ஸந்தாநாவிச்²த³-லக்ஷணே⁵விவேகாத்மகோ பு³த்³த⁴யவபா⁴ஸ-ப்ரதா⁴ந:
சக்ஷுராதி³-கரணே நித்ய-சித்ஸ்வரூபாத்மாந்த:ஸாரோ யத்ராநித்யம் விஜ்ஞாநமவபா⁴ஸதே
| பெள³த்³த⁴-ப்ரத்யயாநாம் ஆவிர்பா⁴வ-திரோபா⁴வ-த⁴ர்மகத்வாத் தத்³த⁴ர்மதயைவ
விலக்ஷணமபி சாவபா⁴ஸதே | அந்த:-கரணஸ்ய (61) மநஸோ⁵பி மநோ⁵ந்தர்³க³த்த்வாத்
ஸர்வாந்தர-ஸ்ருதே: (62) | அந்தர்³க³தேந நித்ய-விஜ்ஞாந-ஸ்வரூபண ஆகாஸவத்³
அப்ரசலிதாத்மநா அந்தர்³க³ர்⁴-பூ⁴தேந பா³ஹ்யோ பு³த்³த⁴யாத்மா தத்³விலக்ஷண:,

அர்சிபி:⁴ இவ அக்³நி: ப்ரத்யயைராவிர்பா⁴வ-திரோபா⁴வ-த⁴ர்மகைர்விஜ்ஞாநாபா⁴ஸ-
ருபை: அநித்யை: அநித்ய-விஜ்ஞாந:², ஆத்மா, ஸுக², து:³க², இத்யப்யுபக³தோ
லௌகிகை: (63) | அதோ⁵ந்யோ நித்ய-விஜ்ஞாந-ஸ்வரூபாதா³த்மந: | தத்ர (64)
ஹி விஜ்ஞாநாபேக்ஷா விபரீத-ஜ்ஞாநத்வம் சோபபத்³யதே, ந புந: நித்ய-விஜ்ஞாநே |
போ³தோ⁴பதே³ஸஸ்ய அத்யாஸநிராஸார்த²த்வம்

ஆக்ஷேப:

“தத்த்வமஸி” இதி போ³தோ⁴பதே³ஸோ ந உபபத்³யதே இதி சேத் | “ஆத்மாநமேவாவேத்”
(ப்³ரு¹. 1.4.10) இத்யேவமாத்³நி ச நித்ய-போ³தா⁴த்மகத்வாத் | ந ஹி ஆதி³த்யோ⁵ந்யேந
ப்ரகாஸ்யதே | அத: தத்³ர்²-போ³தோ⁴பதே³ஸ: அந்²த்²க இதி சேத் |

ஸமாதா⁴நம்

ந, லோகாத்யாரோபாபோஹார்த²த்வாத் | ஸர்வாத்மநி ஹி நித்ய-விஜ்ஞாநே
பு³த்³யாத்யநித்ய-த⁴ர்மா: (65) லோகைரத்யாரோபிதா ஆத்மாவிவேகத: |
தத்³போஹார்தோ² போ³தோ⁴பதே³ஸோ போ³தா⁴த்மந: | தத்ர (66) ச போ³தா⁴போ³தௌ⁴
ஸமஞ்ஜஸோ | அந்ய-நிமித்தத்வாத்³ (67) உத்³க இவ ஓஷண்யம் அக்³நி-
நிமித்தம், ராதர்யஹநீ இவ ஆதி³த்ய-நிமித்தே | லோகே நித்யாவௌஷண்ய-
ப்ரகாஸாவக்³ந்யாதி³த்யயோ: அந்யத்ர (68) பா⁴வாபா⁴வயோ: நிமித்தத்வாத்³
அநித்யௌ இவ உபசர்யேதே | தக்ஷத்யக்³நி:, ப்ரகாஸயிஷ்யதி ஸவிதா, இதி
தத்³வத் | ஏவம் ச ஸுக²-து:³க²-ப³ந்⁴-மோக்ஷாத்யத்யாரோபோ லோகஸ்ய,
தத்³பேக்ஷய “தத்த்வமஸி”, (சா². 6.8.7) “ஆத்மாநமேவாவேத்”, (ப்³ரு¹. 1.4.10)
இத்யாத்மாவபோ³தோ⁴பதே³ஸேந ஸ்ருதய: கேவலம் அத்யாரோபாபோஹார்தா:² |
யதா² ஸவிதா⁵ஸௌ ப்ரகாஸயதி ஆத்மாநம் (69) இதி தத்³வத்³ போ³தா⁴போ³த⁴-
கர்த்த்ரு³த்வம் (70) ச நித்ய-போ³தா⁴த்மநி | தஸ்மாத்³ (71) அந்யத்³விதி³தாத்
| அதி⁴-ஸப்³த³ஸ்ச அந்யார்தே² | யத்³வா யத்³தி⁴ யஸ்யாதி⁴ தத்ததோ⁵ந்யத்
ஸாமர்த்யாத் (72) | யதா² அதி⁴ ப்⁴ரு³த்யாதீ³நாம் ராஜா | அவ்யக்தமேவ அவிதி³தம்
ததோ⁵ந்யதி³த்யர்த:² |

விதி³தமவிதி³தம் ச வ்யக்தாவ்யக்தே கார்ய-காரணத்வேந விகல்பிதே |
தாப்யாமந்யத்³ ப்³ரஹ்ம விஜ்ஞாந-ஸ்வரூபம் ஸர்வ-விசேஷ-ப்ரத்யஸ்தமிதமித்யயம்
ஸமுதா³யார்த:² | அத ஏவாத்மத்வாத்³ ந ஹேய உபாதே³யோ வா (73) | அந்யத்³
ஹி அந்யேந ஹேயமுபாதே³யம் வா | ந தேநைவ (74) தத்³ யஸ்ய கஸ்யசித்³
ஹேயமுபாதே³யம் வா ப⁴வதி | ஆத்மா ச ப்³ரஹ்ம ஸர்வாந்தராத்மத்வாத்³ அவிஷயம்
| அத: (75) அந்யஸ்யாபி ந ஹேயமுபாதே³யம் வா | அந்யாபா⁴வாச்ச (76) |
இதி ஸூஸ்ரும பூர்வேஷாம் இத்யாக்³மோபதே³ஸ: | வ்யாசசக்ஷிரே இத்யஸ்வாதந்³யம்

தர்க-ப்ரதிஷேதா⁴ர்த²ம் | யே ந: தத்³ ப்³ரஹ்ம உக்தவந்த: தே நித்யமேவாக்³மம்
 ப்³ரஹ்ம-ப்ரதிபாத³கம் வ்யாக்²யாதவந்த:, ந புந: ஸ்வ-பு³த்தி⁴-ப்ரப⁴வேண தர்கேண
 உக்தவந்த இத்யாக்³ம-பாரம்பர்யாவிச்சே²த³ம் தர்ஸயதி வித்³யா-ஸ்துதயே |
 தர்கஸ்து அநவஸ்தி²தா: (ப்³ர.ஸூ. 2.1.11) ப்⁴ராந்தோ⁵பி ப⁴வதி இதி || 3 ||

மந்த்ர 4

பத³பா⁴ஷ்யாவதரணிகா

“அந்யதே³வ தத்³விதி³தாத³தோ² அவிதி³தாத³தி⁴” இத்யநேந வாக்யேந “ஆத்மா
 ப்³ரஹ்ம” இதி ப்ரதிபாதி³தே ஸ்ரோதூராஸங்கா ஜாதா - தத்கத²ம் நவாத்மா ப்³ரஹ்ம?
 ஆத்மா ஹி நாமாதி⁴க்ரு²: கர்மண்யுபாஸநே ச, ஸம்ஸாரீ, கர்மோபாஸநம் வா
 ஸாத⁴நமநுஷ்டா²ய ப்³ரஹ்மாதி³-தே³வாந் ஸ்வர்க்³ம் வா ப்ராப்துமிச்ச²தி |
 தத்தஸ்மாத³ந்ய உபாஸ்ய: “விஷ்ணு:” “ஈஸ்வர:” “இந்த³ர்:” ச “ப்ராண:” வா ப்³ரஹ்ம
 ப⁴விதுமர்ஹதி, நத்வாத்மா | லோக-ப்ரத்யய-விரோதா⁴த் | யதா² அந்யே தார்கிகா:
 “ஈஸ்வராத³ந்ய ஆத்மா” இத்யாசக்ஷதே ததா² கர்மிண: “அமும் யஜ, அமும் யஜ”
 இத்யந்யா ஏவ தே³வதா உபாஸதே | தஸ்மாத³யுக்தம் யத்³விதி³தமுபாஸ்யம்
 தத்³ ப்³ரஹ்ம ப⁴வேத் | ததோ⁵ந்ய உபாஸக: இதி | தாமேதாமாஸங்காம் ஸரிஷ்ய-
 விங்கே³நோபலக்ஷய தத்³வாக்யாத³வா ஆஹ, மைவம் ஸங்கிஷ்டா:² -
 யத்³வாசாநப்⁴யுதி³தம் யேந வாக்³ப்⁴யுத்³யதே |
 ததே³வ ப்³ரஹ்ம த்வம் வித்³தி⁴ நேத³ம் யதி³த³முபாஸதே || 1.4 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

யத் சைதந்ய-மாத்ர-ஸத்தாகம், வாசா வாகி³தி ஜிஹ்வாமுலாதி³ஷ்வஷ்டஸூ (77)
 ஸ்தா²நேஷு விஷக்தமாக்³நேயம் வர்ணநாமபி⁴வ்யஞ்ஜகம் கரணம் | வர்ணஸ்ச
 அர்த²-ஸங்கேத-பரிச்சி²ந்நா ஏதாவந்த ஏவம் க்ரம-ப்ரயுக்தா இதி | ஏவம்
 தத்³பி⁴வ்யங்க்³ய: (78) ஸப்³த:³ பத³ம் வாகி³தி உச்சயதே | “அகாரெள வை ஸர்வா
 வாக், ஸைஷா ஸ்பர்ஸ (79) -அந்த:ஸ்த² (80) -ஊஷ்டபி:⁴ (81) வ்யஜ்யமாநா ப்³ஹ்வீ
 நாநா-ரூபா ப⁴வதி” (ஐ.ஆ. 2.3.7.13) இதி ஸ்ருதே: | மிதம் (82) அமிதம் (83) ஸ்வர:
 (84) ஸத்யாந்ரு²தே (85) ஏஷ விகாரோ யஸ்யாஸ்தயா வாசா பத³த்வேந பரிச்சி²ந்யா
 கரண-கு³ணவத்யா அநப்⁴யுதி³தம் அப்ரகாஸிதநப்⁴யுக்தம் | யேந ப்³ரஹ்மண
 விவக்ஷிதே⁵ர்²தே² ஸகரண வாக்³ அப்⁴யுத்³யதே சைதந்ய-ஜ்யோதிஷா ப்ரகாஸ்யதே
 ப்ரயுஜ்யதே இத்யேதத் | “யத்³வாசோ ஹ வாக்³” இத்யுக்தம் | “வத்³ந்வாக்” (ப்³ரு.
 1.4.7), “யோ வாசமந்தரோ யமயதி” (ப்³ரு. 3.7.17), இத்யாதி³ ச வாஜஸநேயகே | “யா
 வாக் புருஷேஷு ஸா கோ⁴ஷேஷு ப்ரதிஷ்டி²தா கஸ்சித்தாம் வேத்³ ப்³ராஹ்மண:”

இதி ப்ரஸ்நமுத்பாதீய ப்ரதிவசநமுக்தம் “ஸா வாகீயயா ஸ்வப்நே பா⁴ஷதே (86) “இதி | ஸா ஹி வக்தூர்வக்திர்நித்யா வாக் சைதந்ய-ஜ்யோதி:-ஸ்வரூபா | “ந ஹி வக்தூர்வக்தேர்விபரிலோபோ வித்³யதே” (ப்³ரு¹. 4.3.26) இதி ஸ்ருதே: | ததே³வ ஆத்ம-ஸ்வரூபம் ப்³ரஹ்ம நிரதிஸயம் பூ⁴மாகீயம், ப்³ரு¹ஹத்தவாத் ப்³ரஹ்மேதி வித்³தி⁴ விஜாநீஹி த்வம் | யைர்வாகா³தீயுபாதி⁴பி⁴ வாசோ ஹ வாக், சக்ஷுஷ்சக்ஷு:, ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரம், மநஸோ மந:, கர்த்தா, போ⁴க்தா, விஜ்ஞாதா, நியந்தா, ப்ரஸாஸிதா, விஜ்ஞாநமாநந்த³ம் ப்³ரஹ்ம, இத்யேவமாதீய: ஸம்வ்யவஹாரா: அஸம்வ்யவஹாரே நிர்விஸேஷே பரே ஸாம்யே ப்³ரஹ்மணி ப்ரவர்த்தந்தே தாந் வ்யுதீஸ்ய ஆத்மாநமேவ நிர்விஸேஷம் ப்³ரஹ்ம வித்³தி⁴ ஏவ-ஸப்³தா³ர்த:² | நேத³ம் ப்³ரஹ்ம யதி³த³ம் இத்யுபாதி⁴-பே⁴தீ³-விஸிஷ்டம் அநாத்மேஸ்வராதி³ உபாஸதே தீயாயந்தி | “ததே³வ ப்³ரஹ்ம த்வம் வித்³தி⁴” இத்யுக்தே³பி (87) “நேத³ம் ப்³ரஹ்ம” இத்யநாத்மநோ³ப்³ரஹ்மத்வம் புநருச்யதே, நியமார்த²ம் (88), அந்ய-ப்³ரஹ்ம-பு³தீ⁴-பரிஸங்கீயாநார்த²ம் (89) வா || 1.4 ||

வாகீயபா⁴ஷ்யம்

வாகீயவிஷயத்வம் வாக்ப்ரகாஸகத்வம் ச ப்³ரஹ்ம யதீவாசா இதி மந்த்ராநுவாதோ³ (90) தீ³ரு¹-ப்ரதீதே: | “அந்யதே³வ ததீவிதி³தாத்” இதி யோ³யமாகீமார்தோ² ப்³ராஹ்மணோக்தோ³ஸ்யைவ தீ³ரடி⁴ம்நே மந்த்ரா: “யதீவாசா” இத்யாதீய: பட்²யந்தே | யதீ ப்³ரஹ்ம வாசா ஸப்³தே³ந அந்பீயுதி³தம் அந்பீயுத்தம் அப்ரகாஸிதமித்யேதத் | யேந வாகீ³ அப்³யுதீயதே இதி வாக்ப்ரகாஸ-ஹேதுத்வோக்தி: | யேந ப்ரகாஸ்யதே இதி வாசோ³பி⁴தா⁴நஸ்ய அபி⁴தே⁴ய-ப்ரகாஸகத்வஸ்ய ஹேதுத்வமுச்யதே (91) ப்³ரஹ்மண: | உக்தம் ச “கேநேஷிதாம் வாசமிமாம் வதீந்தி”, “யதீவாசோ ஹ வாசம்” இதி | “ததே³வ ப்³ரஹ்ம த்வம் வித்³தி⁴” இத்யவிஷயத்வநே ப்³ரஹ்மண ஆத்மந்யவஸ்தா²பநார்த² ஆம்நாய: | யதீவாசாந்பீயுதி³தம், வாக்ப்ரகாஸ-நிமித்தம் சேதி ப்³ரஹ்மணோ³விஷயத்வநே வஸ்த்வந்தர-ஜிகீ⁴ரு⁴க்ஷாம் (92) நிவர்த்ய ஸ்வாத்மந்யேவ அவஸ்தா²யதி ஆம்நாய:, “ததே³வ ப்³ரஹ்ம த்வம் வித்³தி⁴” இதி யந்தந: (93) உபரமயதி, “நேதீ³ம்” இத்யுபாஸ்ய-ப்ரதிஷேதா⁴ச்ச (94) || 4 ||

மந்த்ர 5

யந்மநஸா ந மநுதே | யேநாஹூர்மநோமதம் |

ததே³வ ப்³ரஹ்ம த்வம் வித்³தி⁴ | நேதீ³ம் யதி³தீ³முபாஸதே || 1.5 ||

பதீபா⁴ஷ்யம்

யத்2.1 மநஸா ந மநுதே | மந: இত্যந்த:கரணம் பு³த்³தி⁴-மநஸோரேகத்வேந
 க்³ரு³ஹ்யதே | மநுதே⁵நேந இதி மந:, ஸர்வ-கரண-ஸாதா⁴ரணம் (95) , ஸர்வ-
 விஷய-வ்யாபகத்வாத் | “காம: (96) ஸங்கல்போ விசிகித்ஸா ஸ்ரத்³தா⁴ஸ்ரத்³தா⁴,
 த்⁴ரு³திரத்⁴ரு³திரஹீர்தீ⁴ரித்யேதத் ஸர்வம் மந ஏவ” (ப்³ரு³. 1.5.3) இதி ஸ்ருதே:
 காமாதி³-வ்ரு³த்திமந்மந: | தேந மநஸா யத் சைதந்ய-ஜ்யோதிர்மநஸோ⁵வபா⁴ஸகம்
 ந மநுதே ந ஸங்கல்பயதி, நாபி நிஸ்சினோதி (97) , மநஸோ⁵வபா⁴ஸகத்வேந
 (98) நியந்த்ரு³த்வாத் | ஸர்வ-விஷயம் ப்ரதி (99) ப்ரத்யகே³வேதி ஸ்வாத்மநி ந
 ப்ரவர்த்ததே⁵ந்த:-கரணம் | அந்த:ஸ்தே²ந ஹி சைதந்ய-ஜ்யோதிஷா அவபா⁴ஸிதஸ்ய
 மநஸோ மநந-ஸாமர்த்யம் | தேந (100) ஸவ்ரு³த்திகம் மந: யேந ப்³ரஹ்மண மதம்
 விஷயீ-க்ரு³தம் வ்யாப்தம் ஆஹு: கத்யந்தி ப்³ரஹ்ம-வித:³ | தஸ்மாத் ததே³வ மநஸ
 ஆத்மாநம் ப்ரத்யக்³சேதயிதாரம் ப்³ரஹ்ம வித்³தி⁴ | நேத³ம் இத்யாதி³ பூர்வவத் ||
 1.5 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

யந்மநஸா இத்யாதி³ ஸமாநம் | மநோ மதம் இதி | யேந ப்³ரஹ்மண மநோ⁵பி
 விஷயீக்ரு³தம் நித்ய-விஜ்ஞாந-ஸ்வரூபேண இத்யேதத் | ஸர்வகரணநாமவிஷயம்
 தாநி (101) ச ஸவ்யாபாராணி ஸவிஷயாணி நித்ய-விஜ்ஞாந-ஸ்வரூபாவபா⁴ஸதயா
 யேநாவபா⁴ஸ்யந்தே (102) இதி ஸ்லோகார்த:² | “க்ஷேத்ரம் க்ஷேத்ரீ ததா² க்ரு³த்ஸ்நம்
 ப்ரகாஸயதி” (கீ³. 13.33) இதி ஸ்ம்ரு³தே: | “தஸ்ய பா⁴ஸா” (மு. 2.2.10) இதி
 சாத²ர்வணே || 5 ||

யச்சக்ஷுஷா ந பஸ்யதி யேந சக்ஷுஸம்ஷி பஸ்யதி |

ததே³வ ப்³ரஹ்ம த்வம் வித்³தி⁴ | நேத³ம் யதி³த³முபாஸதே || 1.6 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

யத்2.1 சக்ஷுஷா ந பஸ்யதி ந விஷயீ-கரோதி அந்த:-கரண-வ்ரு³த்தி-ஸம்யுக்தேந
 (103) லோக: | யேந சக்ஷுஸம்ஷி (104) அந்த:-கரண-வ்ரு³த்தி-பே⁴த³-பி⁴ந்நா: (105)
 சக்ஷுர்வ்ரு³த்தீ:2.3 பஸ்யதி (106) லோக: சைதந்யாத்ம-ஜ்யோதிஷா விஷயீ-கரோதி
 வ்யாப்நோதி | ததே³வ இத்யாதி³ பூர்வவத் || 1.6 ||

யச்ச²ரோத்ரேண ந ஸ்ர்ரு³ணோதி | யேந ஸ்ரோத்ரமித³ம் ஸ்ருதம் |

ததே³வ ப்³ரஹ்ம த்வம் வித்³தி⁴ | நேத³ம் யதி³த³முபாஸதே || 1.7 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

யத் யத்2.1 ஸ்ரோத்ரேண ந ஸ்ரு¹ணேதி தி³க்³தே³வதாதி⁴ஷ்டி²தேந ஆகாஸ-கார்யேண மனோ-வ்ரு¹த்தி-ஸம்யுக்தேந ந விஷயீ-கரோதி லோக: | யேந ஸ்ரோத்ரமிதி³ம் ஸ்ருதம் யத்ப்ரஸித்³த⁴ம் (107) சைதந்யாத்ம-ஜ்யோதிஷா விஷயீ-க்ரு¹தம் (108) | ததே³வ இத்யாதி³ பூர்வவத் || 1.7 ||

யத்ப்ராணேந ந ப்ராணிதி | யேந ப்ராண: ப்ரணீயதே |
ததே³வ ப்³ரஹ்ம த்வம் வித்³தி⁴ | நேத³ம் யதி³த்³முபாஸதே || 1.8 ||

பத்³பா⁴ஷ்யம்

யத் ப்ராணேந த்⁴ராணேந பார்தி²வேந நாஸிகா-புடாந்தரவஸ்தி²தேந அந்த:-கரண-ப்ராண-வ்ரு¹த்தி⁴யாம் ஸஹிதேந யத்³ ந ப்ராணிதி க³ந்த⁴வந்ந விஷயீ-கரோதி | யேந சைதந்யாத்ம-ஜ்யோதிஷா அவ-பா⁴ஸ்யத்வேந ஸ்வ-விஷயம் ப்ரதி ப்ராண: ப்ரணீயதே | ததே³வ இத்யாதி³ ஸர்வம் ஸமாநம் || 1.8 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

“யேந ப்ராண:” இதி க்ரியா-ஸக்திரப்ப்யாத்ம-விஜ்ஞாந-நிமித்தேத்யதத் || 6-8 ||

|| இதி ப்ரத²ம: க²ண்ட:³ ||

அத்⁴யாய 2

மந்த்ர 1

ஏவம் “ஹேயோபாதே³ய-விபரீத: த்வமாத்மா ப்³ரஹ்ம” இதி ப்ரத்யாயித: ஸிஷ்ய: “அஹமேவ ப்³ரஹ்ம இதி ஸுஷ்⁶² வேதா³ஹம் மாம்” இதி க்³ரு¹ஹ்ணீயாத்³ இத்யாஸங்க்ய (109) ஆசார்ய: ஸிஷ்ய-பு³த்³தி⁴-விசாலநார்த²ம் யதீ³த்யாஹ | ப்³ரஹ்மணே⁵வேத்³யத்வே ஹேது:

ஆக்ஷேப:

நநு இஷ்டைவ ஸுவேதா³ஹமிதி நிர்ஸிதா ப்ரதிபத்தி: |

ஸமாதா⁴நம்

ஸத்யம் இஷ்டா நிர்ஸிதா ப்ரதிபத்தி:, ந ஹி ஸுவேதா³ஹமிதி | யத்³தி⁴ வேத்³யம் வஸ்து விஷயீ⁴வதி, தத் ஸுஷ்⁶² வேதி³தும் ஸக்யம் | தா³ஹ்யம் இவ த³க்³த⁴ம் அக்³நேத்³க்³து:⁴, ந த்வக்³நே: ஸ்வரூபமேவ | ஸர்வஸ்ய ஹி வேதி³து: ஸ்வாத்மா ப்³ரஹ்மேதி ஸர்வ-வேதா³ந்தாநாம் ஸுநிர்ஸிதோ⁵ர்த:² | இஹ ச ததே³வ ப்ரதிபாதி³தம் ப்ரஸ்ந-ப்ரதிவசநோக்த்யா “ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரம்” இத்யாத்³யயா | “யத்³வாசாநப்⁴யுதி³தம்” இதி ச விஸேஷத: அவதா⁴ரிதம் |

ப்ரஹ்மவித்ஸம்ப்ரதா³ய-நிஸ்சயஸ்சோக்த: “அந்யதே³வ தத்³விதி³தாத்³தோ² அவிதி³தாத்³தி⁴” இதி | உபந்யஸ்தமுபஸம்ஹரிஷ்யதி ச “அவிஜ்ஞாதம் விஜாநதாம் விஜ்ஞாதம் அவிஜாநதாம்” இதி | தஸ்மாத்³யுக்தமேவ ஸிஷ்யஸ்ய “ஸுவேத³” இதி பூத்³தி⁴ம் நிராகர்த்தும் |

ந ஹி வேதி³தா வேதி³து: (110) வேதி³தும் ஸக்யோ⁵க³நி: இவ த³க³து⁴மக³நே: த³க³து⁴ | ந சாந்யோ வேதி³தா ப்ரஹ்மணே⁵ஸ்தி யஸ்ய வேத்³யமந்யத் ஸ்யாத்³ ப்ரஹ்ம | “நாந்யத்³தோ⁵ஸ்தி விஜ்ஞாத்ரு” (ப்³ரு³. 3.8.11) இத்யந்யோ விஜ்ஞாதா ப்ரதிஷித்⁴யதே | தஸ்மாத் “ஸுஷ்² வேதா³ஹம் ப்ரஹ்ம” இதி ப்ரதிபத்திர்மித்²யைவ | தஸ்மாத்³ யுக்தமேவாஹாசார்யோ யதீ³த்யாதி³ -

யதி³ மந்யஸே ஸுவேதே³தி த³ஹரமேவாபி (111) நூநம் த்வம் வேத்த² ப்ரஹ்மணே ரூபம் யத³ஸ்ய த்வம்

யத³ஸ்ய தே³வேஷு | அத² நு மீமாம்ஸ்யமேவ தே | மந்யே விதி³தம் || 2.1 ||

யதி³ மந்யஸே இத்யஸ்ய ப்ரயோக³-காரண-த்³வாரா ப்ரஹ்மப்ரதிபத்தே: ப்ரதிபந்த⁴த³ர்ஸந: பத³பா⁴ஷ்யம்

யதி³ கதா³சித்³ மந்யஸே ஸுவேதே³தி “ஸுஷ்² வேதா³ஹம் ப்ரஹ்ம” இதி | கதா³சித்³ யதா²-ஸ்ருதம் து³ர்விஜ்ஞேயமபி க்ஷண-தோ³ஷ: ஸுமேதா⁴: கஸ்சித் ப்ரதிபத்³யதே, கஸ்சிந்ந, இதி ஸாஸங்கமாஹ “யதி³” இத்யாதி³ | த்³ரு³ஷ்டம் ச “ய ஏஷோ⁵க்ஷிணி புருஷோ த்³ரு³ஸ்யத ஏஷ ஆத்மேதி ஹோவாச | ஏதத்³ம்ரு³தமப⁴யம் ஏதத்³ ப்ரஹ்ம” (சா². 8.7.4) இதுயுக்தே ப்ராஜாபத்ய: பண்டி³தோ⁵ப்யஸூர-ராட்³ விரோசந: ஸ்வபா⁴வ-தோ³ஷ-வஸாத்³ அநுபபத்³யமாநமபி விபரீதமர்த²ம் “ஸரீரமாத்மா” இதி ப்ரதிபந்ந: | ததே²ந்த்³ரோ தே³வ-ராட் ஸக்ரு³த்³த்³விஸ்த்ரிருக்தம் சாப்ரதிபத்³யமாந: ஸ்வபா⁴வ-தோ³ஷ-க்ஷயமபேக்ஷய சதுர்தே² பர்யாயே ப்ரத²மோக்தமேவ ப்ரஹ்ம ப்ரதிபந்நவாந் | லோகே⁵பி ஏகஸ்மாத்³ கு³ரோ: ஸ்ர்³ண்வதாம் கஸ்சித்³யதா²வத் ப்ரதிபத்³யதே, கஸ்சித்³யதா²வத், கஸ்சித்³விபரீதம், கஸ்சிந்ந ப்ரதிபத்³யதே | கிமு வக்தவ்யம் அதீந்³ரியமாத்த்ம-தத்த்வம் (112) | அத்ர ஹி விப்ரதிபந்நா: ஸத³ஸத்³வாதி³ந: தார்கிகா: ஸர்வே | தஸ்மாத்³ “விதி³தம் ப்ரஹ்ம” (113) இதி ஸுநிஸ்சிதோக்தமபி விஷம-ப்ரதிபத்தித்வாத்³ (114) “யதி³ மந்யஸே” இத்யாதி³ ஸாஸங்கம் வசநம் யுக்தமேவ ஆசார்யஸ்ய |

த³ஹரம் அல்பம் ஏவ அபி நூநம் த்வம் வேத்த² ஜானீ³ஷே ப்ரஹ்மணே ரூபம் | ப்ரஹ்மண ஓளபாதி⁴கபே⁴த³நிரூபணம் ஸ்வதோ நி³ர்த⁴ர்மகத்வப்ரதிபாத³நம் ச ஆக்ஷேப:

கிமநேகாநி ப்³ரஹ்மணே ரூபாணி மஹாந்த்யப்⁴காணி ச, யேநாஹ த்³ஹரமேவேத்யாதி³?
ஸமாதா⁴நம்

பா³ட⁴ம் | அநேகாநி ஹி நாம-ரூபோபாதி⁴-க்ரு²தாநி ப்³ரஹ்மணே ரூபாணி, ந ஸ்வத: |
ஸ்வதஸ்து “அஸப்³த³மஸ்பர்ஸமரூபமவ்யயம் ததா²ரஸம் நித்யமக³ந்த⁴வச்ச யத்”
(க. 1.3.15 ந்ரு².உ.தா. 9, முக்திகோப. 2.72) இதி ஶப்³தா³தி³பி:⁴ ஸஹ ரூபாணி
ப்ரதிஷித்⁴யந்தே |

ஆக்ஷேப:

நநு யேநைவ தர்⁴மேண யத்³ரூப்யதே ததே³வ தஸ்ய ஸ்வரூபமிதி ப்³ரஹ்மணே⁵பி
யேந விஸேஷேண நிரூபணம் ததே³வ தஸ்ய ஸ்வரூபம் ஸ்யாத்³ அத: (115) உச்ச்யதே |
சைதந்யம் (116) ப்ரு²தி²வ்யாதீ³நாம் அந்யதமஸ்ய ஸர்வேஷாம் விபரிணதாநாம்
வா தர்⁴மோ ந ப⁴வதி | ததா² ஶ்ரோத்ரா³நாமந்த:-கரணஸ்ய ச தர்⁴மோ ந
ப⁴வதீதி ப்³ரஹ்மணே ரூபமிதி ப்³ரஹ்ம ரூப்யதே சைதந்யேந | ததா² சோக்தம்
“விஜ்ஞாநமாநந்த³ம் ப்³ரஹ்ம” (ப்³ரு². 3.9.28) , “விஜ்ஞாந-க⁴ந ஏவ” (ப்³ரு². 2.4.12) ,
“ஸத்யம் ஜ்ஞாநமநந்தம் ப்³ரஹ்ம” (தை. 2.1.1) , “ப்ரஜ்ஞாநம் ப்³ரஹ்ம” (ஐ. 3.1.3) இதி
ச ப்³ரஹ்மணே ரூபம் நிர்³தி³ஷ்டம் ஶ்ருதிஷு |

ஸமாதா⁴நம்

ஸத்யமேவம் | ததா²பி தத்³ அந்த:கரண-தே³ஹேந்த³ரியோபாதி⁴-த்³வாரேணைவ
விஜ்ஞாநாதி³-ஸப்³தை³நிர்³தி³ஸ்யதே, தத³நுகாரித்வாத்³ தே³ஹாதி³-வ்ரு²த்³தி⁴-
ஸங்கோசோச்சே²தா³தி³ஷு நாஸேஷு ச, ந ஸ்வத: | ஸ்வதஸ்து “அவிஜ்ஞாதம்
விஜாநதாம் விஜ்ஞாதமவிஜாநதாம்” (கே. 2.3) இதி ஸ்தி²தம் ப⁴விஷ்யதி |

யத்³ அஸ்ய ப்³ரஹ்மணே ரூபமிதி பூர்வேண ஸம்ப³ந்த:⁴ | ந கேவலமத்⁴யாத்மோபாதி⁴-
பரிச்சி²ந்நஸ்யாஸ்ய ப்³ரஹ்மணே ரூபம் த்வம் அல்பம் வேத்த², யத்³ அபி
அதி⁴தை³வதோபாதி⁴-பரிச்சி²ந்நஸ்ய அஸ்ய ப்³ரஹ்மணே ரூபம் தே³வேஷு வேத்த²
த்வம், தத³பி நூநம் த்³ஹரமேவ வேத்த² இதி மந்யே⁵ஹம் | யத்³யாத்மம்
யத்³தி⁴தை³வம் (117) தத³பி ச தே³வேஷு உபாதி⁴-பரிச்சி²ந்நந்த்வாத்³ த்³ஹரத்வாத்³ ந
நிவர்³த்ததே | யத்து வித்⁴வஸ்த-ஸர்வோபாதி⁴-விஸேஷம் ஶாந்தம் அநந்தமேகமத்³வைதம்
பூ⁴மாக்²யம் நித்யம் ப்³ரஹ்ம ந தத் ஸுவேத்³யமித்யபி⁴ப்ராய: | யத ஏவம் அத² நு
தஸ்மாத் மந்யே அத்³யாபி மீமாம்ஸ்யம் விசார்யம் ஏவ தே தவ ப்³ரஹ்ம |

ஏவமாசார்யோக்த: ஶிஷ்ய ஏகாந்தே உபவிஷ்ட: ஸமாஹித: ஸந யதோ²க்தமாசார்யேண
ஆக³மமர்த²தோ விசார்ய, தர்கதர்³ச நிர்³தா⁴ர்ய ஸ்வாநுப⁴வம் க்ரு²த்வா, ஆசார்ய-
ஸகாஸமுபக³ம்ய, உவாச - மந்யே அஹம் அதே²தா³நீம் விதி³தம் ப்³ரஹ்மேதி ||

2.1 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

ஸூத்ரவாக்யம்

“யதி³ மந்யஸே ஸுவேத³” இதி ஸிஷ்ய-பு³த்³தி⁴-விசாலநா க்³ரு¹ஹீத-ஸ்தி²ரதாயை |
விவரணவாக்யம்

விதி³தாவிதி³தாப்யாம் நிவர்த்ய பு³த்³தி⁴ம் ஸிஷ்யஸ்ய, ஸ்வாத்மந்யவஸ்தா²ப்ய,
“ததே³வ ப்³ரஹ்ம த்வம் வித்³தி⁴” இதி ஸ்வாராஜ்யே (118) அபி⁴ஷிச்ய உபாஸ்ய-
ப்ரதிஷேதே⁴ந, அதா²ஸ்ய பு³த்³தி⁴ம் விசாலயதி |

யதி³ மந்யஸே ஸுவேத³ அஹம் ப்³ரஹ்ம இதி த்வம், ததோ⁵ஸ்பமேவ ப்³ரஹ்மணே
ரூபம் வேத்த² த்வம் இதி நூநம் நிஸ்சிதம் மந்யதே இத்யாசார்ய: (119) | ஸா புந:
விசாலநா கிமர்தா²? இத்யுச்சயதே - பூர்வ-க்³ரு¹ஹீதே வஸ்துநி பு³த்³தே⁴ ஸ்தி²ரதாயை
|

தே³வேஷு அபி “ஸுவேதா³ஹம்” இதி மந்யதே ய:, ஸோ⁵பி அஸ்ய ப்³ரஹ்மணே
ரூபம் த்³ஹரமேவ வேத்தி நூநம் | கஸ்மாத்? அவிஷ்யத்வாத் கஸ்யசித்³ ப்³ரஹ்மண:
| அத²வா அஸ்பமேவாஸ்ய ஆத்⁴யாத்மிகம் மநுஷ்யேஷு (120) , தே³வேஷு ச
ஆதி⁴தை³விகம், அஸ்ய ப்³ரஹ்மணே யத்³ரூபம் ததி³தி ஸம்ப்³ந்த: (121) |

ஸூத்ரவாக்யம்

அத² நு-இதி ஹேது: மீமாம்ஸாயா: |

விவரணவாக்யம்

யஸ்மாத்³ த்³ஹரமேவ ஸுவிதி³தம் ப்³ரஹ்மணே ரூபம், அந்யதே³வ தத்³விதி³தாத்³
இத்யுக்கத்வாத் | ஸுவேதே³தி ச மந்யஸே | அதோ⁵ஸ்பமேவ வேத்த² த்வம்
ப்³ரஹ்மணே ரூபம் யஸ்மாத்³ நு தஸ்மாத்³ மீமாம்ஸ்யம் ஏவ அத்³யாபி தே
தவ ப்³ரஹ்ம | விசார்யமேவ யாவத்³ விதி³தாவிதி³த-ப்ரதிஷேதா⁴க³மார்தா²நுப⁴வ
இத்யர்த: |

ஸூத்ரவாக்யம்

“மந்யே விதி³தம்” இதி ஸிஷ்யஸ்ய மீமாம்ஸாநந்தரோக்தி: ப்ரத்யய-த்ரய-ஸங்க³தே: |
விவரணவாக்யம்

ஸம்யக்³வஸ்து-நிஸ்சயாய விசாலித: ஸிஷ்ய:, ஆசார்யேண மீமாம்ஸ்யமேவ த இதி
சோக்த:, ஏகாந்தே ஸமாஹிதோ பூ⁴த்வா விசார்ய, யதோ²க்தம் ஸுபரிநிஸ்சித: ஸந்
ஆஹ ஆக³மாசார்யாத்மாநுப⁴வ-ப்ரத்யய-த்ரயஸ்ய ஏக-விஷயத்வேந ஸங்க³த்யர்த²ம்
| ஏவம் ஹி ஸுபரிநிஷ்ட²தா வித்³யா ஸப²லா ஸ்யாத்³, ந அநிஸ்சிதேதி ந்யாய:

ப்ரத³ர்ஸிதோ ப⁴வதி | “மந்யே விதி³தம்” இதி பரிநிஷ்டி²த-நிஸ்சித-விஜ்ஞாந-
ப்ரதிஜ்ஞா-ஹேதூக்தே: || 1 ||

மந்த்ர 2

கத²மிதி ஶ்ர¹ஞ¹ -

நாஹம் (122) மந்யே ஸுவேதே³தி | நோ ந வேதே³தி வேத³ ச |

யோ நஸ்தத்³வேத³ தத்³வேத³ | நோ ந வேதே³தி வேத³ ச || 2.2 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

ந அஹம் மந்யே ஸுவேதே³தி | நைவாஹம் மந்யே ஸுவேத³ ப்³ரஹ்மேதி | நைவ
தர்ஹி விதி³தம் த்வயா ப்³ரஹ்மேத்யுக்தே ஆஹ - நோ ந வேதே³தி, வேத³ ச | “வேத³
ச” இதி ச-ஸப்³தா³த்³ “ந வேத³ ச” |

கு³ரு:

நநு விப்ரதிஷித்³த⁴ம் “நாஹம் மந்யே ஸுவேத³” இதி, “நோ ந வேத³” இதி, “வேத³ ச”
இதி | யதி³ “ந மந்யஸே ஸுவேத³” இதி, கத²ம் “மந்யஸே வேத³ ச” இதி | அத²
“மந்யஸே வேத³ ஏவ” இதி, கத²ம் “ந மந்யஸே ஸுவேத³” இதி | ஏகம் வஸ்து யேந
ஜ்ஞாயதே தேநைவ ததே³வ வஸ்து ந ஸுவிஜ்ஞாயதே இதி விப்ரதிஷித்³த⁴ம், ஸம்ஸய-
விபர்யயௌ வர்ஜயித்வா | ந ச ப்³ரஹ்ம ஸம்ஸயிதத்வேந ஜ்ஞேயம், விபரீதத்வேந
வேதி நியந்தும் ஶக்யம் | ஸம்ஸய-விபர்யயௌ ஹி ஸர்வத்ராநர்த்²கரத்வேந ஏவ
ப்ரஸித்³தௌ⁴ |

ஏவமாசார்யேண விசால்யமாநோ⁵பி ஶிஷ்யோ ந விசசால, “அந்யதே³வ
தத்³விதி³தாத்³தோ² அவிதி³தாத்³தி⁴” இத்யாசார்யோக்தாக்³ம-ஸம்ப்ரதா³ய-ப³லாத்³
உபபத்த்யநுப⁴வ-ப³லாச்ச | ஜக³ர்ஜ ச ப்³ரஹ்ம-வித்³யாயாம் த்³ரு⁴-நிஸ்சயதாம்
த³ர்ஸயந்நாத்மந: | கத²ம்? இத்யுச்சயதே -

ஸிஷ்ய:

ய: ய: கஸ்சித்³ ந: அஸ்மாகம் ஶப்³ரஹ்மசாரிணாம் மத⁴யே தத்³ மது³க்தம் வசநம்
தத்த்வதோ வேத³, ஸ தத்³ ப்³ரஹ்ம வேத³ | கிம் புநஸ்தத்³வசநமித்யத ஆஹ
- “நோ ந வேதே³தி, வேத³ ச” இதி | யதே³வ “அந்யதே³வ தத்³விதி³தாத்³தோ²
அவிதி³தாத்³தி⁴” இத்யுக்தம் ததே³வ வஸ்து அநுமாநாநுப⁴வாப்யாம் ஸம்யோஜ்ய
நிஸ்சிதம் வாக்யாந்தரேண “நோ ந வேத³” இதி “வேத³ ச” இத்யவோசத் | ஆசார்ய-
பு³த்³தி⁴-ஸம்வாதா³ர்²த²ம் மந்த³-பு³த்³தி⁴-க்³ரஹண-வ்யபோஹார்த்²ம் (123) ச | ததா²
ச (124) க³ர்ஜிதமுபந்நம் ப⁴வதி “யோ நஸ்தத்³வேத³ தத்³வேத³” இதி || 2.2 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

பரிநிஷ்டி²தம் ஸப²லம் விஜ்ஞாநம் ப்ரதிஜாநீதே ஆசார்யாத்ம-நிர்ஸயயோ:
 துல்யதாயை யஸ்மாத்³ ஹேதுமாஹ “நாஹ மந்யே ஸுவேத³” இதி | “அஹ”-
 இத்யவதா⁴ரணாத்² நிபாதோ ந “ஏவ” மந்யே இத்யேதத் | யாவத்³ அபரிநிஷ்டி²தம்
 விஜ்ஞாநம் தாவத்³ ஸுவேத³ ஸுஷ்டு² வேத³ அஹம் ப்ரஹ்ம இதி விபாதோ
 மம நிர்ஸய ஆஸீத் | ஸ அபஜகா³ம ப⁴வத்³பி⁴ர்விசாலிதஸ்ய, யதோ²க்தார்த²-
 மீமாம்ஸா-ப²ல-பூ⁴தாத் ஸ்வாத்ம-ப்ரஹ்மத்வ-நிர்ஸய-ரூபாத் ஸம்யக்ப்ரத்யயாத்³
 விருத்³த³வாத் | அதோ “நாஹம் மந்யே ஸுவேத³” இதி |

யஸ்மாச்ச தந்நைவ ந வேத³ இதி “மந்யே” இத்யநுவர்த்ததே (125) | (126) அவிதி³த-
 ப்ரஹ்ம-ப்ரதிஷேதாத் | கத²ம் தர்ஹி மந்யஸே இத்யுத்த ஆஹ - வேத³ ச | ச-
 ஸப்³தாத்³ வேத³ ச, ந வேத³ ச இத்யபி⁴ப்ராய: | விதி³தாவிதி³தாப்யாமந்யத்வாத்³
 ப்ரஹ்மண: | தஸ்மாத்³ மயா விதி³தம் ப்ரஹ்ம இதி மந்யே இதி வாக்யார்த:² | அத²வா
 வேத³ சேதி நித்ய-விஜ்ஞாந-ப்ரஹ்ம-ஸ்வரூபதயா நோ ந வேத³, வேதை³வ சாஹம்
 ஸ்வரூப-விக்ரியாபா⁴வாத் | விஸேஷ-விஜ்ஞாநம் ச பராத்⁴யஸ்தம் ந ஸ்வத:, இதி
 பரமார்த²தோ ந ச வேதே³தி |

ஸூத்ரவாக்யம்

“யோ நஸ்தத்³வேத³ தத்³வேத³” இதி பக்ஷாந்தர-நிராஸார்த²மாம்நாய உக்தார்தா²நுவாதா³த்
 |

விவரணவாக்யம்

யோ (127) ந: அஸ்மாகம் மத்⁴யே யதா² அஹம் வேத³ இதி ஸ ஏவ தத்³ ப்ரஹ்ம
 வேத³ நாந்ய: | உபாஸ்ய-ப்ரஹ்ம-வித்த்வாத்³ அதோ²ந்யஸ்ய | “வேத³ ச” இதி
 பக்ஷாந்தரே ப்ரஹ்ம-வித்த்வம் நிரஸ்யதே | குதோ²யமர்தோ²வஸீயதே? இத்யுச்சயதே
 - உக்தாநுவாதா³த் | உக்தம் ஹ்யநுவத³தி “நோ ந வேத³” இதி, “வேத³ ச” இதி || 2 ||

மந்த்ர 3

பத்³பா⁴ஷ்யம்

ஸிஷ்யாசார்ய-ஸம்வாதா³த் ப்ரதிநிவ்ரு²த்த்ய ஸ்வேந ரூபேண ஸ்ருதி: ஸமஸ்த-
 ஸம்வாத³-நிர்வ்ரு²த்தமர்த²மேவ போ³த⁴யதி யஸ்யாமதமித்யாதி³நா -
 யஸ்யாமதம் தஸ்ய மதம் மதம் யஸ்ய ந வேத³ ஸ: |

அவிஜ்ஞாதம் விஜாநதாம் விஜ்ஞாதமவிஜாநதாம் || 2.3 ||

பத்³பா⁴ஷ்யம்

யஸ்ய ப்ரஹ்ம-வித:³ அமதம் அவிஜ்ஞாதம் “அவிதி³தம் ப்ரஹ்ம” இதி மதம் =
 அபி⁴ப்ராய: நிர்ஸய: தஸ்ய மதம் ஜ்ஞாதம் ஸம்யக்³ப்ரஹ்ம இத்யபி⁴ப்ராய: | யஸ்ய புந:

மதம் ஜ்ஞாதம் “விதி³தம் மயா ப்³ரஹ்ம்” இதி நி¹ஸ்சய: ந வேத³ ஏவ ஸ: | ந ப்³ரஹ்ம் விஜாநாதி ஸ: |

வித்³வத்³விது³ஷோர்யதோ²க்தௌ பக்ஷௌ அவதா⁴ரயதி - அவிஜ்ஞாதம் விஜாநதாமிதி | அவிஜ்ஞாதம் அமதம் அவிதி³தமேவ ப்³ரஹ்ம் விஜாநதாம் ஸம்யக்³ விதி³தவதாமித்யேதத் | விஜ்ஞாதம் விதி³தம் ப்³ரஹ்ம் அவிஜாநதாம் (128) அஸம்யக்³த்³ர்³ஸிநாம் இந்த³ர்³ய-மநோ-பு³த்³தி⁴ஷ்வவாதம்-த்³ர்³ஸிநாமித்யர்³:² | ந த்வத்யந்தமேவாயு³த்ப்³ந-பு³த்³நாம் | ந ஹி தேஷாம் “விஜ்ஞாதம் அஸமாபி⁴ர்³ஹ்ம்” இதி மதி³ர்³வதி | இந்த³ர்³ய-மநோ-பு³த்³யு³பாதி⁴ஷ்வாதம்-த்³ர்³ஸிநாம் து ப்³ரஹ்மோபாதி⁴-விவேகாநுபலம்பா⁴த், பு³த்³யா³து³பாதே⁴ஸ்ச விஜ்ஞாதத்வாத்³, “விதி³தம் ப்³ரஹ்ம்” இத்யு³பயத்³யதே ப்⁴ராந்தி: இத்யதோ⁵ஸம்யக்³த்³ர்³ஸநம் பூர்வபக்ஷத்வேந உபந்யஸ்யதே - விஜ்ஞாதமவிஜாநதாமிதி | அத²வா ஹேத்வர்³:² (129) உத்தரார்தோ⁴ஷ்விஜ்ஞாதமித்யாதி:³ || 2.3 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

ஸூத்ரவாக்யம்

யஸ்யாமதம் இதி ஸ்ரௌதம் ஆக்²யாயிகார்தோ²பஸம்ஹாரார்த²ம் |

விவரணவாக்யம்

ஸிஷ்யாசார்யோக்தி-ப்ரத்யுக்தி-லக்ஷணயா அநுப⁴வ-யுக்தி-ப்ரதா⁴நயா ஆக்²யாயிகயா யோ⁵ர்த:² ஸித்³த:⁴ ஸ ஸ்ரௌதேந வசநேந ஆக்³ம-ப்ரதா⁴நேந (130) நிக³மந-ஸ்தா²நீயேந ஸங்க்ஷேபத உச்ச்யதே |

யது³க்தம் விதி³தாத்³ந்யத்³ வாகா³த்³நாமகோ³சரத்வாத், மீமாம்ஸிதம் ச அநுப⁴வோபபத்தி³யாம் ப்³ரஹ்ம் (131) தத் ததை²வ ஜ்ஞாதவ்யம் (132) | கஸமாத்? யஸ்யாமதம் யஸ்ய விவிதி³ஷா-ப்ரயுக்த-ப்ரவ்ரு³த்தஸ்ய ஸாத⁴கஸ்ய அமதமவிஜ்ஞாதமவிதி³தம் ப்³ரஹ்ம் இத்யாத்ம-தத்த்வ-நி¹ஸ்சய-ப²லாவஸாநாவபோ³த்⁴தயா விவிதி³ஷா நிவ்ரு³த்தா இத்யபி⁴ப்ராய: | தஸ்ய மதம் ஜ்ஞாதம் | தேந விதி³தம் ப்³ரஹ்ம் யேநாவிஷயத்வேந ஆத்மத்வேந ப்ரதிபு³த்³மித்யர்³:² | ஸ ஸம்யக்³த்³ர்³ஸீ யஸ்ய விஜ்ஞாநாநந்தரமேவ ப்³ரஹ்மாத்தபா⁴வஸ்யாவஸிதத்வாத் (133) ஸர்வத: கார்யாபா⁴வ: (134) | விபர்யயேண மித்²யாஜ்ஞாநோ ப⁴வதி | கத²ம்? மதம் விதி³தம் “ஜ்ஞாதம் மயா ப்³ரஹ்ம்” இதி யஸ்ய விஜ்ஞாநம் ஸ மித்²யா-த்³ர்³ஸீ விபர்த-விஜ்ஞாநோ விதி³தாத்³ந்யத்வாத்³ ப்³ரஹ்மண: | ந வேத³ ஸ: ந விஜாநாதி |

ததஸ்ச ஸித்³த⁴மவைதி³கஸ்ய விஜ்ஞாநஸ்ய மித்²யாத்வம் அப்³ரஹ்ம்-விஷயதயா நிந்தி³தத்வாத் | ததா² கபில-கணபு⁴கா³தி³-ஸமயஸ்யாபி விதி³த-ப்³ரஹ்ம்-

விஷயத்வாத்³ அநவஸ்தி²த-தர்க-ஜந்யத்வாத்³ விவிதி³ஷா⁵நிவ்ரு³த்தேஸ்ச
மித்யாத்வமிதி | ஸ்ம்ரு³தேஸ்ச “யா வேத³-பா³ஹ்யா: ஸ்ம்ரு³தயோ யாஸ்ச காஸ்ச
க்ரு³த்³ரு³ஷ்டய: | ஸர்வாஸ்தா நிஷ்ப²லா: ப்ரோக்தா: தமோநிஷ்டா² ஹி தா:
ஸ்ம்ரு³தா:” (மநு. 12.95) இதி விபீ²த-மித்யா-ஜ்ஞாநயோ: (135) அநஷ்டத்வாத் |
ஸூத்ரவாக்யம்

“அவிஜ்ஞாதம் விஜாநதாம் விஜ்ஞாதமவிஜாநதாம்” இதி பூர்வ-ஹேதூக்தி:
அநுவாத்³ஸ்யாநர்த்²க்யாத் |

விவரணவாக்யம்

அநுவாத்³மாத்ரே⁵நர்த்²கம் வசநமிதி பூர்வோக்தயோர்யஸ்யாமதமித்யாதி³நா
ஜ்ஞாநாஜ்ஞாநயோ: ஹேத்வர்த்²த்வேந இத³முச்யதே | அவிஜ்ஞாதம் அவிதி³தமாத்மத்வேந
அவிஷயதயா ப்ரஹ்ம விஜாநதாம் யஸ்மாத் தஸ்மாத் ததே³வ ஜ்ஞாநம் |
யத்தேஷாம் விஜ்ஞாதம் விதி³தம் வ்யக்தமேவ பு³த்³யாதி³-விஷயம் ப்ரஹ்ம
அவிஜாநதாம் “விதி³தாவிதி³த-வ்யாவ்ரு³த்தம் ஆத்மபூ⁴தம் நித்ய-விஜ்ஞாந-
ஸ்வருபமாத்மஸ்த்²மவிக்ரியமம்ரு³தமஜரம் அப⁴யம் அநந்யத்வாத்³விஷயம்”
இத்யேவம் அவிஜாநதாம் | பு³த்³யாதி³-விஷயாத்மதயைவ நித்யம் விஜ்ஞாதம்
ப்ரஹ்ம | தஸ்மாத்³விதி³தாவிதி³த-வ்யக்தாவ்யக்த-த⁴ர்மாத்⁴யாரோபேண கார்ய-
காரண-பா⁴வேந (136) (137) ஸவிகல்பம் அயதா²ர்த்²-விஷயத்வாத் | ஸூக்திகாதெள³
ரஜதாத்³யத்⁴யாரோபண-ஜ்ஞாநவத்³ மித்²யாஜ்ஞாநம் தேஷாம் || 3 ||

மந்த்ர 4

பத³பா⁴ஷ்யம்

“அவிஜ்ஞாதம் விஜாநதாம்” இத்யவத்⁴ரு³தம் | யதி³ ப்ரஹ்ம அத்யந்தமேவாவிஜ்ஞாதம்,
லௌகிகாநாம் ப்ரஹ்ம-விதா³ம் சாவிஸேஷ: ப்ராப்த: | “அவிஜ்ஞாதம் விஜாநதாம்”
இதி ச பரஸ்பர-விருத்³த⁴ம் | கத²ம் து தத்³-ப்ரஹ்ம ஸம்யக்³விதி³தம் ப⁴வதி
இத்யேவமர்த்²ம் (138) ஆஹ -

ப்ரதிபோ³த்⁴விதி³தம் மதம் அம்ரு³தத்வம் ஹி விந்த்³தே |

ஆத்மநா விந்த்³தே வீர்யம் வித்³யயா விந்த்³தே⁵ம்ரு³தம் || 2.4 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

ப்ரதிபோ³த்⁴விதி³தம் போ³த்⁴ம் போ³த்⁴ம் ப்ரதி விதி³தம் | போ³த்⁴-ஸப்³தே³ந
பெள³த்³தா:⁴ ப்ரத்யயா: உச்யந்தே | ஸர்வே ப்ரத்யயா விஷயீ-ப⁴வந்தி யஸ்ய ஸ
ஆத்மா ஸர்வ-போ³த்⁴ந் ப்ரதிபு³த்⁴யதே |

ப்ரத்யயஸாக்ஷிதயா ப்ரஹ்மணே⁵பே⁴த்³ப்ரதிபாத்³நம்

ஸர்வ-ப்ரத்யய-த³ர்ஸீ சிச்ச²க்தி-ஸ்வரூப-மாத்தர்: ப்ரத்யயையேவ ப்ரத்யயேஷ்வவிஸிஷ்டதயா
 லக்ஷயதே | நாந்யத்³ த்³வாரமாத்மநோ விஜ்ஞாநாய | அத: ப்ரத்யய-ப்ரத்யகா³த்மதயா
 விதி³தம் ப்³ரஹ்ம யதா³, ததா³ தத்³ மதம் தத் ஸம்யக்³த³ர்ஸநமித்யர்: ² |
 ஸர்வ-ப்ரத்யய-த³ர்ஸித்வே சோபஜநநாபாய-வர்ஜித-த்³ரு³க்-ஸ்வரூபதா, நித்யத்வம்,
 விஸுத்³த⁴-ஸ்வரூபத்வம், ஆத்மத்வம், நிர்விஸேஷதா, ஏகத்வம் ச ஸர்வ-பூ⁴தேஷு,
 ஸித்³த⁴ம் ப⁴வேத் | லக்ஷண-பே⁴தா³பா⁴வாத்³ வ்யோம்ந: இவ க⁴ட-கி³ரி-கு³ஹாதி³ஷு
 | விதி³தாவிதி³தாப்⁴யாமந்யத்³ ப்³ரஹ்ம இத்யாக³ம-வாக்யார்த: ² ஏவம் பரிஸுத்³த⁴
 ஏவோபஸம்ஹ்ரு³தோ ப⁴வதி | “த்³ரு³ஷ்டே³ர்த்³ரஷ்டா, ஸ்ருதே: ஸ்ரோதா, மதேர்மந்தா
 விஜ்ஞாதே: விஜ்ஞாதா” (ப்³ரு³ 3.4.2) இதி ஹி ஸ்ருத்யந்தரம் |

போ³த⁴க்ரியாகர்த்தா ஆத்மேத்யஸ்ய ஏகதே³ஸி-மதஸ்ய தூ³ஷணம்
 யதா³ புந: போ³த⁴-க்ரியா-கர்த்தேதி போ³த⁴-க்ரியா-லக்ஷணேந தத்கர்த்தாரம் விஜாநாதி
 இதி போ³த⁴-லக்ஷணேந விதி³தம் ப்ரதிபோ³த⁴-விதி³தமிதி வ்யாக்²யாயதே, யதா² யோ
 வ்ரு³க்ஷ-ஸாகா²ஸ்சாலயதி ஸ வாயுரிதி தத்³வத், ததா³ போ³த⁴-க்ரியா-ஸக்திமாநாத்மா
 த்³ரவ்யம், ந போ³த⁴-ஸ்வரூப ஏவ | போ³த⁴ஸ்து ஜாயதே, விநஸ்யதி ச | யதா³
 போ³தோ⁴ ஜாயதே ததா³ போ³த⁴-க்ரியயா ஸவிஸேஷ: | யதா³ போ³தோ⁴ நஸ்யதி ததா³
 நஷ்ட-போ³தோ⁴ த்³ரவ்ய-மாத்தரம் நிர்விஸேஷ: | தத்ரைவம் ஸதி விக்ரியாத்மக: (139)
 ஸாவயவோ³நித்யோ³ஸு³த⁴ இத்யாத்³யோ தோ³ஷா ந பரிஹர்த்தும் ஸக்யந்தே |
 காணா³மதக²ண்ட³நம்

யத³பி காணாதா³நாம் ஆத்ம-மந:ஸம்யோக³ஜோ போ³த⁴:⁴, ஆத்மநி ஸமவைதி
 | அத ஆத்மநி போ³த³த்³ரு³த்வம், ந து விக்ரியாத்மக: (140) ஆத்மா, த்³ரவ்ய-
 மாத்தரஸ்து ப⁴வதி, க⁴ட இவ ராக³-ஸமவாயீ | அஸமிந் பக்ஷே³ப்யசேதநம் த்³ரவ்ய-
 மாத்தரம் ப்³ரஹ்மேதி “விஜ்ஞாநமாநந்த³ம் ப்³ரஹ்ம” (ப்³ரு³. 3.9.28) இத்யாத்³யா:
 (141) ஸ்ருதயோ பா³தி⁴தா: ஸ்ய: | ஆத்மநோ நிரவயவத்வேந ப்ரதே³ஸாபா⁴வாத்³
 நித்ய-ஸம்யுக்தத்தவாச்ச மநஸ:, (142) ஸம்ரு³த்யுத்தபத்தி-நியமாநுபபத்திரபரிஹார்யா
 ஸ்யாத் | ஸம்ஸர்க³-த⁴ர்மித்வம் சாத்மந: ஸ்ருதி-ஸம்ரு³தி-ந்யாய-விருத்³த⁴ம்
 கல்பிதம் ஸ்யாத் | “அஸங்கோ³ ந ஹி ஸஜ்ஜதே” (ப்³ரு³. 3.9.26) , “அஸக்தம்
 ஸர்வப்⁴ரு³த்” (கீ³. 13.14) இதி ஹி ஸ்ருதி-ஸம்ரு³தீ | ந்யாயஸ்ச கு³ணவத்³
 கு³ணவதா ஸம்ஸ்ரு³ஜ்யதே, நாதுல்ய-ஜாதீயம் | அத: நிர்கு³ணம் நிர்விஸேஷம்
 ஸர்வ-விலக்ஷணம் கேநசித்³ப்யதுல்ய-ஜாதீயேந ஸம்ஸ்ரு³ஜ்யத இத்யேதத்³ ந்யாய-
 விருத்³த⁴ம் ப⁴வேத் | தஸ்மாத் நித்யாலுப்த-விஜ்ஞாந-ஸ்வரூப-ஜ்யோதிராத்மா
 ப்³ரஹ்ம இத்யமமர்த: ² ஸர்வ-போ³த⁴-போ³த³த்³ரு³த்வே ஆத்மந: ஸித்⁴யதி, நாந்யதா² |
 தஸ்மாத் “ப்ரதிபோ³த⁴-விதி³தம் மதம்” இதி யதா²-வ்யாக்²யாத ஏவார்தோ²ஸு³மாபி:⁴

।

பௌ³த்³த⁴பக்ஷஸ்ய க²ண்ட³நம்

யத்புந: ஸ்வ-ஸம்வேத்³யதா “ப்ரதிபோ³த⁴-விதி³தம்” இத்யஸ்ய வாக்யஸ்யார்தோ² (143) வர்ண்யதே, தத்ர ப⁴வதி ஸோபாதி⁴கத்வம் ஆத்மந:। (144) பு³த்³த⁴யுபாதி⁴-ஸ்வரூபத்வேந பே⁴த³ம் பரிகல்ப்ய, ஆத்மநா ஆத்மாநம் வேத்தி இதி ஸம்வ்யவஹார: (145) । “ஆத்மந்யேவாத்மாநம் பஸ்யதி” (146) (ப³ரு⁴. 4.4.23), “ஸ்வயமேவாத்மாநாத்மாநம் வேத்த² த்வம் புருஷோத்தம” (கீ³. 10.15) இதி । ந து நிருபாதி⁴கஸ்யாத்மந ஏகத்வே ஸ்வ-ஸம்வேத்³யதா பர-ஸம்வேத்³யதா வா ஸம்ப⁴வதி । ஸம்வேத்³ந-ஸ்வரூபத்வாத் ஸம்வேத்³நாந்தராபேக்ஷா ச ந ஸம்ப⁴வதி । யதா² ப்ரகாஸஸ்ய ப்ரகாஸாந்தராபேக்ஷாயா: ந ஸம்ப⁴வ:, தத்³வத் ।

பௌ³த்³த⁴-பக்ஷே ஸ்வ-ஸம்வேத்³யதாயாம் து க்ஷண-ப⁴ங்கு³ரத்வம், நிராத்மகத்வம் ச விஜ்ஞாநஸ்ய ஸ்யாத் । “ந ஹி விஜ்ஞாதூர்விஜ்ஞாதே: விபரிலோபோ வித்³யதே⁵விநாஸித்வாத்” (ப³ரு⁴. 4.3.30), “நித்யம் விபு⁴ம் ஸர்வக³தம்” (மு. 1.1.6), “ஸ வா ஏஷ மஹாநஜ ஆத்மா⁵ஜரோ⁵மரோ⁵ம்ரு⁴தோ⁵ப⁴ய:” (ப³ரு⁴. 4.4.25) இத்யாத்³யா: ஸ்ருதயோ பா³த்⁴யேரந் ।

அந்யமதாநாம் க²ண்ட³நம்

யத்புந: ப்ரதிபோ³த⁴-ஸப்³தே³ந நிர்நிமித்தோ (147) போ³த⁴:⁴ ப்ரதிபோ³த⁴:⁴, யதா² ஸுப்தஸ்ய இத்யர்த²ம் பரிகல்பயந்தி, ஸக்ரு³த்³விஜ்ஞாநம் ப்ரதிபோ³த⁴:⁴ இத்யபரே, நிர்நிமித்த: ஸநிமித்த: ஸக்ரு³த்³வா அஸக்ரு³த்³வா ப்ரதிபோ³த⁴:⁴ ஏவ ஹி ஸ: । அம்ரு³தத்வம் அமரண-பா⁴வம், ஸ்வாத்மந்யவஸ்தா²நம், மோக்ஷம் ஹி யஸ்மாத்³ விந்த³தே லப⁴தே யதோ²க்தாத் ப்ரதிபோ³தா⁴த், ப்ரதிபோ³த⁴-விதி³தாத்மகாத், தஸ்மாத்³ ப்ரதிபோ³த⁴-விதி³தமேவ மதமித்யபி⁴ப்ராய: । போ³த⁴ஸ்ய ஹி ப்ரத்யக்³ ஆத்மா । ஆத்ம-விஷயம் ச மதம்ரு³தத்வே ஹேது: । ந ஹ்யாத்மநோ⁵நாத்மத்வம் (148) அம்ரு³தத்வம் ப⁴வதி । ஆத்மத்வாதா³த்மநோ⁵ம்ரு³தத்வம் நிர்நிமித்தமேவ । ஏவம் மர்த்யத்வமாத்மநோ யத³வித்³யயா அநாத்மத்வ-ப்ரதிபத்தி: (149) ।

ஜ்ஞாநேந அம்ரு³தத்வப்ராப்திப்ரகார:

கத²ம் (150) புநர்யதோ²க்தயா ஆத்ம-வித்³யயா அம்ரு³தத்வம் விந்த³தே இத்யத ஆஹ - ஆத்மநா ஸ்வேந ரூபேண விந்த³தே லப⁴தே வீர்யம் ப³லம், ஸாமர்த்²யம் । த⁴ந (151) -ஸஹாய-மந்த்ரௌஷதி⁴-தபோ-யோக³-க்ரு³தம் வீர்யம் ம்ரு³த்யும் ந ஸக்நோத்யபி⁴ப⁴விதும், அநித்ய-வஸ்து-க்ரு³தத்வாத் । ஆத்ம-வித்³யா-க்ரு³தம் து வீர்யமாத்மநைவ விந்த³தே, நாந்யேந இத்யத: அநந்ய-ஸாத⁴நத்வாத்³ ஆத்ம-வித்³யா-வீர்யஸ்ய, ததே³வ (152) வீர்யம் ம்ரு³த்யும் ஸக்நோத்யபி⁴-ப⁴விதும் । யத ஏவமாத்ம-

வித்³யா-க்ரு²தம் வீர்யமாத்மநைவ விந்த³தே அத: (153) வித்³யயா ஆத்ம-விஷயயா விந்த³தே அம்ரு²தம் அம்ரு²தத்வம் | “நாயமாத்மா ப³லஹீநேந லப்⁴ய:” (மு 3.2.4) இத்யாதீர்வணே | அத: (154) ஸமர்தோ² ஹேது: “அம்ரு²தத்வம் ஹி விந்த³தே” இதி || 2.4 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

ஸூத்ரவாக்யம்

“ப்ரதிபோ³த⁴-விதி³தம் மதம்” இதி வீப்ஸா ப்ரத்யயாநாம் (155) ஆத்மாவபோ³த⁴-த்³வாரத்வாத் |

விவரணவாக்யம்

“போ³த⁴ம் ப்ரதி, போ³த⁴ம் ப்ரதி” இதி வீப்ஸா ஸர்வ-ப்ரத்யய-வ்யாப்த்யர்தா² | பெள³த்³தா: (156) ஹி ஸர்வே ப்ரத்யயா: தப்த-லோஹவத்³ நித்ய-விஜ்ஞாந-ஸ்வரூபாத்ம-வ்யாப்தத்வாத்³ (157) விஜ்ஞாந-ஸ்வரூபாவபா⁴ஸா:, தத்³ந்யாவபா⁴ஸர்சாத்மா தத்³விலக்ஷண: அக்³நிவத்³ உபலப்⁴யதே இதி தேந தே த்³வாரீ⁴வந்தி ஆத்மோபலப்³தௌ⁴ | தஸ்மாத் ப்ரதிபோ³தா⁴வபா⁴ஸ-ப்ரத்யகா³த்மதயா யத்³விதி³தம் தத்³ ப்³ரஹ்ம, ததே³வ மதம் ஜ்ஞாதம் ததே³வ ஸம்யக்³ஜ்ஞாநம் யத் ப்ரத்யகா³த்ம-விஜ்ஞாநம் (158) , ந விஷய-விஜ்ஞாநம் | ஆத்மத்வேந “ப்ரத்யகா³த்மாநமக்ஷத்” (க. 2.1.1) இதி ச காட²கே |

ஆத்மஜ்ஞாநம்ரு²தத்வநிமித்தம்

ஸூத்ரவாக்யம்

“அம்ரு²தத்வம் ஹி விந்த³தே” இதி ஹேது-வசநம், விபர்யயே ம்ரு²த்யு-ப்ராப்தே: |

விவரணவாக்யம்

விஷயாத்ம-விஜ்ஞாநே ஹி ம்ரு²த்யு: ப்ராரப⁴த இதி ஆத்ம-விஜ்ஞாநம்ரு²தத்வ-நிமித்தமிதி யுக்தம் ஹேது-வசநம் “அம்ரு²தத்வம் ஹி விந்த³தே” இதி |

அம்ரு²தத்வஸ்ய அநுத்பாத³கத்வம்

ஆத்ம-ஜ்ஞாநேந கிம்ம்ரு²தத்வமுத்பாத³யதே? ந | கத²ம் தர்ஹி? ஆத்மநா விந்த³தே ஸ்வேநைவ நித்யாத்ம-ஸ்வபா⁴வேந (159) அம்ரு²தத்வம் விந்த³தே | நாலம்ப்³ந-பூர்வகம் | விந்த³த இதி ஆத்ம-விஜ்ஞாநாபேக்ஷம் | யதி³ ஹி வித்³யோத்பாத³யம் அம்ரு²தத்வம் ஸ்யாத்³, அநித்யம் ப⁴வேத் கர்ம-கார்யவத் | அதோ ந வித்³யோத்பாத³யம் |

வித்³யாயா: அம்ரு²தத்வநிமித்தம்

யதி³ ச ஆத்மநைவம்ரு²தத்வம் (160) விந்த³தே கிம் புநர்வித்³யயா க்ரியதே?

இத்யுச்சயதே - அநாத்ம-விஜ்ஞாநம் நிவர்தயந்தீ ஸா தந்நிவ்ரு³த்த்யா ஸ்வாபா⁴விகஸ்யாம்ரு³த்த
 நிமித்தமிதி கல்பயதே | யத ஆஹ “வீர்யம் வித்³யயா விந்த³தே” | வீர்யம் ஸாமர்த்²யம்
 அநாத்மா⁴யாரோப-மாயா-ஸ்வாந்த-த்⁴வாந்தாநி⁴பா⁴வ்ய-லக்ஷணம் ப³லம் வித்³யயா
 விந்த³தே | தச்ச கிம்-விஸிஷ்டம்? அம்ரு³தம் அவிநாஸீ | அவித்³யாஜம் ஹி வீர்யம்
 விநாஸி | வித்³யயா³வித்³யயா பா³த்⁴யத்வாத் | ந து வித்³யயா பா³த்⁴கோ³ஸ்தீதி
 | வித்³யாஜம்ரு³தம் வீர்யம் | அதோ வித்³யா அம்ரு³த்தவே நிமித்த-மாத்ரம்
 ப⁴வதி | “நாயமாத்மா ப³லஹீநேந லப்⁴ய:” (மு. 3.2.4) இத்யாத்²ர்வணே | லோகே³பி
 வித்³யாஜமேவ ப³லமபி⁴ப⁴வதி, ந ஸாரீராத்³-ஸாமர்த்²யம் யதா² (161) ஹஸ்த்யாதே:³ |
 அத²வா ப்ரதிபோ³த்⁴-விதி³தம் மதமிதி ஸக்ரு³தே³வாஸேஷ-விபரீத-நிரஸ்த-
 ஸம்ஸ்காரேண ஸ்வப்ந-ப்ரதிபோ³த்⁴வத்³ (162) யத்³விதி³தம் ததே³வ மதம் ஜ்ஞாதம்
 ப⁴வதீதி | அத²வா கு³ருபதே³ஸ: (163) ப்ரதிபோ³த்⁴:⁴, தேந வா விதி³தம் மதமிதி
 | உப⁴யத்ர ப்ரதிபோ³த்⁴-ஸப்³த்³-ப்ரயோகோ³ஸ்தி, ஸுப்த-ப்ரதிபி³த்³தோ⁴ கு³ருண
 ப்ரதிபோ³த்⁴த இதி | பூர்வம் து யதா²ர்த²ம் || 4 ||

மந்த்ர 5

பத்³பா⁴ஷ்யம்

கஷ்டா க²லு ஸுர-நர-திர்யக்-ப்ரேதாத்³ஷு ஸம்ஸார-து:³க²-ப³ஹுலேஷு ப்ராணி-
 நிகாயேஷு (164) ஜந்ம-ஜரா-மரண-ரோகா³த்³-ஸம்ப்ராப்திரஜ்ஞாநம் | அத: -
 இஹ சேத³வேதீ³த்³ அத² ஸத்யமஸ்தி | ந சேதி³ஹாவேதீ³த்³ மஹதீ விநஷ்டி: |
 பூ⁴தேஷு பூ⁴தேஷு விசித்ய தீ⁴ரா: ப்ரேத்யாஸ்மால்லோகாத்³ம்ரு³தா ப⁴வந்தி || 2.5 ||

பத்³பா⁴ஷ்யம்

இஹ ஏவ சேத்³ மநுஷ்யோ³தி⁴க்ரு³: ஸமர்த:² ஸந் யதி³ அவேதீ³த்³ ஆத்மாநம்
 யதோ²க்த-லக்ஷணம் (165) விதி³தவாந் யதோ²க்தேந ப்ரகாரேண (166) , அத² ததா³
 அஸ்தி ஸத்யம் மநுஷ்ய-ஜந்மந்யஸ்மிந் அவிநாஸோ³ர்த²வத்தா வா, ஸத்³பா⁴வோ
 வா, பரமார்த்²தா வா, ஸத்யம் வித்³யதே | ந சேதி³ஹாவேதீ³த்³தி | ந சேத்³ இஹ
 ஜீவந் சேதீ³க்ரு³: அவேதீ³த்³ ந விதி³தவாந், ததா³ மஹதீ தீ³ர்கா⁴ அநந்தா
 விநஷ்டி: விநாஸநம் ஜந்ம-ஜரா-மரணாத்³-ப்ரபந்தா⁴விச்சே³த்³-லக்ஷண ஸம்ஸார-
 க³தி: | தஸ்மாத்³ ஏவம் கு³ண-தோ³ஷௌ (167) விஜாநந்தோ ப்³ராஹ்மண:
 (168) பூ⁴தேஷு பூ⁴தேஷு ஸர்வ-பூ⁴தேஷு, ஸ்தா²வரேஷு சரேஷு ச, ஏகமாத்ம-
 தத்த்வம் ப்³ரஹ்ம விசித்ய விஜ்ஞாய ஸாக்ஷாத்³க்ரு³த்தய தீ⁴ரா: தீ⁴மந்த: ப்ரேத்ய
 வ்யாவ்ரு³த்தய மமாஹம்பா⁴வ-லக்ஷணாத்³ அவித்³யா-ருபாத்³ அஸ்மால்லோகாத்³
 உபரம்ய, ஸர்வாத்மைகத்வ-பா⁴வமத்³வைதமாபந்நா: ஸந்த: அம்ரு³தா ப⁴வந்தி

ப்³ரஹ்மைவ ப⁴வந்தீத்யர்த:² | “ஸ யோ ஹ வை தத்பரம் ப்³ரஹ்ம வேத³ ப்³ரஹ்மைவ ப⁴வதி” (மு. 3.2.9) இதி ஸ்ருதே: || 2.5 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

ஸூத்ரவாக்யம்

இஹ சேத³வேதீ³த்³ இত্যவஸ்யகர்த்தவ்யதோக்திர்விபர்யயே விநாஸ-ஸ்ருதே: |
விவரணவாக்யம்

இஹ மநுஷ்ய-ஜந்மநி ஸதி அவஸ்யமாத்மா வேதி³தவ்ய இத்யேதத்³விதீ⁴யதே | கத²ம்?
இஹ சேத³வேதீ³த்³ (169) விதி³தவாந் அத² ஸத்யம் பரமார்த²-தத்தவமஸ்த்யவாப்தம்
| தஸ்ய ஜந்ம ஸப²லமித்யபி⁴ப்ராய: | ந சேதி³ஹாவேதீ³த்³ ந விதி³தவாந் வரு³தை²வ
ஜந்ம | அபி ச மஹதீ விரஷ்டி: மஹாந் விநாஸோ ஜந்ம-மரண-ப்ரப³ந்தா⁴விச்சே²த³-
ப்ராப்தி-லக்ஷண: ஸ்யாத், யதஸ்தஸ்மாத்³ அவஸ்யம் தத்³விச்சே²தா³ய ஜ்ஞேய ஆத்மா
|

ஜ்ஞானேந து கிம் ஸ்யாத் (170) ? இத்யுச்ச்யதே - பூ⁴தேஷு பூ⁴தேஷு சராசரேஷு
ஸர்வேஷு இத்யர்த:² | விசித்ய ப்ரு²த்²ங் நிஷ்க்ரு³ஷ்ய ஏகமாத்ம-தத்தவம் ஸம்ஸார-
த⁴ர்மை: அஸ்ப்ரு³ஷ்டம் ஆத்ம-பா⁴வேந உபலப⁴ய இத்யர்த:² | அநேகார்த²த்வாத்³
தா⁴தூநாம் ந புந: சித்வேதி ஸம்ப⁴வதி விரோதா⁴த் | தீ⁴ரா: தீ⁴மந்தோ விவேகினோ
விநிப்ரு³த்த-பா³ஹ்ய-விஷயாபி⁴லாஷா: ப்ரேத்ய ம்ரு³த்வா அஸ்மால்லோகாத்
ஸரீராத்³யநாத்ம-லக்ஷணாத்³ வ்யாப்ரு³த்த-மமத்வாஹங்காரா: ஸந்த இத்யர்த:² |
அம்ரு³தா: அமரண-த⁴ர்மானோ நித்ய-விஜ்ஞானம்ரு³த்தவ-ஸ்வபா⁴வா ஏவ ப⁴வந்தி ||
5 ||

|| இதி த்³விதீய: க²ண்ட:³ ||

அத்⁴யாய 3

மந்த்ர 1

பத³பா⁴ஷ்யாவதரணிகா

ஆக்²யாயிகாயா: ப்ரயோஜநம்

1) ப்³ரஹ்ம ஹ தே³வேப்⁴யோ விஜிக்³யே (171) | “அவிஜ்ஞாதம் விஜாநதாம்
விஜ்ஞாதமவிஜாநதாம்” இத்த்யாதி³-ஸ்ரவணாத்³, யத³ஸ்தி தத்³விஜ்ஞாதம் ப்ரமாண:
யந்நாஸ்தி தத்³விஜ்ஞாதம், ஸஸ-விஷாண-கல்பமத்யந்தமேவாஸத்³ த்³ரு³ஷ்டம்
| ததே²த்³ம் ப்³ரஹ்ம அவிஜ்ஞாதத்வாத்³ அஸதே³வேதி மந்த³-பு³த்³தீ⁴நாம்
வ்யாமோஹோ மா பூ⁴தி³தி தத்³ர்தே²யமாக்²யாயிகா ஆரப⁴யதே | ததே³வ ஹி ப்³ரஹ்ம

ஸர்வ-ப்ரகாரேண ப்ரஸாஸ்த்ரு³, தே³வாநாமபி பரோ தே³வ:, ஈஸ்வராணமபி ஈஸ்வர:, து³ர்விஜ்ஞேய:, தே³வாநாம் ஜய-ஹேது:, அஸுராணம் பராஜய-ஹேது:, தத்கத²ம் நாஸ்தீத்யேதஸ்யார்த²ஸ்யாநுகூலாநி ஹ்யுத்தராணி வசாம்ஸி த்³ரு³ஸ்யந்தே.

2) அத²வா ப்³ரஹ்ம-வித்³யாயா: ஸ்துதயே | கத²ம்? ப்³ரஹ்ம-விஜ்ஞாநாத்³தி⁴ அக்³ந்யாத்³யோ தே³வா தே³வாநாம் ஸ்ரேஷ்ட²த்வம் ஜக³மு: | ததோ³ப்யதிதராமிந்த்³ர இதி. 3) அத²வா து³ர்விஜ்ஞேயம் ப்³ரஹ்ம இத்யேதத் ப்ரத³ர்ஸ்யதே யேந அக்³ந்யாத்³யோ³திதேஜஸோ³பி க்லேஸேநைவ ப்³ரஹ்ம விதி³தவந்த:, ததே²ந்த்³ரோ தே³வாநாமீஸ்வரோ³பி ஸந்நிதி. 4) வக்ஷயமா³னோபநிஷத்³ (172) -விதி⁴பரம் வா ஸர்வம். 5) ப்³ரஹ்ம-வித்³யா-வ்யதிரேகேண ப்ராணிநாம் கர்த்த்ரு³த்வாத்³யபி⁴மானோ மித்²யா இத்யேதத்³ த்³ர்ஸநார்த²ம் வா ஆக்²யாயிகா | யதா² தே³வாநாம் ஜயாத்³யபி⁴மான: தத்³வதி³தி |

ப்³ரஹ்ம ஹ தே³வேப்⁴யோ விஜிக்³யே | தஸ்ய ஹ ப்³ரஹ்மணோ விஜயே தே³வா அமஹீயந்த | த ஐக்ஷந்த

அஸ்மாகமேவாயம் விஜயோ³ஸ்மாகமேவாயம் மஹிமேதி || 3.1 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

ப்³ரஹ்ம யதோ²க்த-லக்ஷணம் பரம் ஹ கில தே³வேப்⁴ய: (173) அர்தா²ய விஜிக்³யே ஜயம் லப்³த⁴வத் | தே³வாநாமஸுராணம் ச ஸங்க்³ராமே அஸுராந் ஜித்வா ஜக³த்³ராதீந் ஈஸ்வர-ஸேது-பே⁴த்த்ரு³ந், தே³வேப்⁴யோ ஜயம் தத்ப²லம் ச ப்ராயச்ச²த்³ ஜக³த: ஸ்தே²ம்நே | தஸ்ய ஹ கில ப்³ரஹ்மணோ விஜயே தே³வா: அக்³ந்யாத்³ய: அமஹீயந்த மஹிமாநம் ப்ராப்தவந்த: |

ததா³ ஆத்ம-ஸம்ஸ்த²ஸ்ய ப்ரத்யகா³த்மந ஈஸ்வரஸ்ய ஸர்வஜ்ஞஸ்ய ஸர்வ-க்ரியா-ப²ல-ஸம்யோஜயிது: ப்ராணிநாம் ஸர்வ-ஸக்தே: ஜக³த: ஸ்தி²திம் சிகீர்ஷோ: “அயம் ஜயோ மஹிமா ச” இத்யஜாநந்த: தே தே³வா: ஐக்ஷந்த ஈக்ஷிதவந்த: “அக்³ந்யாதி³-ஸ்வரூப-பரிச்சி²ந்நாத்ம-க்ரு³த: அஸ்மாகமேவாயம் விஜய:, அஸ்மாகம் ஏவாயம் மஹிமா அக்³நி-வாய்விந்த்³ரத்வாதி³-லக்ஷணோ ஜய-ப²ல-பூ⁴த: அஸ்மாபி⁴ரநூபூ⁴யதே, ந அஸ்மத்ப்ரத்யகா³த்ம-பூ⁴தேஸ்வர-க்ரு³த:” இதி || 3.1 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

யக்ஷோபாக்²யாநஸ்ய ப்ரயோஜநே விகல்பா:

“ப்³ரஹ்ம ஹ தே³வேப்⁴ய:” இதி -

ஸூத்ரவாக்யம்

1) ப்³ரஹ்மணோ து³ர்விஜ்ஞேயதோக்தி: யத்நாதி⁴க்யார்தா² |

விவரணவாக்யம்

ஸமாப்தா ப்³ரஹ்ம-வித்³யா யத³தீ⁴ந: புருஷார்த:² | அத ஊர்த்⁴வமர்த்²வாதே³ந
ப்³ரஹ்மணோ து³ர்விஜ்ஞேயதோச்யதே | தத்³விஜ்ஞானே கத²ம் நு நாம யத்நமதி⁴கம்
குர்யாதி³தி |

ஸூத்ரவாக்யம்

2) ஶமாத்த³யர்தோ² வா ஆம்நாயோ⁵பி⁴மாநஸாதநாத் |

விவரணவாக்யம்

ஸமாதி³ வா ப்³ரஹ்ம-வித்³யா ஶாத⁴நம் விதி⁴த்ஸிதம், தத³ர்தோ²ஸயமர்த்²வாதா³ம்நாய:
| ந ஹி ஶமாதி³-ஸாத⁴ந-ரஹிதஸ்ய அபி⁴மாந-ராக³-த³வேஷாதி³-யுக்தஸ்ய ப்³ரஹ்ம-
விஜ்ஞானே ஶாமர்த்²யமஸ்தி, வ்யாவ்ரு³த்த-பா³ஹ்ய-மித்²யா-ப்ரத்யய-க்³ராஹ்யத்வாத்³
(174) ப்³ரஹ்மண: | யஸ்மாச்ச அக்³ந்யாதீ³நாம் ஜயாபி⁴மாநம் ஶாதயதி, ததஸ்³
ப்³ரஹ்ம-விஜ்ஞானம் த³ர்ஸயதி அபி⁴மாநோபஸமே, தஸ்மாத் ஶமாதி³-ஸாத⁴ந-
விதா⁴நார்தோ²ஸயமர்த்²வாத³ இத்யவஸீயதே |

ஸூத்ரவாக்யம்

3) ஶகு³ணோபாஸநார்தோ² வா, அபோதி³தத்வாத் |

விவரணவாக்யம்

“நேத³ம் யதி³த³முபாஸதே” இதுபாஸ்யத்வம் ப்³ரஹ்மணோ⁵போதி³தம் |
அபோதி³தத்வாத்³ அநுபாஸ்யத்வே ப்ராப்தே தஸ்யைவ ப்³ரஹ்மண: ஶகு³ணத்வேந
அதி⁴தை³வமத்⁴யாத்மம் சோபாஸநம் விதா⁴தவ்யமித்யேவமர்தோ² வா |
“இத்யதி⁴தை³வதம்” “தத்³வநம் இதுபாஸிதவ்யம்” இதி ஹி வக்ஷயதி |
ப்³ரஹ்மபதா³பி⁴ப்ராய:

ஸூத்ரவாக்யம்

ப்³ரஹ்மேதி (175) பரோ விங்கா³த் |

விவரணவாக்யம்

ந ஹி அந்யத்ர பராதீ³ஸ்வராத்³ நித்ய-ஸர்வஜ்ஞாத் பரிபூ⁴யாக்³ந்யாதீ³ந் த்ரு³ணம்
வஜ்³-கர்த்தும் ஶாமர்த்²யம் அஸ்தி | “தந்ந ஶஸாக த³க்³து⁴ம்” இத்யாதி³-விங்கா³த்³
ப்³ரஹ்ம-ஸப்³த³-வாச்ய ஈஸ்வர இத்யவஸீயதே | ந ஹி அந்யதா² அக்³நி: த்ரு³ணம்
த³க்³து⁴ம் நோத்ஸஹதே, வாயுர்வா ஆதா³தும் | ஈஸ்வரேச்ச²யா த்ரு³ணமபி வஜ்³-
ப⁴வதி இதுபுபத்³யதே |

ஈஸ்வரஸ்ய ஶத்³பா⁴வஸித்³தி:⁴

ஸூத்ரவாக்யம்

தத்ஸித்³தி⁴ர்ஜக³தோ நியத-ப்ரவ்ரு³த்தே: |

விவரணவாக்யம்

ஸ்ருதி-ஸ்ம்ரு³தி-ப்ரஸித்³தி⁴பி:⁴ நித்ய-ஸர்வ-விஜ்ஞானே ஈஸ்வரே ஸர்வாத்மநி
ஸர்வஸக்தௌ ஸித்³தே⁴ஶபி ஸாஸ்த்ரார்த²-நிர்ஸயார்த²முச்சயதே | தஸ்யேஸ்வரஸ்ய
ஸத்³பா⁴வ-ஸித்³தி:⁴ குதோ ப⁴வதி? இத்யுச்சயதே - யதி³த³ம் ஜக³த்³ தே³வ-
க³ந்த⁴ர்வ-யக்ஷ-ரக்ஷ:-பித்ரு³-பிஸாசாதி³-லக்ஷணம் த³யு-வியத்-ப்ரு³தி²வ்யாதி³த்ய-
சந்த³ர்-க்³ரஹ-நக்ஷத்ர-விசித்ரம் விவித⁴-ப்ராண்யுபபோ⁴க³-யோக்³ய-ஸ்தா²ந-
ஸாத⁴ந-ஸம்ப்³ந்தி⁴ தத்³ அத்யந்த-குஸல-ஸில்பிபி:⁴ அபி து³ர்நிர்மாணம் தே³ஸ-
கால-நிமித்தானுருப-நியத-ப்ரவ்ரு³த்தி-நிவ்ரு³த்தி-க்ரமம் ஏதத்³-போ⁴க்த்ரு³-க்ரம-
விபா⁴க³ஜ்ஞ-ப்ரயத்ந-பூர்வகம் (176) ப⁴விதுமர்ஹதி, கார்யத்வே ஸதி யதோ⁴க்த-
லக்ஷணத்வாத், க்³ரு³ஹ-ப்ராஸாத³-ரத²-ஸயநாஸநாதி³வத் | விபக்ஷே ஆத்மாதி³வத்
(177) |

கர்மண: ப²லதா³த்ரு³த்வாநுபபத்தி:

ஆக்ஷேப-ஸங்க்³ரஹ: (விவரணமத⁴ஸ்தாத்)

கர்மண ஏவ இதி சேத் |

ஸமாதா⁴ந-ஸங்க்³ரஹ: (விவரணமத⁴ஸ்தாத்)

ந, பர-தந்த்ரஸ்ய நிமித்த-மாத்த்ரவாத் |

ஆக்ஷேபஸ்ய விவரணம்

யதி³த³ம் உபபோ⁴க³-வைசித்ர்யம் ப்ராணிநாம், தத்ஸாத⁴ந-வைசித்ர்யம் ச, தே³ஸ-
கால-நிமித்தானுருப-நியத-ப்ரவ்ரு³த்தி-நிவ்ரு³த்தி-க்ரமம் ச, தந்ந நித்ய-ஸர்வஜ்ஞ-
கர்த்த்ரு³கம் | கிம் தர்ஹி? கர்மண ஏவ | தஸ்யாசிந்த்ய-ப்ரபா⁴வத்வாத் (178)
| ஸர்வைஸ்ச ப²ல-ஹேதுத்வாப்⁴யுபக³மாத் | ஸதி கர்மண: ப²ல-ஹேதுத்வே,
கிமீஸ்வராதி⁴க-கல்பநயேதி, ந நித்யஸ்யேஸ்வரஸ்ய நித்ய-ஸர்வஜ்ஞ-ஸக்தே: ப²ல-
ஹேதுத்வம் ச இதி சேத் |

ஸமாதா⁴நஸ்ய விவரணம்

ந கர்மண ஏவோபபோ⁴க³-வைசித்ர்யாத்³யுபபத்³யேத | கஸ்மாத்? கர்த்த்ரு³-
தந்த்ரத்வாத் கர்மண: | சிதிமத்-ப்ரயத்ந-நிர்வ்ரு³த்தம் ஹி கர்ம | தத்ப்ரயத்நோபரமாத்³
உபரதம் ஸத்³ தே³ஸாந்தரே காலாந்தரே வா நியத-நிமித்த-விஸேஷாபேக்ஷம் கர்த்து:
ப²லம் ஜநயிஷ்யதீதி ந யுக்தம் (179), அநபேக்ஷய அந்யதா³த்மந: (180) ப்ரயோக்த்ரு³
|

ஆக்ஷேப:

கர்த்தைவ ப²ல-காலே ப்ரயோக்தேதி சேத்³ “மயா நிர்வர்த்திதோ⁴ஸி | த்வாம்
ப்ரயோக்ஷயே ப²லாய, யதா³த்மாநுருபம் ப²லம்” இதி |

ஸமாதா⁴நம்

ந, தே³ஸ-கால-நிமித்த-விஸேஷாநபி⁴ஜ்ஞுவாத் | யதி³ ஹி கர்த்தா தே³ஸ-
விஸேஷாபி⁴ஜ்ஞு: ஸந்ஸ்வாதநந்தர்யேண கர்ம நியுஜ்ஞ்யாத், ததோ⁵நிஷ்ட-
ப²லஸ்யாப்ரயோக்தா ஸ்யாத் |

ந ச நிர்நிமித்தம் (181) தத³நிச்ச²யா ஆத்ம-ஸமவேதம் தச்சர்மவத் விகரோதி கர்ம |
ந ச ஆத்ம-க்ரு³தம் அகர்த்தரு³-ஸமவேதம் அயஸ்காந்த-மணிவத்³ ஆக்ரு³ஷ்ட ப⁴வதி,
ப்ரதா⁴ந-கர்த்தரு³-ஸமவேதத்வாத் கர்மண: |

ஆக்ஷேப:

பூ⁴தாஸ்ரயமிதி (182) சேத் |

ஸமாதா⁴நம்

ந, ஸாத⁴நத்வாத் | (183) கர்த்தரு³-க்ரியாயா: ஸாத⁴ந-பூ⁴தாநி பூ⁴தாநி க்ரியா-காலே
(184) அநுபூ⁴த-வ்யாபாராணி, ஸமாப்தௌ ச ஹலாதி³வத் கர்த்தரா பரித்யக்தாநி,
ந ப²லம் காலாந்தரே கர்த்துமுத்ஸஹந்தே | ந (185) ஹி ஹலம் க்ஷேத்ராத்³
வ்ஹீந் க்ரு³ஹம் ப்ரவேஸயதி | பூ⁴த-கர்மணோஸ்ச (186) அசேதநத்வாத் ஸ்வத:
ப்ரவ்ரு³த்த்யநுபபத்தி: |

ஆக்ஷேப:

வாயுவதி³தி (187) சேத் |

ஸமாதா⁴நம்

ந, அப்ரஸித்³த⁴த்வாத் | ந ஹி வாயோரசிதிமத: ஸ்வத: ப்ரவ்ரு³த்தி: ஸித்³தா⁴ (188) ,
ரதா²தி³ஷ்வத³ர்ஸநாத் |

ஆக்ஷேப:

ஸாஸ்த்ராத் கர்மண ஏவேதி சேத் | ஶாஸ்த்ரம் ஹி க்ரியாத: ப²ல-ஸித்³தி⁴மாஹ,
நேஸ்வராதே:³ (189) | “ஸ்வர்க³-காமோ யஜேத” இத்த்யாதி³ | ந ச ப்ரமாணாதி⁴க³தத்வாத்³
ஆநர்த²க்யம் யுக்தம் | ந ச ஈஸ்வராஸ்தித்வே ப்ரமாணாந்தரமஸ்தி இதி சேத் |

ஸமாதா⁴நம்

ந, த்³ரு³ஷ்ட-ந்யாய-ஹாநாநுபபத்தே: | க்ரியா ஹி த்³வி-விதா⁴ த்³ரு³ஷ்ட-ப²லா,
அத்³ரு³ஷ்ட-ப²லா ச | த்³ரு³ஷ்ட-ப²லாபி த்³வி-விதா⁴ அநந்தர-ப²லா, ஆகா³மி-ப²லா
ச | அநந்தர-ப²லா க³தி-பு⁴ஜி-லக்ஷண | காலாந்தர-ப²லா ச க்ரு³ஷ்ட-ஸேவாதி³-
லக்ஷண | தத்ர அநந்தர-ப²லா ப²லாபவர்கி³ண்யேவ (190) | காலாந்தர-ப²லா
தூத்பந்ந-ப்ரத்⁴வம்ஸிநீ | ஆத்ம (191) -ஸேவ்யாத்³யதீ⁴நம் ஹி க்ரு³ஷ்ட-ஸேவாதே:³
ப²லம் யத: | ந ச உப⁴ய-ந்யாய-வ்யதிரேகேண (192) ஸ்வதந்த்ரம் கர்ம, ததோ வா
ப²லம் த்³ரு³ஷ்டம் | ததா² (193) ச கர்ம-ப²ல-ப்ராப்தௌ ந த்³ரு³ஷ்ட-ந்யாய-ஹாநம்

உபபத்³யதே | தஸ்மாத் (194) ஸாந்தே யாகா³தி³-கர்மணி நித்ய: கர்த்ரு³-கர்ம-ப²ல-
விபா⁴க³ஜ்ஞு ஈஸ்வர: ஸேவ்யாதி³வத்³ யாகா³த்³யநுரூப-ப²ல-தா³தா (195) உபபத்³யதே
| ஸ ச ஆத்ம-பூ⁴த: ஸர்வஸ்ய (196) , ஸர்வ-க்ரியா-ப²ல-ப்ரத்யய-ஸாக்ஷீ (197)
நித்ய-விஜ்ஞாந-ஸ்வபா⁴வ:, ஸம்ஸார-த⁴ர்மை: அஸம்ஸ்ப்ரு³ஷ்ட: |

ஸ்ருதேஸ்ச | “ந விப்யதே லோக-து:³கே²ந பா³ஹ்ய:” (க. 2.2.11) , “ஜராம்ரு³த்யமத்யேதி”
(ப்³ரு. 3.5.1) , “விஜரோ விம்ரு³த்யு:” (சா². 8.7.1) , “ஸத்யகாம: ஸத்யஸங்கல்ப:”
(சா². 8.7.1) , “ஏஷ ஸர்வேஸ்வர:” (மா. 6) , “ஸாது⁴ கர்ம காரயதி” (கௌ. 3.9) ,
“அநஸநந் அந்யோ⁵பி⁴சாகஸீதி” (ஸ்வே. 4.6) , “ஏதஸ்ய வா அக்ஷரஸ்ய ப்ரஸாஸநே”
(ப்³ரு. 3.8.9) இத்யாத்³யா அஸம்ஸாரிண (198) ஏகஸ்யாத்மநோ நித்ய-முத்தஸ்ய
ஸித்³தௌ⁴ ஸ்ருதய: | ஸம்ரு³தயஸ்ச ஸஹஸ்ரஸோ வித்³யந்தே | ந சார்த²வாதா:³
ஸக்யந்தே கல்பயிதும் | அநந்ய-யோகி³த்வே ஸதி (199) விஜ்ஞாநோத்பாத³கத்வாத் |
ந சோத்பந்நம் விஜ்ஞாநம் பா³த்⁴யதே |

அப்ரதிஷேதா⁴ச்ச | ந சேஸ்வரோ நாஸ்தீதி நிக்ஷேதோ⁴ஸ்தி |

ஆக்ஷேபஸங்க்³ரஹ: (விவரணமத⁴ஸ்தாத்)

ப்ராப்த்யபா⁴வாதி³தி சேத் |

ஸமாதா⁴ந-ஸங்க்³ரஹ: (விவரணமத⁴ஸ்தாத்)

ந, உக்தத்வாத் |

ஆக்ஷேபஸ்ய விவரணம்

“ந ஹிம்ஸ்யாத்” இதிவத் ப்ராப்த்யபா⁴வாத் ப்ரதிஷேதோ⁴ நாரப்யத இதி சேத் |

ஸமாதா⁴நஸ்ய விவரணம்

ந, ஈஸ்வர-ஸத்³பா⁴வே ந்யாயஸ்யோக்தத்வாத் (200) |

அத்²வா அப்ரதிஷேதா⁴தி³தி கர்மண: ப²லதா³ந ஈஸ்வர-காலாதீ³நாம் ந
ப்ரதிஷேதோ⁴ஸ்தி | ந ச நிமித்தாந்தர-நிரபேக்ஷம் கேவலேந கர்த்ரைவ ப்ரயுக்தம்
ப²லத³ம் த்³ரு³ஷ்டம் (201) | ந ச விந்ஷ்டோ⁵பி யாக:³ காலாந்தரே ப²லதோ³ ப⁴வதி
|

கர்மப²லப்ரதா³நே ஈஸ்வரஸ்ய ப்ராதா⁴ந்யம்

ஸேவ்ய-பு³த்³தி⁴வத் ஸேவகேந (202) ஸர்வஜ்ஞேஸ்வர (203) -பு³த்³தௌ⁴ து
ஸம்ஸ்க்ரு³தாயாம் யாகா³தி³-கர்மணா விந்ஷ்டே⁵பி கர்மணி ஸேவ்யாத்³ இவ
ஈஸ்வராத் ப²லம் கர்த்து: ப⁴வதி இதி யுக்தம் | ந து புந: பதா³ர்தா² வாக்ய-ஸதேநாபி
தே³ஸாந்தரே காலாந்தரே வா ஸ்வம் ஸ்வம் ஸ்வபா⁴வம் ஜஹதி | ந ஹி தே³ஸ-
காலாந்தரேஷு ச அக்³நிரநுஷ்ணே ப⁴வதி | ஏவம் கர்மணோ⁵பி காலாந்தரே ப²லம்
த்³வி-ப்ரகாரமேவோபலப⁴யதே |

பீ³ஜ-க்சேத்ர-ஸம்ஸ்கார-பரிரக்ஷா-விஜ்ஞாநவத் கர்த்ரபேக்ஷ-ப²லம் க்ரு¹ஷ்யாதி³,
விஜ்ஞாநவத் ஸேவ்ய-பு³த்தி⁴-ஸம்ஸ்காராபேக்ஷ-ப²லம் ச ஸேவாதி³ | யாகா³தே:³
கர்மண: ததா²விஜ்ஞாநவத்கர்த்ரபேக்ஷ-ப²லத்வாநுபபத்தௌ, காலாந்தர-ப²லத்வாத்,
கர்ம-தே³ஸ-கால-நிமித்த-விபாக-விபா⁴க³-பு³த்தி⁴-ஸம்ஸ்காராபேக்ஷம் ப²லம்
ப⁴விதுமர்ஹதி, ஸேவாதி³-கர்மாநுரூப-ப²லஜ்ஞ-ஸேவ்ய-பு³த்தி⁴-ஸம்ஸ்காராபேக்ஷ-
ப²லஸ்ய இவ | தஸ்மாத் ஸித்³த:⁴ ஸர்வஜ்ஞ ஈஸ்வர: ஸர்வ-ஜந்து-பு³த்தி⁴-கர்ம-
ப²ல-விபா⁴க³-ஸாக்ஷீ ஸர்வ-பூ⁴தாந்தராத்தமா | “யத்ஸாக்ஷாத³ப்ரோக்ஷாத³ ப்³ரஹ்ம
ய ஆத்மா ஸர்வாந்தர:” (ப்³ரு¹. 3.4.1) இதி ஸ்ருதே: |

ஸ ஏவ ச அத்ர ஆத்மா ஜந்தூநாம், “நாந்யோ⁵தோ⁵ஸ்தி த்³ரஷ்டா ஸ்ரோதா மந்தா
விஜ்ஞாதா”, “நாந்யத³தோ⁵ஸ்தி விஜ்ஞாத்ரு” (ப்³ரு¹. 3.8.11) , இத்யாத்³யாத்மாந்தர-
ப்ரதிஷேத⁴-ஸ்ருதே: | “தத்த்வமஸி” (சா². 6.8.7) இதி சாத்மத்வோபதே³ஸாத் | ந ஹி
ம்ரு¹த்பிண்ட:³ காஞ்சநாத்மத்வேந உபதி³ஸ்யதே |

ஈஸ்வராத்மபே⁴த³நிராஸ:

ஆக்ஷேப:

ஜ்ஞாந-ஸக்தி-கர்மோபாஸ்யோபாஸக-ஸூத்³தா⁴ஸூத்³த⁴-முக்தாமுக்த-பே⁴தா³த்³
ஆத்மபே⁴த³ ஏவேதி சேத் |

ஸமாதா⁴நம்

ந, பே⁴த³-த்³ரு¹ஷ்ட்யபவாதா³த் |

பூர்வபக்ஷீ

யது³க்தம் ஸம்ஸாரிண ஈஸ்வராத³நந்யா இதி தந்ந |

ஸித்³தா⁴ந்தீ

கிம் தர்ஹி?

பூர்வபக்ஷீ

பே⁴த³ ஏவ ஸம்ஸார்யாத்மநாம் |

ஸித்³தா⁴ந்தீ

கஸ்மாத்?

பூர்வபக்ஷீ

லக்ஷணபே⁴தா³த்³ அஸ்வ-மஹிஷ்வத் |

ஸித்³தா⁴ந்தீ

கத²ம் லக்ஷணபே⁴த:³ இதி?

பூர்வபக்ஷீ

உச்சயதே - ஈஸ்வரஸ்ய தாவத்³ நித்யம் ஸர்வ-விஷயம் ஜ்ஞாநம் ஸவித்ரு³-ப்ரகாஸவத்
 | தத்³விபீதம் ஸம்ஸாரினாம் க²த்³யோதஸ்ய இவ | ததை²வ ஸக்தி-பே⁴தோ³஽பி |
 நித்யா ஸர்வ-விஷயா ச ஈஸ்வர-ஸக்தி: | விபீதேதரஸ்ய | கர்ம ச சித்தஸ்வரூபாத்ம-
 ஸத்தா-மாத்ர-நிமித்தம் ஈஸ்வரஸ்ய | ஔஷண்ய-ஸ்வரூப-த்³ரவ்ய-ஸத்தா-மாத்ர-
 நிமித்த-த்³ஹந-கர்மவத் | ராஜா⁵யஸ்காந்த-ப்ரகாஸ-கர்மவச்ச ஸ்வாத்மாவிக்ரியா-
 ரூபம் | விபீதமிதரஸ்ய | “உபாஸீத” இதி வசநாத³பாஸ்ய ஈஸ்வரோ கு³ரு-ராஜவத் |
 உபாஸகஸ்ச இதர: ஸிஷ்ய-ப்⁴ரு³த்யவத் | அபஹத-பாப்மாதி³-ஸ்ரவணாத்³ (சா². 8.7.1)
 நித்ய-ஸூத்³த⁴ ஈஸ்வர: | “புண்யோ வை புண்யேந (கர்மணு ப⁴வதி)” (ப்³ரு³. 3.2.13) இதி
 வசநாத³விபீத இதர: | அத ஏவ நித்யமுக்த ஏவ ஈஸ்வர: | நித்யாஸூத்³தி⁴-யோகா³த்³
 ஸம்ஸாரீ இதர: | அபி ச (204) யத்ர ஜ்ஞாநாதி³-லக்ஷண-பே⁴தோ³ஸ்தி தத்ர
 பே⁴தோ³த்³ரு³ஷ்ட:, யதா² அஸ்வ-மஹிஷயோ: | ததா² ஜ்ஞாநாதி³-லக்ஷண-பே⁴தா³த்³
 ஈஸ்வராதா³த்மநாம் பே⁴தோ³ஸ்தீதி சேத் |

ஸித்³தா⁴ந்தீ

ந |

பூர்வபக்ஷீ

கஸ்மாத்?

ஸித்³தா⁴ந்தீ

“அந்யோ⁵ஸாவந்யோ⁵ஹமஸ்மீதி ந ஸ வேத³” (ப்³ரு³. 1.4.10) “தே ஶ்யய-லோகா
 ப⁴வந்தி” (சா². 7.25.2) , “ம்ரு³த்யோ: ஸ ம்ரு³த்யுமாப்நோதி” (க. 2.1.10) இதி பே⁴த³-
 த்³ரு³ஷ்டி⁴ஹி அபோஹ்யதே | ஏகத்வ-ப்ரதிபாதி³ந்யஸ்ச ஸ்ருதய: ஸஹஸ்ரஸோ
 வித்³யந்தே |

யது³க்தம் ஜ்ஞாநாதி³-லக்ஷண-பே⁴தா³தி³தி அத்ரோச்சயதே - ந, அநப்⁴யுக³மாத்
 (205) | பு³த்³யாதி³யோ வ்யதிரிக்தா: (206) விலக்ஷணஸ்ச ஈஸ்வராத்³பி⁴ந்ந-
 லக்ஷண ஆத்மாநோ ந ஸந்தி | ஏக: (207) ஏவ ஈஸ்வரஸ்சாத்மா ஸர்வ-பூ⁴தாநாம்
 நித்ய-முக்தோ⁵ப்யுக³மயதே | பா³ஹ்ய: (208) சக்ஷூர்பு³த்³யாதி³-ஸமாஹார-
 ஸந்தாநாஹங்கார-மமத்வாதி³-விபீத-ப்ரத்யய-ப்ரபு³ந்தா⁴விச்சே²த³-லக்ஷண: (209)
 நித்ய-ஸூத்³த⁴-பு³த்³த⁴-முக்த-விஜ்ஞாநாத்மேஸ்வர-க³ர்ப⁴: , நித்ய-விஜ்ஞாநாவபா⁴ஸ:
 (210) , சித்த-சைத்ய-பீ³ஜ-பீ³ஜி-ஸ்வபா⁴வ: (211) , கல்பிதோ⁵நித்யவிஜ்ஞாந
 ஈஸ்வர-லக்ஷண-விபீதோ⁵ப்யுக³மயதே யஸ்யாவிச்சே²தே³ ஸம்ஸார-வ்யவஹார:,
 விச்சே²தே³ ச மோக்ஷ-வ்யவஹார: |

அந்யஸ்ச ம்ரு³த்ப்ரலேபவத் ப்ரத்யக்ஷ-ப்ரத⁴வம்ஸோ தே³வ-பித்ரு³-மநுஷ்யாதி³-
 லக்ஷணே பூ⁴த-விஸேஷ-ஸமாஹார: | ந (212) புந: சதுர்தோ²ஸ்யோ பி⁴ந்ந-லக்ஷண

ஈஸ்வராத்³ அப்யுபக³மயதே | பு³த்³யாதி³-கல்பிதாத்ம-வ்யதிரேகாபி⁴ப்ராயேண து
லக்ஷண-பே⁴தா³தி³தி ஆஸ்ரயாஸித்³தோ⁴ ஹேது: |

பூர்வபக்ஷீ

ஈஸ்வராத்³ அந்யஸ்யாத்மநோ⁵ஸுத்தவாத்³ ஈஸ்வரஸ்யைவ விருத்³த⁴-லக்ஷணத்வமயுக்தமிதி
சேத் ஸுக²-து:³கா²தி³-யோக³ஸ்ச |

ஸித்³தா⁴ந்தீ

ந, நிமித்தத்வே ஸதி லோக-விபர்யயாத்⁴யாரோபணத் ஸவித்ரு³வத் | யதா² ஹி ஸவிதா
நித்ய-ப்ரகாஸ-ரூபத்வாத்³ லோகாபி⁴வ்யக்த்யநபி⁴வ்யக்தி-நிமித்தத்வே ஸதி லோக-
த்³ரு³ஷ்ட-விபர்யயேண உத³யாஸ்தமயாஹோராத்ராதி³-கர்த்தரு³த்வாத்⁴யாரோபபா⁴க்³
ப⁴வதி | ஏவம் ஈஸ்வரே நித்ய-விஜ்ஞாந-ஸக்தி-ரூபே லோக-ஜ்ஞாநாபோஹ-ஸுக²-
து:³க²-ஸம்ரு³த்யாதி³-நிமித்தத்வே ஸதி லோக-விபரீத-பு³த்³யா⁵த்யாரோபிதம்
விபரீத-லக்ஷணத்வம் ஸுக²-து:³கா²த³யஸ்ச, ந ஸ்வத: |

ஆத்ம-த்³ரு³ஷ்ட்யநுரூபாத்⁴யாரோபாச்ச | யதா² க⁴நாதி³-விப்ரகீர்ணே⁵மப்³ரே
யேநைவ ஸவித்ரு³-ப்ரகாஸோ ந த்³ரு³ஸ்யதே ஸ ஆத்ம-த்³ரு³ஷ்ட்யநுரூபமேவாத்⁴யஸ்யதி,
ஸவிதேதா³நீமிஹ ந ப்ரகாஸயதி இதி ஸத்வேவ ப்ரகாஸே⁵ந்யத்ர ப்⁴ராந்த்யா | ஏவம்
இஹ பெள³த்³தா⁴தி³-வ்ரு³த்த்யுத்³ப⁴வாபி⁴ப⁴வாகுல-ப்⁴ராந்த்யா⁵த்யாரோபித: ஸுக²-
து:³கா²தி³-யோக³ உபபத்³யதே |

தத்ஸமரணாச்ச | தஸ்யைவ ஈஸ்வரஸ்யைவ ஹி ஸ்மரணம் - “மத்த: ஸம்ரு³திர்ஜ்ஞாநமபோஹநம்
ச” (கீ³. 15.15) , “நாத³த்தே கஸ்யசித் பாபம்” (கீ³. 5.15) இத்த்யாதி³ | அதோ நித்ய-
முக்தே ஏகஸ்மிந் ஸவிதரி இவ லோகாவித்³யாத்⁴யாரோபிதம் ஈஸ்வரே ஸம்ஸாரித்வம்,
ஸாஸ்த்ராதி³-ப்ராமாண்யாத்³ அப்யுபக³தமஸம்ஸாரித்வம், இத்தயவிரோத⁴ இதி |

ஆத்மந: ஏகத்வம்

ஏதேந ப்ரத்யேகம் ஜ்ஞாநாதி³-பே⁴த:³ ப்ரத்யுக்த: | ஸௌக்ஷம்ய-சைதந்ய-
ஸர்வக³த்தவாத்³யவிரோஷே ச பே⁴த³-ஹேத்வபா⁴வாத் | விக்ரியாவத்வே
சாநித்யத்வாத் | மோக்ஷே ச விரோஷாநப்யுபக³மாத் | அப்யுபக³மே ச அநித்யத்வ-
ப்ரஸங்க³த் | அவித்³யாவது³பல்⁴யத்வாச்ச பே⁴த³ஸ்ய ததக்ஷயே அநுபபத்திரிதி
ஸித்³த⁴ம் ஏகத்வம் |

தஸ்மாத் (213) ஸரீரேந்த்³ரிய-மநோபு³த்³தி⁴-விஷய-வேத³நா-ஸந்தாநஸ்ய அஹங்கார-
ஸந்³நதா⁴த்³ அஜ்ஞாந-ப³ஜஸ்ய (214) நித்ய-விஜ்ஞாநாந்யநிமித்தஸ்ய ஆத்ம-
தத்த்வ-யாதா²த்மய-விஜ்ஞாநாத்³விநிவ்ரு³த்தௌ அஜ்ஞாந-ப³ஜஸ்ய (215)
விச்சே²த³ ஆத்மநோ மோக்ஷ-ஸம்ஜ்ஞா, விபர்யயே ச ப³ந்த⁴-ஸம்ஜ்ஞா |
ஸ்வரூபாபேக்ஷத்வாது³ப⁴யோ: (216) |

ப்ரஹ்ம ஹ இத்யைதிஹ்யார்த:² | புரா கில தே³வாஸுர-ஸங்க்³ராமே ஜக³த்-ஸ்தி²தி-
பரிபிபாலயிஷ்யா ஆத்மாநுஸாஸநாநுவர்த்திப்யோ தே³வேப்ய: அர்தி²ப்யோ⁵ர்தாய
விஜிக்³யே அஹைஷித³ஸுராந் | ப்ரஹ்மண இச்சா²-நிமித்தோ விஜயோ தே³வாநாம்
ப³பூ⁴வேத்யர்த:² | தஸ்ய ஹ ப்ரஹ்மணே விஜயே தே³வா அமஹீயந்த | யஜ்ஞாதி³-
லோக-ஸ்தி²த்யபஹாரிஷ்வஸுரேஷு பராஜிதேஷு தே³வா வ்ரு³த்³தி²ம் பூஜாம் வா
ப்ராப்தவந்த: |

ஸூத்ரவாக்யம்

“த ஜக³ந்த” இதி மித்²யா-ப்ரத்யயத்வாத்³ ஹேயத்வ-க்²யாபநார்த²மாம்நாய: (217) |
விவரணவாக்யம்

ஈஸ்வர-நிமித்தே விஜயே ஸ்வ-ஸாமர்த்²ய-நிமித்த: அஸ்மாகமேவாயம் விஜயோ⁵ஸ்மாகமேவாயம்
மஹிமா இதி ஆத்மநோ ஜயாதி³ ஸ்ரேயோ-நிமித்தம் ஸர்வாத்மாநமாத்மஸ்த²ம்
ஸர்வ-கல்யாணஸ்பத³மீஸ்வரமேவாத்மத்வேநாபு³த்³வா பிண்ட³-மாத்ராபி⁴-மாநா:
ஸந்தோ யம் மித்²யா-ப்ரத்யயம் சக்ரு: தஸ்ய பிண்ட³-மாத்ர-விஷயத்வேந மித்²யா-
ப்ரத்யயத்வாத் ஸர்வாத்மேஸ்வர-யாதா²த்மயாவபோ³தே³ந ஹாதவ்யதா-க்²யாபநார்த:²
“தத்³தை⁴ஷாம்” இத்யாத்³யாக்²யாயிகாம்நாய: | . 1 ||

மந்த்ர 2

தத்³தை⁴ஷாம் விஜ்ஜ்ஞௌ | தே³ப்யோ ஹ ப்ராது³ர்ப்³பூ⁴வ | தந்ந வ்யஜாநத கிமித³ம்
யக்ஷமிதி || 3.2 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

ப்ரஹ்மணே ரூபவிஸேஷேண ப்ராது³ர்பா⁴வ:

ஏவம் மித்²யாபி⁴மாநேக்ஷணவதாம் தத்³ ஹ கில ஏஷாம் மித்²யேக்ஷணம் விஜ்ஜ்ஞௌ
விஜ்ஞாதவத்³ ப்ரஹ்ம | ஸர்வேக்ஷித்ரு³ ஹி தத் ஸர்வ-பூ⁴த-கரண-ப்ரயோக்த்ரு³த்வாத்
| தே³வாநாம் ச மித்²யா-ஜ்ஞாநமுபலப்ய, “மைவாஸுரவத்³ தே³வா மித்²யாபி⁴மாநாத்
பராப⁴வேய:” இதி தத³நுகம்பயா “தே³வாந் மித்²யாபி⁴மாநாபநோத³நேந அநுக்³ரு³ஹ்ணீயாம்”
இதி தே³ப்ய: தே³வேப்யோ ஹ கில அர்தாய ப்ராது³ர்ப்³பூ⁴வ ஸ்வ-யோக³-மாஹாத்மய-
நிர்மிதேந அத்யத்³பூ⁴தேந விஸ்மாபநீயேந ரூபேண தே³வாநாமிந்த³ரிய-கோ³சரே
ப்ராது³ர்ப்³பூ⁴வ ப்ராது³ர்பூ⁴தவத் | தத் ப்ராது³ர்பூ⁴தம் ப்ரஹ்ம ந வ்யஜாநத நைவ
விஜ்ஞாதவந்தோ தே³வா: “கிமித³ம் யக்ஷம் பூஜ்யம் (218) மஹத்³பூ⁴தம்” இதி || 3.2 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

தத்³ ப்ரஹ்ம ஹ கில ஏஷாம் தே³வாநாமபி⁴ப்ராயம் மித்²யாஹங்கார-ரூபம் விஜ்ஜ்ஞௌ
விஜ்ஞாதவத் | ஜ்ஞாத்வா ச மித்²யாபி⁴மாந-ஸாதநேந தத³நுஜிக்³ரு³க்ஷயா (தே³ப்ய:)

தே³வேப்⁴யோ⁵ர்தா²ய தேஷாமேவேந்த்³ரிய-கோ³சரே நாதிதூ³ரே ப்ராதூ³ர்ப்பூ⁴வ
மஹேஸ்வர-ஸக்தி-மாயோபாத்நேந அத்யந்தாத்³பூ⁴தேந ப்ராதூ³ர்ப்பூ⁴தம் கில
கேநசித்³ரூப-விசேஷேண | தத் கில உபலப⁴மாநா அபி தே³வா ந வ்யஜாநத ந
விஜ்ஞாதவந்த:, கிமித³ம் யதே³தத்³யக்ஷம் பூஜ்யமிதி || 2 ||

மந்த்ர 3

தே³க்³நிமப்³ருவந் ஜாதவேத³ ஏதத்³விஜாநீஹி கிமேதத்³யக்ஷமிதி | ததே²தி || 3.3 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

தே தத்³ஜாநந்தோ தே³வா: ஸாந்தர்ப⁴யா: தத்³விஜிஜ்ஞாஸவ: அக்³நிம் அக்³ர-கா³மிநம்
(219) ஜாத-வேத³ஸம் (220) ஸர்வஜ்ஞ-கல்பம் (221) அப்³ருவந் உக்தவந்த: | ஹே
ஜாதவேத³ ஏதத்³ அஸமத்³-கோ³சரஸ்த²ம் யக்ஷம் விஜாநீஹி விசேஷதோ பு³த்யஸ்வ
| த்வம் ந: தேஜஸ்வீ | கிமேதத்³யக்ஷமிதி | ததா² அஸ்து இதி || 3.3 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம் (3-10)

தத்³விஜ்ஞாநாயாக்³நிமப்³ருவந் | த்ரு³ணநிதா⁴நே⁵யமபி⁴ப்ராய: - அத்யந்த-
ஸம்பா⁴விதயோரக்³நி-மாருதயோ: த்ரு³ண-த³ஹநாதா³நாஸக்த்யா ஆத்ம-ஸம்பா⁴வநா
(222) ஸாதிதா ப⁴வேதி³தி || 3-10 ||

மந்த்ர 4

தத்³ப⁴யத்³ரவத் தமப்⁴யவத்³ | கோ⁵ஸீதி |

அக்³நிர்வா அஹமஸ்மீத்யப்³ரவீஜ்ஜாதவேதா³ வா அஹமஸ்மீதி || 3.4 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

தத்³ யக்ஷம் அபி⁴ அத்³ரவத் தத்³ப்ரதி க்³தவாநக்³நி: | தம் ச க்³தவந்தம்
பிப்ரு³ச்சி²ஷும் தத்ஸமீபே அப்ரக்³ஸ்ப⁴த்வாத் தூஷ்ணம்-பூ⁴தம் தத்³யக்ஷம்
அப்⁴யவத்³த் அக்³நிம் ப்ரதி அபா⁴ஷத | கோ⁵ஸீதி | ஏவம் ப்³ரஹ்மண
ப்ரு³ஷ்டோ⁵க்³நி: அப்³ரவீத் அக்³நிர்வா அக்³நிநாம அஹம் ப்ரஸித்³தோ⁴ ஜாதவேதா:³
இதி ச நாம-த்³வ்யேந ப்ரஸித்³த⁴தயா ஆத்மாநம் ஸ்லாக⁴யந் (223) இதி || 3.4 ||

மந்த்ர 5

தஸ்மிம்ஸ்த்வயி கிம் வீர்யமிதி |

அபீ³த³ம் ஸர்வம் த³ஹேயம் யதி³த³ம் ப்ரு³தி²வ்யாமிதி || 3.5 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

ஏவமுக்தவந்தம் ப்³ரஹ்ம அவோசத் தஸ்மிந் ஏவம் ப்ரஸித்³த⁴-க்³ண-நாமவதி த்வயி
கிம் வீர்யம் ஸாமர்த்யம் இதி | ஸோ⁵ப்³ரவீத் இத³ம் ஜக³த் ஸர்வம் த³ஹேயம்

ப⁴ஸ்மீ-குர்யாம் யதி³த³ம் ஸ்தா²வராதி³ ப்ரு²தி²வ்யாமிதி | ப்ரு²தி²வ்யாமித்யுபலக்ஷணர்த்த²ம்,
யதோ⁵ந்தரிக்ஷஸ்த²மபி த³ஹ்யத ஏவாக்³நிநா || 3.5 ||

மந்த்ர 6

தஸ்மை த்ரு³ணம் நித³தா⁴வேதத்³த³ஹேதி | தது³பப்ரேயாய ஸர்வஜவேந தந்ந ஸஸாக
த³க்³தூ⁴ம் |

ஸ தத ஏவ நிவவ்ரு³தே | நைதத³ஸகம் விஜ்ஞாதும் யதே³தத்³யக்ஷமிதி || 3.6 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

தஸ்மை ஏவமபி⁴மாநவதே ப்³ரஹ்ம த்ரு³ணம் நித³தௌ⁴ புர: அக்³நே: ஸ்தா²பிதவத் |
ப்³ரஹ்மண “ஏதத் த்ரு³ண-மாத்ரம் மமாக்³ரத: த³ஹ, ந சேத³ஸி த³க்³தூ⁴ம் ஸமர்த²,
முஞ்ச த³க்³த³ரு³த்வாபி⁴மாநம் ஸர்வத்ர” இத்யுக்க: தத் த்ரு³ணம் உபப்ரேயாய த்ரு³ண-
ஸமீபம் க³தவாந் ஸர்வஜவேந ஸர்வோத்ஸாஹ-க்ரு³தேந வேகே³ந க³த்வா தத்³ ந
ஸஸாக நாஸகத்³ த³க்³தூ⁴ம் | ஸ ஜாதவேதா:³ த்ரு³ணம் த³க்³தூ⁴மஸக்தோ வ்ரீடி³தோ
ஹத-ப்ரதிஜ்ஞ: தத ஏவ யக்ஷாதே³வ தூஷ்ணீம் தே³வாந் ப்ரதி நிவவ்ரு³தே நிவ்ரு³த்த:
ப்ரதிக³தவாந் | ந ஏதத்³ யக்ஷம் அஸகம் ஸக்தவாநஹம் விஜ்ஞாதும் விஸேஷத:
யதே³தத்³யக்ஷமிதி || 3.6 ||

மந்த்ர 7-10

அத² வாயுமப்³ருவந் வாயவேதத்³விஜானீஹி கிமேதத்³யக்ஷமிதி | ததே²தி || 3.7 ||

தத³ப்யத்³ரவத் தமப்⁴யவத்³த் | கோ⁵ஸீதி | வாயுர்வா அஹமஸ்மீத்யப்³ரவீத் |
மாதரிஸ்வா வா அஹமஸ்மீதி || 3.8 ||

தஸ்மிம்ஸ்த்வயி கிம் வீர்யமிதி | அபீத³ம் ஸர்வம் ஆத³தீ³ய யதி³த³ம்
ப்ரு²தி²வ்யாமிதி || 3.9 ||

தஸ்மை த்ரு³ணம் நித³தா⁴வேததா³த³த்ஸ்வேதி | தது³பப்ரேயாய ஸர்வஜவேந தந்ந
ஸஸாகாதா³தூ⁴ம் |

ஸ தத ஏவ நிவவ்ரு³தே | நைதத³ஸகம் விஜ்ஞாதும் யதே³தத்³யக்ஷமிதி || 3.10 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

அத² அநந்த்ரம் வாயுமப்³ருவந் | ஹே வாயோ ஏதத்³விஜானீஹி இத்யாதி³ ஸமாநார்த்த²ம்
பூர்வேண | வாநாத³, க³மநாத³, க³ந்த⁴நாத³வா வாயு: | மாதர்யந்தரிக்ஷே ஸ்வயதீதி
மாதரிஸ்வா | இத³ம் ஸர்வம் அபி ஆத³தீ³ய க்³ரு³ஹ்ணீயாம் யதி³த³ம் ப்ரு²தி²வ்யாம்
இத்யாதி³ ஸமாநமேவ || 3.7-10 ||

மந்தர் 11

அத² இந்த்³ரமப்³ருவந் மக⁴வந்நேதத்³விஜாந்ஹி கிமேதத்³யக்ஷமிதி | ததே²தி |
தத³ப⁴யத்³ரவத் | தஸ்மாத்திரோத³தே⁴ || 3.11 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

அத² இந்த்³ரமப்³ருவந் மக⁴வந்நேதத்³விஜாந்ஹி இத்யாதி³ பூர்வவத் | இந்த்³ர:
பரமேஸ்வரோ மக⁴வாந் (224) ப³லவத்த்வாத் | ததே²தி | தத³ப⁴யத்³ரவத் |
தஸ்மாத்³ இந்த்³ராத்த்³ (225) ஆத்ம-ஸமீபம் க³தாத் தத்³ ப்³ரஹ்ம திரோத³தே⁴
திரோபூ⁴தம் | இந்த்³ரஸ்ய இந்த்³ரத்வாபி⁴மானோ⁵திதராம் நிராகர்த்தவ்ய இத்யத:
ஸம்வாத³மாத்ரமபி நாதா³த்³ ப்³ரஹ்ம இந்த்³ராய || 3.11 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

இந்த்³ர: ஆதி³த்ய: (226) வஜ்ரப்⁴ரு³த்³ வா அவிரோதா⁴த் (227) | இந்த்³ரோபஸர்பணே
ப்³ரஹ்ம திரோத³த⁴ இத்யத்ராயமபி⁴ப்ராய: - “இந்த்³ர: அஹம்” இத்யதி³கதமோ⁵பி⁴மானோ⁵ஸ்ய
ஸ: “அஹமக்³ந்யாதி³பி:⁴ ப்ராப்தம் வாக்-ஸம்பா⁴ஷண-மாத்ரமப்யநே ந
ப்ராப்தோ⁵ஸமி” இத்யபி⁴மானம் கத²ம் நு நாம ஜஹ்யாதி³தி தத³நுக்³ரஹாய
ஏவாந்தர்ஹிதம் தத்³ ப்³ரஹ்ம ப³பூ⁴வ || 11 ||

மந்தர் 12

ஸ தஸ்மிந்நேவாகாஸே ஸ்த்ரியமஜகா³ம ப³ஹுஸோப⁴மாநாமுமாம் ஹைமவதீம் |
தாம் ஹோவாச கிமேதத்³யக்ஷமிதி || 3.12 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

தத்³யக்ஷம் யஸ்மிந்நாகாஸே ஆகாஸ-ப்ரதே³ஸே ஆத்மாநம் த்³ர்ஸயித்வா
திரோபூ⁴தம், இந்த்³ர்ஸ்ச ப்³ரஹ்மண: திரோதா⁴ந-காலே யஸ்மிந்நாகாஸே ஆஸீத்
ஸ இந்த்³ர: தஸ்மிந்நேவாகாஸே தஸ்தௌ², கிம் தத்³யக்ஷமிதி த்⁴யாயந் |
ந நிவவ்ரு³தே⁵க்³ந்யாதி³வத் | தஸ்யேந்த்³ரஸ்ய யக்ஷே ப⁴க்திம் பு³த்³த்⁴வா
வித்³யா (228) உமாருபிணீ ப்ராது³ரபூ⁴த் ஸ்த்ரீ-ரூபா | ஸ இந்த்³ர: தாம் உமாம்
ப³ஹுஸோப⁴மாநாம் | ஸர்வேஷாம் ஹி ஸோப⁴மாநாநாம் ஸோப⁴நதமா வித்³யா
| ததா³ (229) ப³ஹுஸோப⁴மாநேதி விஸேஷணமுபந்நம் ப⁴வதி | ஹைமவதீம்
ஹேம-க்ரு³தாப⁴ரணவதீம் இவ (230) ப³ஹுஸோப⁴மாநாமித்யர்த:² | அத²வா உமைவ
ஹிமவதோ து³ஹிதா ஹைமவதீ | நித்யமேவ ஸர்வஜ்ஞேந ஈஸ்வரேண ஸஹ வர்த்ததே
இதி ஜ்ஞாதும் ஸமர்தே²தி க்ரு³த்வா தாம் உபஜகா³ம் இந்த்³ர: | தாம் ஹ உமாம் கில
உவாச பப்ரச்ச² - ப்³ரஹி கிமேதத்³ த்³ர்ஸயித்வா திரோபூ⁴தம் யக்ஷமிதி || 3.12 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

ஸ ஶாந்தாபி⁴மாந இந்த்³ர:, அத்யர்த²ம் ப்³ரஹ்ம விஜிஜ்ஞாஸு:, யஸ்மிந்நேவாகாஸே ப்³ரஹ்மண: ப்ராது³ர்பா⁴வ: ஆஸீத் திரோதா⁴நம் ச தஸ்மிந்நேவ ஸ்த்ரியமதிருபிணீம் (231) வித்³யாமாஜகா³ம | அபி⁴ப்ராயோத்³போ³த⁴-ஹேதுத்வாத்³ (232) ருத்³ரபத்ந்யுமா ஹைமவதீ இவ ஶா ஶோப⁴மாநா வித்³யைவ | விருபோ⁵பி வித்³யாவாந் ப்³ஹு ஶோப⁴தே (233) || 12 ||

|| இதி த்ரு³தீய: க²ண்ட:³ ||

அத்யாய 4

மந்த்ர 1

ஸா ப்³ரஹ்மேதி ஹோவாச ப்³ரஹ்மணே வா ஏதத்³விஜயே மஹீயத்⁴வமிதி |
ததோ ஹைவ விதா³ஞ்சகார ப்³ரஹ்மேதி || 4.1 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

ஸா ப்³ரஹ்மேதி ஹ கில உவாச | ப்³ரஹ்மணே வை ஈஸ்வரஸ்யைவ விஜயே - ஈஸ்வரேணவ ஜிதா அஸுரா: | யூயம் தத்ர நிமித்தமாத்ரம் | தஸ்யைவ விஜயே - யூயம் மஹீயத்⁴வம் மஹிமாநம் ப்ராப்நுத² | ஏதத்³ இதி க்ரியா-விஸேஷணர்த்²ம் (234) | மித்²யாபி⁴மாநஸ்து யுஷ்மாகம் “அஸ்மாகமேவாயம் விஜயோ⁵ஸ்மாகமேவாயம் மஹிமா” இதி | தத: தஸ்மாது³மாவாக்யாத்³ ஹ ஏவ விதா³ஞ்சகார ப்³ரஹ்மேதி இந்த்³ர: | அவதா⁴ரணத் ததோ ஹைவ இதி, ந ஸ்வாதந்தர்யேண || 4.1 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

தாம் ச ப்ரு³ஷ்ட்வா தஸ்யா ஏவ வசநாத்³ விதா³ஞ்சகார விதி³தவாந் |
அத இந்த்³ரஸ்ய போ³த⁴-ஹேதுத்வாத்³ வித்³யைவ உமா | (235) “வித்³யா-
ஸஹாயவாநீஸ்வர:” இதி ஸ்ம்ரு³தி: || 4.1 ||

மந்த்ர 2

பத³பா⁴ஷ்யம்

யஸ்மாத்³ அக்³நிவாய்விந்த்³ரா ஏதே தே³வா ப்³ரஹ்மண: ஸம்வாத்³-த³ர்ஸநாதி³நா
ஸாமீப்பமுபக³தா: -

தஸ்மாத்³ வா ஏதே தே³வா: அதிதராமிவாந்யாந்தே³வாந் யத³க்³நிர்வாயுநிந்த்³ரஸ்தே
ஹ்யேநந்நேதி³ஷ்ட²ம் பஸ்ப்ரு³ஸு: தே ஹ்யேநத்ப்ரத²மோ விதா³ஞ்சகார ப்³ரஹ்மேதி ||
4.2 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

ப்³ரஹ்மஜ்ஞாநஸ்ய த்³ரு³ஷ்டம் ப²லம்

தஸ்மாத்³ ஐஸ்வர்யர்கு³ணை: அதிதராமிவ ஸக்தி-கு³ணாதி³-மஹா-பா⁴க்³யை: அந்யாந்
தே³வாந் அதிதராம் அதிஸயேந ஸேரதே (236) இவ ஏதே தே³வா: | இவ
ஸப்³தோ³ந³த³கோ³வதா⁴ரண³ர்தோ² வா | யத³க்³நிர்வாயுரிந்த்³ர: தே ஹி தே³வா
யஸ்மாத்³ ஏநத்³ ப்³ரஹ்ம நேதி³ஷ்ட²ம் (237) அந்திகதமம் ப்ரியதமம் (238) பஸ்ப்ரு³ஸூ:
ஸ்ப்ரு³ஷ்டவந்தோ யதோ²க்³தை: ப்³ரஹ்மண: ஸம்வாதா³தி³-ப்ரகாரை: | தே ஹி
யஸ்மாச்ச ஹேதோ: ஏநத்³ ப்³ரஹ்ம ப்ரத²ம்: (239) ப்ரத²மா: ப்ரதா⁴நா: ஸந்த இத்யேதத்
| விதா³ஞ்சகார விதா³ஞ்சக்ரு: இதி ஏதத்³ ப்³ரஹ்ம இதி || 4.2 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

யஸ்மாதி³ந்த்³ர-விஜ்ஞாந-பூர்வகம் அக்³நி-வாய்விந்த்³ரா: தே ஹ்யேநத்³ நேதி³ஷ்ட²ம்
அதி-ஸமீபம் ப்³ரஹ்ம-வித்³யயா ப்³ரஹ்ம ப்ராப்தா: ஸந்த: பஸ்ப்ரு³ஸூ: ஸ்ப்ரு³ஷ்டவந்த:,
தே ஹி ப்ரத²ம்: ப்ரத²மம் விதா³ஞ்சகார விதா³ஞ்சக்ரு: இத்யேதத் | தஸ்மாத்³
அதிதராம் அதீத்யாந்யாநதிஸயேந தீ³ப்யந்தே அந்யாந் தே³வாந் | ததோ³பி
இந்த்³ரோ³திதராம் தீ³ப்யதே, ஆதௌ³ ப்³ரஹ்ம-விஜ்ஞாநாத் || 2-3 ||

மந்த்ர 3

பத³பா⁴ஷ்யம்

யஸ்மாத்³க்³நி-வாயு அபி இந்த்³ர-வாக்யாதே³வ விதா³ஞ்சக்ரு: இந்த்³ரேண ஹி உமா-
வாக்யாத் ப்ரத²மம் ஸ்ருதம் ப்³ரஹ்மேதி அத: -
தஸ்மாத்³ வா இந்த்³ர: அதிதராமிவாந்யாந்தே³வாந் ஸ ஹ்யேநந்நேதி³ஷ்ட²ம் பஸ்பர்ஸ
|

ஸ ஹ்யேநத்³ப்ரத²மோ விதா³ஞ்சகார ப்³ரஹ்மேதி || 4.3 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

இந்த்³ரஸ்ய ஸர்வதே³வஸ்ரேஷ்ட²த்வே ஹேது:

தஸ்மாத்³ வை இந்த்³ர: அதிதராம் அதிஸயேந ஸேதே இவ அந்யாந்தே³வாந் | ஸ
ஹ்யேநந்நேதி³ஷ்ட²ம் பஸ்பர்ஸ | யஸ்மாத் ஸ ஹ்யேநத்³ப்ரத²மோ விதா³ஞ்சகார
ப்³ரஹ்ம இதி உக்தார்த²ம் வாக்யம் || 4.3 ||

மந்த்ர 4

தஸ்யைஷ ஆதே³ஸோ யதே³தத்³வித்³யுதோ வ்யத்³யுததா³3 இதீந்நயமீமிஷதா³3
இத்யதி⁴தை³வதம் ||

4.4 II

பத³பா⁴ஷ்யம்

தே³வதா-விஷய: ப்³ரஹ்மண உபாஸநோபதே³ஸ:

தஸ்ய ப்ரக்ரு²தஸ்ய ப்³ரஹ்மண: ஏஷ ஆதே³ஸ: உபமோபதே³ஸ: | நிருபமஸ்ய (240) ப்³ரஹ்மணோ யேநோபமாநேந (241) உபதே³ஸ: ஸோ⁵யமாதே³ஸ இத்யுச்சயதே | (242) கிம் தத்? யதே³தத் ப்ரஸித்³த⁴ம் லோகே வித்³யுதோ வ்யத்³யுதத் (243) | “வித்³யோதநம் க்ரு²தவத்” இத்யேதத்³நுபபந்நமிதி “வித்³யுதோ வித்³யோதநம்” இதி கல்ப்யதே | ஆ 3 இத்யுபமார்த:² | வித்³யுதோ வித்³யோதநம் இவ இத்யர்த:² | “யதா² ஸக்ரு²த்³ வித்³யுத்தம்” (ப்³ரு². 2.3.6) இதி ஸ்ருத்யந்தரே ச த்³ர்ஸநாத் | வித்³யுத்³ இவ ஹி ஸக்ரு²தா³த்மாநம் த்³ர்ஸயித்வா திரோபூ⁴தம் ப்³ரஹ்ம தே³வேப்⁴ய: | அத்வா வித்³யுத: “தேஜ:” இத்யத்³யாஹார்யம் | வ்யத்³யுதத்³ வித்³யோதிதவத் ஆ 3 இவ | வித்³யுத: (244) தேஜ: ஸக்ரு²த்³ வித்³யோதிதவத்³ இவ இத்யபி⁴ப்ராய: | இதி-ஸப்³த:³ (245) ஆதே³ஸ-ப்ரதிநிர்³தே³ஸார்த:² | இத்யயமாதே³ஸ இதி | இத்-ஸப்³த:³ ஸமுச்சயார்த:² | அயம் ச அபரஸ்தஸ்யாதே³ஸ: | கோ⁵ஸௌ? ந்யமீமிஷத் (246) | யதா² சக்ஷு: ந்யமீமிஷத்³ நிமேஷம் க்ரு²தவத் | ஸ்வார்தே² ணிச் | உபமார்த² ஏவ ஆகார: | சக்ஷுஷோ விஷயம் ப்ரதி ப்ரகாஸ-திரோபா⁴வ இவ சேத்யர்த:² | இதி அதி⁴தை³வதம் தே³வதா-விஷயம் ப்³ரஹ்மண உபமாந-த்³ர்ஸநம் || 4.4 II

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

தஸ்யைஷ ஆதே³ஸ: | தஸ்ய ப்³ரஹ்மண: ஏஷ: வக்ஷ்யமாண ஆதே³ஸ: உபாஸநோபதே³ஸ: இத்யர்த:² | யஸ்மாத்³ தே³வேப்⁴ய: வித்³யுத்³ இவ ஸஹஸைவ ப்ராதூ³ர்பூ⁴தம் ப்³ரஹ்ம த்³யுதிமத் தஸ்மாத்³ வித்³யுதோ வித்³யோதநம் யதா² யதே³தத்³ ப்³ரஹ்ம வ்யத்³யுதத்³ வித்³யோதிதவத் | ஆ இவ இத்யுபமார்த:² ஆ-ஸப்³த:³ | யதா² க⁴நாந்த⁴காரம் விதா³ர்ய வித்³யுத் ஸர்வத: ப்ரகாஸதே ஏவம் தத்³ ப்³ரஹ்ம தே³வாநாம் புரத: ஸர்வத: ப்ரகாஸவத்³ வ்யக்தீ-பூ⁴தம் | அதோ வ்யத்³யுதத்³ இவ இத்யுபாஸ்யம் | “யதா² ஸக்ரு²த்³வித்³யுத்தம்” (ப்³ரு². 2.3.6) இதி ச வாஜஸநேயகே | யஸ்மாச்ச இந்த்³ரோபஸர்பண-காலே ந்யமீமிஷத் | யதா² கஸ்சிச்சக்ஷுர்³நிமேஷணம் க்ரு²தவாந் இதி | இதீத்-இத்யநர்த²கௌ நிபாதௌ | நிமிஷிதவத்³ இவ திரோபூ⁴தம் | இதி ஏவம் அதி⁴தை³வதம் தே³வதாயா அதி⁴ யத்³த்³ர்ஸநமதி⁴தை³வதம் தத் || 4 II

மந்த்ர 5

அதா²த்⁴யாத்மம் யதே³தத்³ க³ச்ச²தீவ ச மநோ⁵நேந சைதது³பஸ்மரத்யபீ⁴க்ஷண³ ஸங்கல்ப: || 4.5 II

பத³பா⁴ஷ்யம்

ப்ரத்யகா³த்ம-விஷய: ப்³ரஹ்மண உபாஸநோபதே³ஸ:

அத² அநந்தரம் அத⁴யாத்மம் (247) ப்ரத்யகா³த்ம-விஷய: ஆதே³ஸ உச்யதே | யதே³தத்³ க³ச்²தீவ ச மந: ஏதத்³ ப்³ரஹ்ம டௌ⁴கதே இவ விஷயீ-கரோதி இவ | யத் ச (248) அநேந மநஸா ஏதத்³ ப்³ரஹ்ம உபஸ்மரதி ஸமீபத: ஸ்மரதி ஸாத⁴க: | அபீ⁴க்ஷணம் ப்⁴ரு³ஸம் ஸங்கல்ப: ச மநஸோ ப்³ரஹ்ம-விஷய: | (249) மந-உபாதி⁴கத்வாத்³ ஹி மநஸ: ஸங்கல்ப-ஸ்ம்ரு³த்யாதி³-ப்ரத்யயைரபி⁴வ்யஜ்யதே ப்³ரஹ்ம, விஷயீ-க்ரியமாணம் (250) இவ | அத: ஸ ஏஷ ப்³ரஹ்மனோ⁵த்யாத்மமாதே³ஸ: |

வித்³புந்நிமேஷணவத்³ அதி⁴தை³வதம் த்³ருத-ப்ரகாஸந-த⁴ர்மி, அத⁴யாத்மம் ச மந:-ப்ரத்யய-ஸம-காலாபி⁴வ்யக்தி-த⁴ர்மி - இத்யேஷ ஆதே³ஸ: | ஏவமாதி³ஸ்யமாநம் (251) ஹி ப்³ரஹ்ம மந்த³-பு³த்³தி⁴-க³ம்யம் ப⁴வதீதி ப்³ரஹ்மண ஆதே³ஸோபதே³ஸ: | ந ஹி நிருபாதி⁴கமேவ ப்³ரஹ்ம மந்த³-பு³த்³தி⁴பி⁴ராசலயிதும் ஶக்யம் || 4.5 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

அத² அநந்தரமத்⁴யாத்மம் | ஆத்ம-விஷயமத்⁴யாத்மம், “உச்யதே” இதி வாக்ய-ஸேஷ: | யதே³தத்³ யதோ²க்த-லக்ஷணம் ப்³ரஹ்ம (252) க³ச்²தி இவ ப்ராப்நோதி இவ, விஷயீ-கரோதி இவ இத்யர்த: | ந புந: விஷயீ-கரோதி, மநஸோ⁵விஷயத்வாத்³ ப்³ரஹ்மண: | அதோ மநோ ந க³ச்²தி | “யேநாஹு³ர்மநோ மதம்” (கே. 1.5) இதி ஹி சோக்தம் | க³ச்²தி இவ இதி து மநஸோ⁵பி மநஸ்த்வாத் | ஆத்ம-பூ⁴தத்வாச்ச ப்³ரஹ்மண: தத்ஸமீபே மநோ வர்த்ததே இதி | உபஸ்மரதி (253) அநேந மநஸைவ தத்³ ப்³ரஹ்ம வித்³வாந் யஸ்மாத் தஸ்மாத்³ ப்³ரஹ்ம க³ச்²தி இவ இத்யுச்யதே | அபீ⁴க்ஷணம் புந: புந: ச ஸங்கல்ப: ப்³ரஹ்ம-ப்ரவேகிதஸ்ய மநஸ: | அத உபஸ்மரண-ஸங்கல்பாதி³பி:⁴ விங்கை: (254) ப்³ரஹ்ம மநோ⁵த்யாத்ம-பூ⁴தம் (255) உபாஸ்யம் (256) இத்யபி⁴ப்ராய: || 5 ||

மந்த்ர 6

தத்³த⁴ தத்³வநம் நாம தத்³வநமித்யுபாஸிதவ்யம் ஸ ய ஏததே³வம் வேதா³பி⁴ஹைந³ ஸர்வாணி பூ⁴தாநி ஸம்வாஞ்ச²ந்தி || 4.6 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

தத்³ ப்³ரஹ்ம ஹ கில தத்³வநம் நாம தஸ்ய வநம் தத்³வநம், தஸ்ய ப்ராணி-ஜாதஸ்ய ப்ரத்யகா³த்ம-பூ⁴தத்வாத்³ (257) வநம் வநநீயம் ஸம்ப⁴ஜநீயம் | அத: தத்³வநம் நாம | ப்ரக்²யாதம் ப்³ரஹ்ம தத்³வநமிதி யத: தஸ்மாத் தத்³வநமிதி அநேநைவ

கு³ணபி⁴தா⁴நேந (258) உபாஸிதவ்யம் சிந்தநீயம் | அநேந நாம்நா (259) உபாஸநஸ்ய ப²லமாஹ - ஸ ய: கஸ்சித்³ ஏதத்³ யதோ²க்தம் ப்³ரஹ்ம ஏவம் யதோ²க்த-கு³ணம் வேத³ உபாஸ்தே அபி⁴ ஹ ஏநம் உபாஸகம் ஸர்வாணி பூ⁴தாநி அபி⁴ ஸம்வாஞ்ச²ந்தி ஹ ப்ரார்த²யந்தே ஏவ, யதா² ப்³ரஹ்ம || 4.6 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

தஸ்ய ச அத்⁴யாத்மமுபாஸநே கு³ணே விதீ⁴யதே - தத்³த⁴ தத்³வநம் | தத்³ ஏதத்³ ப்³ரஹ்ம தச்ச தத்³வநம் ச தத்பரோக்ஷம் வநம் ஸம்ப⁴ஜநீயம் | வந்தே: தத்கர்மண: (260) தஸ்மாத் தத்³வநம் நாம | ப்³ரஹ்மணே கௌ³ணம் ஹீத்³ம் நாம | தஸ்மாத்³நேந கு³ணேந (261) தத்³வநமித்யுபாஸிதவ்யம் | ஸ ய: கஸ்சித்³ ஏதத்³ யதோ²க்தம் ஏவம் யதோ²க்தேந கு³ணேந வநமித்யநேந நாம்நா அபி⁴தே⁴யம் ப்³ரஹ்ம வேத³ உபாஸ்தே தஸ்யைதத்²லமுச்யதே | ஸர்வாணி பூ⁴தாநி ஏநம் உபாஸகம் அபி⁴ஸம்வாஞ்ச²ந்தி இஹ அபி⁴ஸம்ப⁴ஜந்தே ஸேவந்தே ஸ்மேத்யர்த: ² | யதா²கு³ணேபாஸநம் (262) ஹி ப²லம் || 6 ||

மந்த்ர 7

ஏவமநுஸரிஷ்ட: ஸிஷ்ய: ஆசார்யமுவாச -

உபநிஷத்³ம் போ⁴ ப்³ரூஹி இத்யுக்தா த உபநிஷத்³ ப்³ராஹ்மீம் வாவ த உபநிஷத்³ம்ப்³ரூமேதி || 4.7 ||

பத்³பா⁴ஷ்யம்

உபநிஷத்³ம் ரஹஸ்யம் யச்சிந்த்யம் போ⁴ ப⁴க³வந் ப்³ரூஹி இதி | ஏவமுக்தவதி ஸிஷ்யே ஆஹ ஆசார்ய: உக்தா அபி⁴ஹிதா தே தவ உபநிஷத் | கா புந: ஸேத்யாஹ - ப்³ராஹ்மீம் ப்³ரஹ்மண: பரமாத்மந: இயம் ப்³ராஹ்மீ தாம் பரமாத்ம-விஷயத்வாத³தீ-விஜ்ஞாநஸ்ய வாவ ஏவ தே உபநிஷத்³ம்ப்³ரூம இதி | உக்தாமேவ பரமாத்ம-வித்³யாமுபநிஷத்³ம்ப்³ரூம இத்யவதா⁴ரயத்யுத்தரார்த²ம் |

தப:ப்ரப்⁴ரூ³தீநாம் ப்³ரஹ்மவித்³யாயா: அஸேஷத்வப்ரதிபாத³நம்

பரமாத்ம-விஷயாமுபநிஷத்³ம் ஸ்ருதவத “உபநிஷத்³ம் போ⁴ ப்³ரூஹி” இதி ப்³ரூச்ச²த: ஸிஷ்யஸ்ய க: அபி⁴ப்ராய: யதி³ தாவச்ச²ருதஸ்யார்த²ஸ்ய ப்ரஸ்ந: க்ரு²த:, தத: பிஷ்ட-பேஷணவத் புநருக்தோ⁵நர்த²க: ப்ரஸ்ந: ஸ்யாத் | அத² ஸாவஸேஷா உக்தா உபநிஷத்ஸ்யாத் ததஸ்தஸ்யா: ப²லவசநேநோபஸம்ஹாரோ ந யுக்த: “ப்ரேத்யாஸ்மால்லோகாத³ம்ரு²தா ப⁴வந்தி” (கே. 2.5) இதி | தஸ்மாது³க்தோபநிஷச்சே²ஷவிஷ: ப்ரஸ்ந: அநுபபந்ந ஏவ, அநவஸேஷிதத்வாத் | கஸ்தர்ஹ்யபி⁴ப்ராய: ப்ரஷ்டு: ?

இத்யுச்சயதே - கிம் பூர்வோக்தோபநிஷச்சே²ஷதயா தத்ஸஹகாரி-ஸாத⁴நாந்தராபேக்ஷா, அத² நிரபேக்ஷவ | ஸாபேக்ஷா சேத³பேக்ஷித-விஷயாமுபநிஷத³ம் ப்³ரூஹி | அத² நிரபேக்ஷா சேத³வதா⁴ரய பிப்பலாத³வத்³ “நாத:பரமஸ்தி” இத்யேவமபி⁴ப்ராய: | ஏதது³பபந்நமாசார்யஸ்யாவதா⁴ரண-வசநம் “உக்தா தே உபநிஷத்” இதி |

ஆக்ஷேப:

நநு நாவதா⁴ரணமித³ம், யதோ⁵ந்யத்³வக்தவ்யமாஹ “தஸ்யை தபோ த³ம:” இத்யாதி³ |

ஸமாதா⁴நம்

ஸத்யம் வக்தவ்யமுச்சயதே ஆசார்யேண, ந து உக்தோபநிஷச்சே²ஷதயா தத்ஸஹகாரி-ஸாத⁴நாந்தராபி⁴ப்ராயேண வா | சிந்து ப்³ரஹ்ம-வித்³யா-ப்ராப்த்யுபாயாபி⁴ப்ராயேண | வேதை:³ தத³ங்கை³ஸ்ச ஸஹபாடே²ந ஸமீகரணாத் தப:-ப்ரப்⁴ரு³தீநாம் | ந ஹி வேதா³நாம் ஸிக்ஷாத்³யங்கா³நாம் ச ஸாக்ஷாத்³ ப்³ரஹ்ம-வித்³யா-ஸேஷத்வம் தத்ஸஹகாரி-ஸாத⁴நத்வம் வா ஸம்ப⁴வதி |

ஆக்ஷேப:

ஸஹபடி²தாநாமபி யதா²-யோக³ம் விப⁴ஜ்ய விநியோக:³ ஸ்யாதி³தி சேத் | யதா² ஸூக்த-வாகாநுமந்த்ரண-மந்த்ராணாம் யதா²-தை³வதம் விபா⁴க:³ (263) , ததா² தபோ-த³ம-கர்ம-ஸத்யாத்³நாமபி ப்³ரஹ்ம-வித்³யா-ஸேஷத்வம், தத்ஸஹகாரி-ஸாத⁴நத்வம் வேதி கல்ப்யதே | வேதா³நாம் தத³ங்கா³நாம் சார்த²-ப்ரகாஸகத்வேந கர்மாத்ம-ஜ்ஞாநோபாயத்வம் இதி | ஏவம் ஹ்யயம் விபா⁴கோ³ யஜ்யதே அர்த²-ஸம்ப³ந்தோ⁴பபத்தி-ஸாமர்த்த²யாதி³தி சேத் |

ஸமாதா⁴நம்

ந, அயுக்தே: | ந ஹ்யயம் விபா⁴கோ³ க⁴டநாம் ப்ராஞ்சதி | ந ஹி ஸர்வ-க்ரியா-காரக-ப²ல-பே⁴த³-பு³த்தி⁴-திரஸ்காரிண்யா ப்³ரஹ்ம-வித்³யாயா: ஸேஷாபேக்ஷா, ஸஹகாரி-ஸாத⁴ந-ஸம்ப³ந்தோ⁴ வா யஜ்யதே | ஸர்வ-விஷய-வ்யாவ்ரு³த்த-ப்ரத்யகா³த்ம-விஷய-நிஷ்ட²த்வாச்ச ப்³ரஹ்ம-வித்³யாயா:, தத²ப²லஸ்ய ச நி:ஸ்ரேயஸஸ்ய | “மோக்ஷமிச்ச²ந் ஸதா³ கர்ம த்யஜேதே³வ ஸஸாத⁴நம் | த்யஜதைவ ஹி தஜ்ஜ்ஞேயம் த்யக்து: ப்ரத்யக்பரம் பத³ம்” (பா⁴ல்லவீஸ்ருதி:) | தஸ்மாத் கர்மணாம் ஸஹகாரித்வம் கர்ம-ஸேஷாபேக்ஷா (264) வா ந ஜ்ஞாநஸ்யோபபத்³யதே | ததோ⁵ஸுதே³வ “ஸூக்தவாகாநுமந்த்ரணவத்³ யதா²-யோக³ம் விபா⁴க:³” இதி | தஸ்மாத்³ அவதா⁴ரணர்த்த²தைவ ப்ரஸ்ந-ப்ரதிவசநஸ்யோபபத்³யதே | ஏதாவதீ ஏவ (265) இயமுபநிஷத்³ உக்தா⁵ந்ய-நிரபேக்ஷா அம்ரு³த்தவாய || 4.7 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

“உபநிஷத³ம் போ⁴ ப்³ருஹி” இத்யுத்தாயாமப்யுபநிஷதி³ ஸிஷ்யேணோக்த ஆசார்ய ஆஹ - உக்தா கதி²தா தே துப்⁴யம் உபநிஷத்³ ஆத்மோபாஸநம் ச | அது⁴நா ப்³ராஹ்மீம் வாவ தே துப்⁴யம் ப்³ரஹ்மணோ ப்³ராஹ்மண-ஜாதே: உபநிஷத³ம் அப்³ரூம வக்ஷயாம இத்யர்த: ² | வக்ஷயதி ஹி (266) | ப்³ராஹ்மீ (267) நோக்தா | உக்தா (268) த்வாத்மோபநிஷத் | தஸ்மாத்³ (269) ந பூ⁴தாபி⁴ப்ராயோ⁵ப்³ரூம இத்யயம் ஸப்³த: ³ || 7 ||

மந்த்ர 8

தஸ்யை தபோ த³ம: கர்மேதி ப்ரதிஷ்டா² வேதா: ³ ஸர்வாங்கா³நி
ஸத்யமாயதநம் || 4.8 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

யாமிமாம் ப்³ராஹ்மீமுபநிஷத³ம் தவாக்³ரே⁵ப்³ரூம (270) தஸ்யை தஸ்யா உக்தாயா உபநிஷத: ³ ப்ராப்த்யுபாய-பூ⁴தாநி தப-ஆதீ³நி | தப: காயேந்த்³ரிய-மநஸாம் ஸமாதா⁴நம் | த³ம: உபஸம: | கர்ம அக்³நிஹோத்ராதி³ | ஏதைர்ஹி ஸம்ஸ்க்ரு³தஸ்ய ஸத்த்வ-ஸூத்³தி⁴-த்³வாரா தத்த்வ-ஜ்ஞானோத்பத்தி³ர்³க்ரு³ஷ்டா | த்³க்ரு³ஷ்டா ஹ்யம்ரு³தி³த-கல்மஷஸ்ய உக்தே⁵பி ப்³ரஹ்மணி, அப்ரதிபத்தி³ர்³விபீ⁴த-ப்ரதிபத்தி³ஸ்ச, யதே²ந்த்³ர-விரோசந-ப்ரப்⁴க்ரு³தீநாம் | தஸ்மாதி³ஹ வா அதீதேஷு வா ப்³ஹுஷு ஜந்மாந்தரேஷு தப-ஆதி³பி: ⁴ க்ரு³த-ஸத்த்வ-ஸூத்³தே: ⁴ ஜ்ஞாநம் ஸமுத்பத்³யதே யதா²-ஸ்ருதம் | “யஸ்ய தே³வே பரா-ப⁴க்தி: (271) யதா² தே³வே ததா² கு³ரௌ | தஸ்யைதே கதி²தா ஹ்யர்தா: ² ப்ரகாஸந்தே மஹாத்மந: || ” (ஸ்வே. 6.23) இதி மந்த்ர-வரணாத் | “ஜ்ஞாநமுத்பத்³யதே பும்ஸாம் க்ஷயாத் (272) பாபஸ்ய கர்மண:” (ம.பா⁴.ஸாம். 204.8) இதி ஸ்ம்ரு³தே³ஸ்ச | இதி-ஸப்³த: ³ உபலக்ஷணத்வ-ப்ரத³ர்³ஸநார்த: ² | இதி ஏவமாத்³யந்யத³பி ஜ்ஞானோத்பத்தே³ருபகார “அமாநித்வமத³ம்³பி⁴த்வம்” (கீ. 13.7) இத்யாத்³யுபத³ர்³ஸிதம் ப⁴வதி | ப்ரதிஷ்டா² பாதௌ³ (273) , பாதௌ³ இவ அஸ்யா: | தேஷு ஹி ஸத்ஸு ப்ரதிதிஷ்ட²தி ப்³ரஹ்ம-வித்³யா, ப்ரவர்த்ததே பத்³ப்⁴யாம் இவ புருஷ: | வேதா: ³ சத்வார: ஸர்வாணி ச அங்கா³நி ஸிக்ஷாதீ³நி ஷட் | கர்ம-ஜ்ஞாந-ப்ரகாஸகத்வாத்³ வேதா³நாம், தத்³ரக்ஷணர்த்த்வாத்³ அங்கா³நாம், ப்ரதிஷ்டா²த்வம் | அத²வா ப்ரதிஷ்டா²-ஸப்³த³ஸ்ய பாத³-ரூபக-கல்பநார்த்த்வாத்³ வேதா: ³ து இதராணி ஸர்வாங்கா³நி ஸிர-ஆதீ³நி (274) | அஸ்மிந் (275) பக்ஷே ஸிக்ஷாதீ³நாம் வேத³-க்³ரஹ்ணேநைவ க்³ரஹ்ணம் க்ரு³தம் ப்ரத்யேதவ்யம் | அங்கி³நி ஹி க்³க்ரு³ஹீதே அங்கா³நி

க்³ரு³ஹிதாந்யேவ ப⁴வந்தி, ததா³யதநத்வாத்³ங்கா³நாம் (276) | ஸத்யம் ஆயதநம் யத்ர திஷ்ட²த்யுபநிஷத் ததா³யதநம் | ஸத்யமிதி அமாயிதா அகௌடில்யம் வாங்-மந:-காயாநாம் | தேஷு ஹ்யாஸ்ரயதி வித்³யா யே அமாயாவிந: ஸாத⁴வ:, ந ஆஸூர-ப்ரக்ரு³திஷு மாயாவிஷு | “ (277) ந யேஷு ஜிஹ்மமந்ரு³தம் ந மாயா ச” (ப்ர. 1.16) இதி ஸ்ருதே: | தஸ்மாத் ஸத்யமாயதநமிதி கல்ப்யதே | தப-ஆதி³ஷு ஏவ ப்ரதிஷ்டா²த்வேந ப்ராப்தஸ்ய ஸத்யஸ்ய புந்ராயதநத்வேந க்³ரஹணம் ஸாத⁴நாதிஸ்யத்வ-ஜ்ஞாபநார்த²ம் | “அஸ்வமேத⁴-ஸஹஸ்ரம் ச ஸத்யம் ச துலயாத்⁴ரு³தம் | அஸ்வமேத⁴-ஸஹஸ்ராச்ச ஸத்யமேகம் விஸரிஷ்யதே” (விஷ்ணுஸம்ரு³: 8) இதி ஸ்ம்ரு³தே: || 4.8 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

தஸ்யா வக்ஷ்யமாணயா: (278) உபநிஷத:³ தப: ப்³ரஹ்மசர்யாதி³, த³ம: உபஸம:, கர்ம அக்³நிஹோத்ராதி³ இதி ஏதாநி ப்ரதிஷ்டா² ஆஸ்ரய: | ஏதேஷு ஹி ஸத்ஸு ப்³ராஹ்மயுபநிஷத் ப்ரதிஷ்டி²தா ப⁴வதி | வேதா:³ சத்வார: அங்கா³நி ச ஸர்வாணி | ப்ரதிஷ்டே²த்யநுவர்த்ததே | ப்³ரஹ்மாஸ்ரயா ஹி வித்³யா | ஸத்யம் யதா²-பூ⁴த-வசநமபீடா³-கரம் ஆயதநம் நிவாஸ: | ஸத்யவத்ஸு ஹி ஸர்வம் யதோ²க்தம் (279) ஆயதநே இவ அவஸ்தி²தம் || 8 ||

மந்த்ர 9

யோ வா ஏதாமேவம் வேதா³பஹத்ய பாப்மாநமநந்தே ஸ்வர்கே³ லோகே ஜ்யேயே ப்ரதிதிஷ்ட²தி ப்ரதிதிஷ்ட²தி || 4.9 ||

பத³பா⁴ஷ்யம்

யோ வை ஏதாம் ப்³ரஹ்ம-வித்³யாம் “கேநேஷிதம்” இத்யாதி³நா யதோ²க்தாம் ஏவம் மஹா-பா⁴கா³ம், “ப்³ரஹ்ம ஹ தே³வேப்ய:” இத்யாதி³நா ஸ்துதாம், ஸர்வ-வித்³யா-ப்ரதிஷ்டா²ம் (280) வேத³ “அம்ரு³தத்வம் ஹி விந்த³தே” இத்யுக்தமபி ப்³ரஹ்ம-வித்³யா-ப²லமந்தே நிக³மயதி - அபஹத்ய பாப்மாநம் அவித்³யா-காம-கர்ம-லக்ஷணம் ஸம்ஸார-பீ³ஜம் விதூ⁴ய அநந்தே அபர்யந்தே ஸ்வர்கே³ (281) லோகே ஸுகா²த்மகே ப்³ரஹ்மணி இத்யேதத் | அநந்தே இதி விஸேஷணந்ர த்ரிவிஷ்டபே | அநந்த-ஸப்³த:³ ஓளபசாரிகோ⁵பி ஸ்யாத்³ இத்யத ஆஹ - ஜ்யேயே இதி | ஜ்யேயே ஜ்யாயஸி ஸர்வ-மஹத்தரே ஸ்வாத்மநி முக்²யே ஏவ ப்ரதிதிஷ்ட²தி | ந புந: ஸம்ஸாரமபத்³யத இத்யபி⁴ப்ராய: || 4.9 ||

வாக்யபா⁴ஷ்யம்

தாம் ஏதாம் தப-ஆத்³யங்கா³ம் (282) தத்³ப்ரதிஷ்டா²ம் ப்³ராஹ்மீமுபநிஷத்³ம்
ஸாயதநம் ஆத்ம-ஜ்ஞாந-ஹேது-பூ⁴தாம் ஏவம் யதா²வத்³யோ வேத³ அநுவர்த்ததே³நுதிஷ்ட²தி,
தஸ்யைதத்²ப²லமாஹ - அபஹத்ய பா³ம்மாநம் அபக்ஷய த⁴ர்மாத⁴ர்மௌ இத்யர்த:² |
அநந்தே அபாரே, அவித்³யமாநாந்தே ஸ்வர்கே³ லோகே ஸுக²-ப்ராயே நிர்து:³கா²த்மநி
பரே ப்³ரஹ்மணி ஜ்யேயே மஹதி ஸர்வ-மஹத்தரே ப்ரதிதிஷ்ட²தி ஸர்வ-வேதா³ந்த-
வேத்³யம் ப்³ரஹ்ம ஆத்மத்வேந அவக³ம்ய ததே³வ ப்³ரஹ்ம ப்ரதிபத்³யதே இத்யர்த:²

|| 9 ||

ஓ ஆப்யாயந்து மமாங்கா³நி வாக்ப்ராணஸ்சக்ஷு:ஸ்ரோத்ரமதோ²
ப³லமிந்த்³ரியாணி ச ஸர்வாணி | ஸர்வம் ப்³ரஹ்மௌபநிஷத்³ம் |
மாஹம் ப்³ரஹ்ம நிராகுர்யாம் | மாமா ப்³ரஹ்ம நிராகரோத் |
அநிராகரணமஸ்த்வநிராகரணம் மே அஸ்து |
ததா³த்மநி நிரதே ய உபநிஷத்ஸு த⁴ர்மாஸ்தே மயி ஸந்து |
தே மயி ஸந்து || ஓ ஶாந்தி: ஶாந்தி: ஶாந்தி: ||

இதி ஶ்ரீமத்³ப்ரமஹம்ஸபரிவ்ராஜகாசார்யஸ்ய ஶ்ரீகோ³விந்த்³ப⁴க³வத்பூஜ்யபாத³ஸிஷ்யஸ்ய
ஷ்ரீமச்ச²ங்கரப⁴க³வத: க்ரு³தௌ கேநோபநிஷத்³பா⁴ஷ்யம் ஸம்பூர்ணம் ||

கேநோபநிஷத் ஶாங்கரபா⁴ஷ்ய ஏவம் டிப்பண்¹ஸஹிதா

டிப்பண்¹

- (1) ஸாமவேத³யாந்தர்க³த-தலவகார-ஸாகா²யா: நவமோ⁵த்யாய: இயமுபநிஷத் |
- (2) அந்யகாரணத்வம் அந்யப²லத்வமித்யர்த: ² | ப²லமபி ஹேது: |
- (3) வஸ்துப்ரமாணதீ⁴நத்வாதி³தி யாவத் | ப்ரமாணஸ்ய வஸ்த்வநுஸாரித்வாத் ப்ரமாணபேக்ஷயா விஷயவஸ்துந: ப்ராதா⁴ந்யாம் இதி யாவத் |
- (4) உச்சே²த்துமிச்ச²த: |
- (5) புந: புந: ம்ரு²த்யுஸாத⁴கம் | அத²வா ம்ரு²த்யுரிதிபத³ம் பர்யாயஸப்³த: ³ யஸ்ய இத்யர்த: ² |
- (6) யத்யபி ஸ்வர்க³காமோ அக்³நிஷ்டோமேந யஜேத இத்யாதி³ஸ்ருதிப்ராமாண்யாத் மநுஷ்யத்வதே³ஹத்வாதி³வ்யதிரிஃக்த: ஆத்மா ஸ்வர்க³ப²லபு⁴க்³ அங்க³க்ரியதே கர்மணி ததா²பி ந ப்³ரஹ்மாத்தமதத்வம் தத்ர ஆத³ர்த்தும் ஶக்யதே | ஸாத⁴நஸாத⁴யாதி³விரோதா |
- (7) கர்மண: ஜ்ஞானேந த்யஜ்யத்வே ஶதி கர்ம ந ஆரப்³த⁴வ்யமேவ இதி ஶங்கதே |
- (8) பூர்வம் கர்ம க்ரு²த்வா தத: த்யக்துமிஷ்டம் |
- (9) ஶ காமபி⁴ர்ஜாயதே தத்ர தத்ர |
- (10) தந்நிர்வர்தக: ஸம்ஸ்கார-ஸம்பாத³க: ஆஸ்ரயபூ⁴த: ய: ப்ராண: தத்³விஜ்ஞாநம் தது³பாஸநம் தத்ஸஹிதாநி | ப்ராணோபாஸநஸஹிதாநி கர்மாணி |
- (11) ப²லகாமந்யா தே³வாந் யோ யஜதே ஶ: ஶ்ரேயாந் உத ஆத்மஸூத்³த்யர்த²மேவ யோ யஜதே ஶ: ஆத்மயாஜீ ஶ்ரேயாந் இதி ப்ரஸ்நம் க்ரு²த்வா ஆத்மயாஜீ ஶ்ரேயாநிதி நிரூபிதம் ஶதபதா²க்²யே ஶூக்லயஜூர்வேத³ப்³ராஹ்மணே |
- (12) அந்யேந ம்ரு²தா³தி³தூர்ணேந அந்யத் பா⁴ண்டா³தி³ ஶம்ஸ்க்ரியதே |
- (13) பததி இத்யநேந பக்ஷிவத் மந: வேகே³ந ஸ்வவிஷயம் பததி இதி வ்யஜயதே |
- (14) இஷ ஆபீ⁴க்ஷண்யே (1525 ஸேட்) நவமக³ணக்ர்யாதி: ³ இஷ்ணாதி | இஷிதம் | ஆபீ⁴க்ஷண்யம் பௌந:புந்யம் ப்⁴ரு²ஸார்²தோ² வா | தத்³விஷயாயாம் க்ரியாயாம் | இஷ க³தௌ (1127 ஸேட்) சதுர்த²க³ணதி³வாதி: ³ இஷ்யதி | இஷிதம் | அத்ர இஷ (இஷு வா) இச்சா²யாம் (1351) ஷஷ்ட²க³ணதுதா³தி: ³ இச்ச²தி | இஷ்டமிதி |

இஷிதம் து சா²ந்த³ஸம் | தெளதா³கஸ்ய தீஷஸஹலுப⁴ருஷரிஷ: (7.2.48) இதி விகல்பேந இட்³விதா⁴நே⁵பி யஸ்ய விபா⁴ஷா (7.2.15) இதி நிஷ்டா²யா: இட்³-நிஷேதே⁴ந இஷ்டமித்வேவ ரூபம் ஸ்யாத் | (இட்³ப்ரயோகே³ து கு³ணேந ப⁴விதவ்யம் | ஏஷிதவ்யமிதி ஸ்யாத் தத³பா⁴வ: சா²ந்த³ஸத்வாபி⁴தா⁴நமிதி ஆநந்த³கி³ரி: | தஸ்ய மதே வேட் | அந்விஷ்டமந்வேஷிதமிதி ப்ரயோக³த்³வைவித்⁴யோபபத்தயே |

(15) பாட²பே⁴த³ - அப⁴யக்³ரது:³கே² இதி வா |

(16) மநாதீ³நாம் ப்ரவ்ரு³த்தி: சேதநாதி⁴ஷ்டா²நபூர்விகா அசேதநப்ரவ்ரு³த்தித்வாத் ரதா²தி³ப்ரவ்ரு³த்திவத் இதி ப்ரயோக:³ | ஹேதௌ அசேதநப்ரவ்ரு³த்தித்வம் அஸித்³த⁴ம் மநஸ: சேதநத்வாத் இதிஸங்காவாரணய மநாதீ³நாமசேதநத்வமாஹ |

(17) யதா² ராஜ்ஞ: போ⁴ஜநே ப்ரவ்ரு³த்திர்⁴ப⁴வதி சகோரபக்ஷிண: ஸந்நிதி⁴மாத்ரேண | சகோரஸ்யாயம் விஸேஷ: யத் விஷஸம்யுக்தாந்நம் த்³ரு³ஷ்ட்வா தஸ்ய நேத்ரே வர்ணவிகாரோ ப⁴வதி |

(18) இந்தீ³ரியாணம் ஹி ப்ரகரணமித³ம் |

(19) ஸப்³த³க்³ராஹகத்வஸாமர்த்²யப்ரத³ம் | அநேந ஸ்ரோத்ராதி³க்³ராஹ்யத்வம் நிரஸ்தம் |

(20) அர்த:² ப்ரயோஜநம் | கரணஸ்ய கரணந்தராபேக்ஷாயாமநவஸ்தா²நாதி³தி பா⁴வ: |

(21) தஸ்மாச்ச்²ரோத்ராதௌ³ ஆத்மபு³த்தி:⁴ ஸந்த்யக்தவ்யா இதி ஸேஷ: |

(22) சைதந்ய-ஜ்யோதிஷா தீ³பிதம் அந்தரேண அந்த:கரணம் ஸ்வ-விஷய-ஸங்கல்பாத்⁴யவஸாயாதி³-ஸமர்த²ம் ந ஹி ஸ்யாதி³த்யந்வய: |

(23) ஸ:, ப்ராண: இதி ஸப்³த³த்³வ்யமஸ்தி ப்ரத²மாயாம் |

(24) ஸ்ரோத்ராதி³ந்³நீ³ய-ப்ரஸ்தாவே க்⁴ராணப்ராணஸ்ய நநு யுக்தம் க்³ரஹணம் இதி பாட²பே⁴த:³ |

(25) க்⁴ராணப்ராணஸ்ய இதி வா | (க்⁴ராணாத்மகப்ராணஸ்ய இத்யர்த:² |

(26) ஸ்ருதே: ஏவம் மநநம் து குதோ⁵வக³ம்யதே தத்ராஹ - ஸர்வஸ்யைவ இதி | (கேநேஷிதமித்³யாத்³யுபக்ரமஸ்த²ப்ரஸ்ந ஏவ க³மக: அத்ர |) | இந்தீ³ரியமாத்ரோக்தௌ ஹி ப்ராணவ்யாபார: அநந்யஸேஷ: ஆபத்³யேத இதி பா⁴வ: |

(27) ஜ்ஞாத்வா விமுச்ச்யதே இதி வா பாட:² |

(28) நிமித்தத்வம் அர்த:² அபி⁴தே⁴யம் யஸ்யேதி விக்³ரஹ: |

(29) ஸங்க்ஷேபேணோக்தம் விவ்ரு³ணோதி - விக்³ரியேதி |

- (30) தத்³யத³தீ⁴நம் ஸ ஆத்மா இதி ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரமித்யுக்த்யா ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸப்³தா³வபா⁴ஸகத்வேந ஆத்மா உபலக்ஷயதே இதி ஸேஷ: |
- (31) கூத்த்ரஸ்யாபி நியந்த்ரு³, உக்³ராத³ப்யுக்³ரம் | (ப³ரு³.பா⁴. 1.4.14) (ப³லவத³பி கூத்த்ரம் மர்யாதா³ம் நாதிக்ராமதி த⁴ர்மேண நியமிதத்வாத் |
- (32) யேந ஆத்மநா ஸம்யோகா³த் ஸாந்நித்⁴யருபாத்³ அநித்யம் ஸப்³தா³த்யுபலப்³த்⁴ரு³த்வம் யத்ர ஸ்ரோத்ராதௌ³ ப்ரதீயதே தத்கரணமித்யர்த:² | உபலப்³த்⁴ரு³த்வமிதி கரணஸ்யைவ ஸத: ஸ்வவ்யாபாரே கர்த்ரு³த்வாதி³தி த்³ரஷ்டவ்யம் |
- (33) ப்ரத²மா, த்³விதீயா ச |
- (34) ஸ்ரோத்ராதே:³ ஸப்³தா³த்யுபலப்³தௌ⁴ நிமித்தம் |
- (35) தாதா³த்ம்யேந அத்⁴யாரோபிதோ யோ⁵நவபோ³த⁴நிமித்த: அஜ்ஞாநநிமித்த: பு³த்³யாதி:³ ஸம்ஸார: தத: மோகூணம் தாதா³த்ம்யாத்⁴யாஸ-நிவ்ரு³த்தி: த்³ரு³ஷ்டம் ப²லம் (ஜீவந்முக்தி:) |
- (36) அநாரப்⁴யமாணே இத்யர்த:² | ப்ரதிஸந்த³த⁴தே - ஸம்யோஜயந்தி, ஆரப⁴ந்தே இதி யாவத் |
- (37) ஸர்வ-கர்மாரம்ப⁴-நிமித்தாஜ்ஞாநஸ்ய (ஸர்வேஷாம் யஜ்ஞாதி³கர்மணம் ய: ஆரம்ப:⁴ தத்ர நிமித்தபூ⁴தம் வர்ணஸ்ரம-வயோ⁵வஸ்தா²த்யபி⁴மாந-ருபமஜ்ஞாநம் தஸ்ய) தத்³விபரீத-வித்³யாக்³நிநா விப்லுஷ்டத்வாத் த³க்³த⁴வாத் |
- (38) கர்மணமபி த³க்³த⁴வமிதி இதி வ்யாக்²யேயம் | கர்மணமநாரம்ப⁴ இதி வா பாட:² | ததா³ கர்மணம் “ஸம்ப்³ந்த:⁴ ந உபபத்³யதே” இத்யத்⁴யாஹ்ரு³தேந ஸம்ப்³ந்த:⁴ |
- (39) அநாதி³ஸம்ஸாரபரம்பரயா அஹம் பூர்வம் ஸரீ¹ அப⁴வம் பஸ்சாச்ச ப⁴விஷ்யாமி இதி ய: ஸரீ¹ராதி³ப்ரவாஹ: ததஸாதத்யம் யத் தஸ்ய ப்ரதிஸந்த⁴நம் த⁴ர்மாத்³யதி⁴காரித்வாத்⁴யாஸ: காமாதி³தோ³ஷ்கல்பநம் ச ஏதத³பேக்ஷய அத்⁴யாரோபிதோ யோ மத்ய: தத்³வியோகா³பேக்ஷயா அம்ரு³தத்வோக்தி: தேஷாமௌபசாரிகீ இத்யர்த:² |
- (40) ஸ்வருபவத்வாத் இதி வா பாட:² |
- (41) நநு சகூ³ராதி³வத்³ வாகி³ந்த³ரியஸ்ய (கர்மேந்த³ரியபூ⁴தஸ்ய) ஸ்வவிஷ்யம் ப்ரதி க³மநஸ்ய அப்ரஸித்³தே:⁴ அப்ரஸக்தப்ரதிஷேதோ⁴ஸ்யம் ந வாக்³ க³ச்ச²தி இத்யாஸங்க்யாஹ - வாசா இதி |
- (42) விதி³தஸ்ய அல்பாதி³ருபத்வாதி³த்யர்த:² |
- (43) இத்யுக்தத்வாத்³ அஹேயத்வமுத்தம் ப⁴வதி இதி யாவத் | ஏவமக்³ரே⁵பி |
- (44) அவிதி³தஸ்ய உபாதே³யத்வமுபபாத்³யதி - கார்யார்த²ம் ஹி இதி |

- (45) அவிதி³தாத்³ அதி⁴ இத்யநேந ப்³ரஹ்மணி உபாதே³யத்வநிஷேதாத்⁴ வேதி³து:
ஆத்மந: ஸ்வத: அந்யஸ்மை கஸ்மைசித்ப்ரயோஜநாய ஸ்வத: அந்யத் தத்³ப்³ரஹ்ம ந
உபாதே³யம் ப⁴வதி இத்யர்த:² |
- (46) நிர்வர்த்திதா இதி வா |
- (47) அநுயோக:³ப்ரஸ்ந: | பரீத்யுபஸர்கே³ண தத்³விபரீததா போ³த்⁴யதே | ப்ரஸ்நவிபரீத:
இத்யர்த:² | உத்தர இதி யாவத் | அப்ரதிபத்தே: இதி ஹேத்வர்தே² பஞ்சமீ | உக்தே³பி
தத்வே அப்ரதிபத்தே: இதி பர்யநுயோகே³ ஹேது: இத்யந்வய: | ஆசார்யேண உக்தே³பி
தத்வே சரிஷ்யஸ்ய தத்ப்ரதிபத்தி: நாளீத் | அத: புந: உத்தரம் தீ³யதே | தஸ்ய
வ்யாக்²யாநமேவ த்³விதீயவாக்ய: |
- (48) பரி அ அநு அ யுஜ் அ ஸந் அ ஆப் - பர்யநுயுக்ஷா |
- (49) ஆசார்ய ஏவ சரிஷ்யஸ்ய பர்யநுயுக்ஷாகாரணமாத்மந: இந்த்³ரியாக்³ராஹ்யத்வம்
ஆஹ இத்யர்த:² | ததா² ச ந தத்ர இத்யாதி³நா ஆசார்ய ஏவ நிர்விஸேஷஸ்ய
பூர்வமுக்தமிந்த்³ரியப்ரேரகத்வம் அவஸ்துத்வாதா³க்ஷிப்யதே இதி க்³ம்யதே |
- (50) மநஸோ³பி இந்த்³ரியத்வமுபாதா³ய ஏவம் வசநம் ஸ்யாத் | (கீ³தா 15.7)
- (51) ஜ்ஞாதா ஏவ ஹி ஆத்மேத்யர்த:² | அஹமஸ்மி ஜாநாந இதி ஜ்ஞாதர்யேவ
ஆத்மத்வாநுப⁴வஸ்ய ஸார்வலௌகிகத்வாதி³தி ப⁴வ: |
- (52) நநு அஸ்து ஜ்ஞாதைவாத்மா | ததாபி ஏகம் ஜ்ஞாதா ஆத்மா அபேரணாத்மநா
ஜ்ஞாத்ரா ஜ்ஞாயேதைவ இதி விதி³தாந்யத்வமஸம்⁴வி இத்யாஸங்க்யாஹ -
ஸர்வாத்மகத்வாத் இதி | ஸர்வம் ஜ்ஞாத்ரு³ஜாதம் ஆத்மா ஸ்வரூபம் யஸ்ய
தத்வாத் | ஏகோ தே³வ:, நாந்யத்³தோ³ஸ்தி த்³ரஷ்ட்ரு³ இத்யாதி³ஸ்ருதிப்⁴ய: ஜ்ஞாது:
பே⁴தா³பா⁴வாத் | யுக்தி: - ஆத்மா விதி³தாந்ய: ஜ்ஞாத்ரு³த்வாத்³ வ்யதிரேகேண க⁴டவத்
| விதி³தாந்யத்வே ஸ்ருதி: - ஸ வேத்தி |
- (53) அபி⁴வ்யக்தநாமரூபம் கார்யமேவ இத்யர்த:² |
- (54) அநல்பமவிரோத⁴மித்த்யாதி³ | ஏவமேவ பதா³ர்த²ஸோத⁴நம் ஜிஜ்ஞாஸுநா
கர்தவ்யமிதி த்³ர்ஸிதம் |
- (55) அபேக்ஷாம் விநைவ ஸம்பந்நத்வாதி³த்யர்த:² |
- (56) அபி⁴வ்யக்தௌ |
- (57) நநு ஸ்வரூபாபி⁴வ்யக்தௌ ஸ்வரூபம் தாவத்³பேக்ஷயதே ஏவாந்தரேண து
ஸ்வரூபம் கஸ்யாபி⁴வ்யக்தி: ஸ்யாதி³தி ப்ரதீ³பஸ்ய ஸ்வரூபம் ச ப்ரகாஸ ஏவ தத:
ப்ரதீ³பஸ்ய ஸ்வரூபாபி⁴வ்யக்தௌ ஆக³தைவ ப்ரகாஸாபேக்ஷா இத்யத ஆஹ -
அபேக்ஷிதோ³பி இதி |

- (58) ந கேவலம் ஆத்மநோ விஜ்ஞாநஸ்வரூபத்வாத்³ விஜ்ஞாநாந்தரஸ்ய ஆநர்த்²க்யம்
ஸ்யாத், கிம் தர்ஹி நாஸ்த்யபி விஜ்ஞாநாந்தரம் யத³பேக்ஷயதே இத்யர்த² |
- (59) ஜ்ஞாநாத்³விபரீதம் விபரீதஜ்ஞாநம் ராஜத³ந்தாதி³த்வாத் விபரீதம் |
அஜ்ஞாநமித்யர்த² |
- (60) ப்ரத்யகக்ஷண ஸ்ருத்யா (ஜ்ஞாநார்த்²ஜ்ஞாநம் வத³ந்த்யா ஸ்ருத்யா) ச விரோத⁴
இத்யர்த² |
- (61) ஸாக்ஷீத்யர்த² | ததா² ச ஸாக்ஷித்வமேவ தஸ்ய பரமார்த்²ரூபம் தச்ச
சிந்மாத்ரத்வமேவ பர்யவளிதம் ஸாக்ஷித்வவ்யபதே³ஸஸ்யாபி ஸாக்ஷயதாபேக்ஷத்வாதி³தி
போ³த்⁴யம் |
- (62) ஏஷ த ஆத்மா ஸர்வாந்தர: (ப்³ரு³. 3.4.1)
- (63) நித்யவிஜ்ஞாநரூபஸ்ய ஆத்மந: ஸந்நிதௌ⁴ ததா³பா⁴ஸா: ப்ரத்யயா:
விஜ்ஞாநஸப்³த்³வாச்யா: ஆவிர்⁴வந்தி திரோ⁴வந்தி ச | தைரநித்யவிஜ்ஞாநாத்மா
ஆபா⁴தி | யோ ஜீவ: ஸுக² து:³க்² இத்யாதி³பி⁴ர்⁴விஸேஷண: யுக்த: அப்⁴யுக³ம்யதே
லௌகிகை: ஸ: |
- (64) நித்யவிஜ்ஞாநஸ்வரூபாத்³ பி⁴ந்நே ஜீவாத்மநி |
- (65) பு³த்³த்⁴யாத³ய ஏவ பு³த்³த்⁴யாத³நாம் வா கர்த்ரு³த்வாத³யோ³நித்யா: த⁴ர்⁴மா:
இத்யர்த² |
- (66) தத்ர - போ³த்⁴ஸ்வரூபே ஆத்மநி இதி விஷயஸப்தமீயம் | ஆத்மவிஷயௌ ஏவ
போ³தா⁴போ³தௌ⁴ யுக்தௌ இத்யர்த² |
- (67) அந்யஸ்மிந் அஹங்காராதௌ³ நிமித்தத்வாத் |
- (68) அந்யத்ர - படாதி³விஷயேஷு, அநித்யௌ இவ உபசர்யதே இதி
ஸம்ப்³ந்த⁴ | ததா² வ்யவஹாரே ஹேதும் த³ர்³ஸயதி - பா⁴வாபா⁴வயோ: இதி
| விஷயஸத்³பா⁴வாஸத்³பா⁴வௌ ஏவ தத்ர நிமித்தமித்யர்த² | அநாத்மநி
போ³த்⁴விஷயத்வ-தத்³பா⁴வயோ: அநித்யத்வாத், விஷயப்ரகாஸாப்ரகாஸாபேக்ஷயா
ஆத்மநி போ³தா⁴போ³தௌ⁴ அநித்யௌ இவ உபசர்யதே யதா² நித்யௌஷண்ய: அபி
அக்³நி: விஷயாபேக்ஷயா த⁴க்ஷயதி இதி அவிஷயவத்³ உபசர்யதே இதி பா⁴வ: |
- (69) ஸ்வம் | அந்யப்ரகாஸாநபேக்ஷ: இத்யர்தே² வா ப்ரயோக: ³ | அத²வா யதா²
ஆதி³த்யப்ரகாஸஸ்ய நித்யத்வே³பி ப்ரகாஸயிஷ்யதி க⁴டமிதி க⁴டநிமித்தம் ப்ரகாஸே
அநித்யவோபசார: தத்³வத்³ ஆத்மந: போ³த்⁴ஸ்ய நித்யத்வே³பி அத⁴யாரோபாபேக்ஷயா
உபதே³ஸ: |
- (70) அபோ³த்⁴கர்த்ரு³த்வம் - போ³த்⁴கர்த்ரு³த்வாபா⁴வ: இதி |
- (71) முக்²யபோ³தா⁴விஷயத்வாத் |

- (72) அபி⁴ந்நயோ: உபர்யதோ⁴பா⁴வாநுபபத்தே: |
- (73) ஆத்மா இதி ஸேஷ: |
- (74) ஹஸ்தாதி³நா ஏவ ஹஸ்தாதி³ இத்யர்த:² |
- (75) அத: - அவிஷயத்வாத் | அந்யஸ்யாபி - இந்த³நியாதே³ரபி |
- (76) ஆத்மைவேத³ம் ஸர்வமிதி ஸ்ருதேஸ்ச |
- (77) ஜிஹ்வாமூல:, ஹ்ரு³த³யம், கண்ட:², மூர்தா⁴, த³ந்த:, நாஸிகா, ஓஷ்டௌ², தாலு
ச |
- (78) கரணாபி⁴வ்யங்க³ய: |
- (79) காத³யோ மாவஸாநா: |
- (80) ய-ர-ல-வா: |
- (81) ஸ-ஷ-ஸ-ஹா: |
- (82) ஸ்போ²டாக²யாயா: வாச: வ்யஞ்ஜகவர்ணோபாதி⁴பே⁴தே³நோக்தம் நாநாத்வமேவ
ப்ரபஞ்சயதி - மிதமித்யாதி³நா | நியதாஶூர-பாதா³வஸாநா: கா³யத்ர்யாதி³-
ச்ச²ந்தோ³-விஸிஷ்டா மந்த்ரா: (ரு³க்³வேத:³) |
- (83) அநியதாஶூர-பாதா³வஸாநாநி வாக்ய-ரூபாணி (யஜுர்வேத:³) |
- (84) பாஞ்ச-ப⁴க்திகம் ச ஸாப்த-ப⁴க்திகம் ச ஸ்தோபா⁴தி³-ஶ³த-விஸிஷ்டம்
(ஸாமவேத:³) |
- (85) வாக் ஸத்யம் வா அந்ரு³தம் வா ப⁴வதி | விகார: விவர்த்த: |
- (86) தச்சுஶூ: புருஷே யேந ஸ்வப்நே பஸ்யதி (ஐ.பா⁴. 2.1) இதி ஏததா³காரஸ்த²ம்
த்³ரு³ஸ்யதே |
- (87) இத்யுக்த்யா ஏவ ஆத்மநோ ப்³ரஹ்மத்வே ப்ரதிபாதி³தே அநாத்மநோ⁵ப்³ரஹ்மத்வமர்தா²த்
ஸித்⁴யத்யேவ இதி ததே³வம், நேத³ம் இத்யநயோ: வாக்யயோ: போநருக்த்யமாபந்நம்
தத்ராஹ |
- (88) விதி⁴ரத்யந்தமப்ராப்தே நியம: பாஶூகே ஸதி | தத்ர சாந்யத்ர ச
ப்ராப்தே பரிஸங்க²யேதி கீர்த்யதே (தந்த்ர.வா.ஸூ.1.2.42) இதி | பஶூ
ப்ராப்தஸ்ய அப்ராப்தாம்ஸபரிபூரணே விதி⁴ர்நியம: | நிருபாதி⁴க ஆத்மா ப்³ரஹ்ம
இத்யத்³வைதிநாம் மதி: | த்³வைதிநாம் ச ஸோபாதி⁴க ஶஸ்வராதி:³ ப்³ரஹ்ம இதி
ஜ்ஞாநம் | ஏவம் ச ஆத்மந: ததா² அநாத்மந: ஶஸ்வரா³தே:³ உபாஸ்யஸ்ய ச ப்³ரஹ்மத்வே
ப்ராப்தே நேத³மிதி அநாத்மந: அப்³ரஹ்மத்வே அபி⁴ஹிதே ஆத்மைவ ப்³ரஹ்ம இதி
நியம்யதே | ஆத்மந: ப்³ரஹ்மத்வே யா பாஶூக்யப்ராப்திராஸீத் ஸா⁵பக³தா | ததா²
ச அப்ராப்தாம்ஸபரிபூரணத்³ நியம: ஸித்⁴யதி |

(89) நேத³மித்யத்ர நிஷேதா⁴ர்த²ஸ்ய ப்ராதா⁴ந்யாத்³ நிஷேத⁴ப²லக: பரிஸங்க்²யா லப்³த⁴ப்ரஸரேத்யபி⁴ப்ரேத்ய புநராஹ - அந்யேதி | த்³வயோ: நித்யப்ராப்தௌ ஏகஸ்ய நிவ்ரு³த்திப²லகோ விதி⁴ பரிஸங்க்²யா | ஸர்வம் க²ல்வித³ம் ப்³ரஹ்ம இதி ஸ்ருத்யா ஆத்மந்யநாத்மந்யபி த்³வயோ: யுக³பத்³ ப்³ரஹ்மபு³த்³தௌ⁴ ப்ராப்தாயாமநாத்மந்யநுபாஸ்யே ப்³ரஹ்மபு³த்³தி⁴ம் நிராசிகீர்ஷு: ஸ்ருதிராஹ - நேத³மிதி | ததா² ச அத்ர பரிஸங்க்²யா பத³ம் லப⁴தே |

(90) மந்த்ரை: க்ரியமாணுநுவாத³ | வாகா³த்³யவிஷயத்வ-தத்ப்ரகாஸகத்வயோ: அநுவாத³ இத்யர்த² |

(91) அபி⁴தே⁴யப்ரகாஸநஸாமர்த்²யம் | வாச: அபி⁴தா⁴நஸ்ய வா யத³பி⁴தே⁴யப்ரகாஸகத்வமஸ்தி தத்³ ப்³ரஹ்மண: ஏவ |

(92) க்³ரஹீதுமிச்சா² | க்³ரஹணம் ச அத்ர ஜ்ஞாநார்தே² | ஜிஜ்ஞாஸாமித்யர்த² |

(93) இதரபோ³தா⁴ய யத்நம் மா கார்ஷீ: இத்யர்த²கேந லக்ஷணயா வித்³தீ⁴தி பதே³ந வேதா³சார்யோ பு³பு⁴த்ஸும் இதரபோ³த⁴யத்நாத்³ நிவர்தயதி இத்யாஹ - வித்³தீ⁴தி |

(94) நநு மா தாவத்³ இதரபோ³தா⁴ய காரி யத்ந: ப்³ரஹ்மபோ³தா⁴ய து தது³பாஸநயத்நோ⁵பேக்ஷதவ்ய: ஏவ | ந இத்யாஹ - நேத³மிதி | ஶத்³த⁴தி⁴ய: ஸர்வேந்த்³ரியப்ரயத்நோபரமே ய: ஸ்வாபா⁴விக: சித்தாகார: ஸ ஏவ ப்³ரஹ்மபோ³த⁴ இதி பா⁴வ: | (அநேந நிரோத⁴ நிரஸ்த: யத்நஸாத்⁴யத்வாத்தஸ்ய |)

(95) மநுதே⁵நேந இதி வ்யுத்தபாத்³நாத்³ மநநக்ரியாம் ப்ரத்யேவ மநஸ: கரணத்வம் ந து ரூபாதி³த்³ர்ஸநாதி³க்ரியாம் ப்ரதி இத்யாஸங்காம் வாரயிதுமாஹ - ஸர்வகரணேதி | ஸர்வேந்த்³ரியஸஹகாரித்வேந இந்த்³ரியக்ரியாஸாமாந்யம் ப்ரதி கரணமிதி யாவத் | தத்ர ஹேதுமாஹ - ஸர்வவிஷயேதி | ஸர்வேந்த்³ரியவிஷயஜ்ஞாநே ஜநநீயே தத்ஸம்ப்³ந்தா⁴பேக்ஷத்வாதி³தி யாவத் |

(96) மநஸ: கரணலக்ஷணமுக்த்வா ஸ்ருதிமுகே²ந ஸ்வரூபம் த்³ர்ஸயதி - காம இத்யாதி³நா |

(97) லோக: இதி ஶேஷ: |

(98) அவபா⁴ஸகத்வாத்மக-நியந்த்ரு³த்வாத் | அபே⁴தா³ர்தா² த்ரு³தீயா | சைதந்யஜ்யோதிஷ: இதி ஶேஷ: |

(99) ஸ்வபா⁴ஸ்யம் ஸர்வம் ப்ரதி ப்ரத்யகா³த்மைவ சைதந்யமிதி ஸ்வாத்மநி தஸ்யிந் ந அந்த:கரணம் ப்ரவர்த்ததே இத்யர்த² |

(100) தேந அந்த:ஸ்தே²ந ஜ்யோதிஷா... ஸாமர்த்²யம் | அத²வா பஞ்சம்யர்தே² த்ரு³தீயா | யஸ்மாத்³ அந்த:ஸ்தே²ந...ஸாமர்த்²யம் தஸ்மாத் ஸவ்ரு³த்திகம் |

(101) கரணநி |

- (102) யத் ஸர்வகரணநாமவிஷயம் யேந நித்ய-விஜ்ஞாந-ஸ்வரூபாவபா⁴ஸதயா தாநி
(இந்த³ரியாணி) ஸவ்யாபாராணி ஸவிஷயாணி அவபா⁴ஸ்யந்தே இத்யந்வய: |
- (103) ஸம்யுக்தேந சக்ஷுஷா இதி பூர்வத்ர ஸம்ப்³ந்த:⁴ |
- (104) சக்ஷுரிந்த³ரியஸ்ய ஏகத்வே⁵பி அந்த:கரணவ்ரு³த்திபே⁴தா³த் சக்ஷுர்வ்ரு³த்தயோ⁵பி
பி⁴ந்நா: | தா: சாக்ஷுஷவ்ரு³த்தீ: |
- (105) பி⁴ந்நா: ஸம்பி⁴ந்நா: ஸம்யுக்தா: | நாநேதி வா |
- (106) யேந ஆத்மஜ்யோதிஷா லோக: சக்ஷுர்வ்ரு³த்தீ: பஸ்யதி விஷயீகரோதி | As one
cannot see the eyes it means the acts of seeing |
- (107) ஸ்ரோத்ரமித³மிதி ஸ்ரோத்ரஸ்ய இத³மா நி³தே³ஸம் ஸ்பு²டயதி - யத்ப்ரஸித்³த⁴மிதி
| யதி³த³ம் ப்ரஸித்³த⁴ம் ஸ்ரோத்ரம் தத்³யேந ஸ்ருதமித்யர்த:² |
- (108) ப்ரகாஸிதம் |
- (109) ஸுஷ்ரு² வேதா³ஹிமிதி மா க்³ரு³ஹ்ணீயாதி³த்யாஸயாதா³ஹாசார்ய:...
யதீ³த்யாதி³ இதி வா பாட:²
- (110) வேதி³து: ஸ்வரூபமிதி யாவத் |
- (111) த³ப⁴ரமேவாபி இதி பாடா²ந்தரம் |
- (112) ந ப்ரதிபத்³யதே இதி |
- (113) அவிதி³தம் ப்³ரஹ்ம இதி வா பாட:² |
- (114) து³ர்போ³த⁴த்வாத்³வஸ்துந: இத்யர்த:² |
- (115) கத²ம் ப்³ரஹ்மண: ரூபம் நாஸ்தி இதி மயா ஆக்ஷிப்யதே இதி யாவத் |
- (116) ப்ரு³தி²வ்யாதீ³நாமித்யாதி³ ந ப⁴வதி இத்யந்தம் ஹேதுவாக்யம் |
- (117) யதி³ (மநுஷ்யேஷு) அத்யாத்மம் யதி³ வா தே³வேஷு அதி⁴தை³வதம் தத³பி
ச (உப⁴யம்) த³ஹரத்வாத்³ ந நிவர்த்ததே, உபாதி⁴-பரிச்சி²ந்நத்வஹேதோ: இத்யர்த:² |
யத்³த்யாத்மம் யத்³பி தே³வேஷு தத³பி ச உபாதி⁴-பரிச்சி²ந்நத்வாத்³ இதி வா பாட:²
|
- (118) நிரங்குஸே ஸ்வாதந்தர்யே இதி யாவத் |
- (119) இதி ஆசார்ய: மந்யதே |
- (120) ஆத்யாத்மிகம் மநுஷ்யேஷு இதி த்வம் இத்யஸ்ய அயமர்த:² |
- (121) தத³ஸ்பமேவ இதி ஸம்ப்³ந்த:⁴ |
- (122) நாஹ இதி பாடா²ந்தரம் | வாக்ய-பா⁴ஷ்ய-பாடா²நுஸாரீ ச | ந அஹ இதி
பத³ச்சே²த:³ | அஹ இத்யேவார்த:² நிபாத: |
- (123) அக³ர்ஜநோ ஹி மந்த³பு³த்தி:⁴ அஸௌ மௌநாவலம்ப³நாத்³ இத்யாசார்யஸ்ய
பு³த்தி:⁴ ஸ்யாத் தந்நிரஸநார்த²மித்யர்த:² |

- (124) இத்யாசார்யபு³த்தி⁴ஸம்வாதே³ ஸதி அர்தா²ந்தராநபி⁴தா⁴நே ஸதி இத்யர்த: ² |
- (125) தத்³ப்³ரஹ்ம ந வேத³ இதி ச நைவ மந்யே |
- (126) தத்ர ஹேதுமாஹ - அவிதி³தேதி | அவிதி³தாத³தி⁴ இத்யாக³மேந
ப்³ரஹ்மனே⁵விதி³தத்வஸ்ய நிஷேதா⁴த் |
- (127) யோ ந: அஸ்மாகம் மத்⁴யே ஸ ஏவ தத்³ ப்³ரஹ்ம வேத³ நாந்ய: | உபாஸ்ய-
ப்³ரஹ்ம-வித்த்வாத்³ அதோ⁵ந்யஸ்ய யதா² அஹம் வேத³ இதி | இதி வா பாட: ² |
- (128) விஜாநதாம் மதம் கிம்? அவிஜ்ஞாதம் ப்³ரஹ்ம இதி, விதி³தாத³ந்யத்³ ப்³ரஹ்ம
இதி | அவிஜாநதாம் மதம் கிம்? மயா ப்³ரஹ்ம விஜ்ஞாதம் இதி | கத²ம் விஜ்ஞாதம்?
உபாதி⁴மிஸ்ரிதத்வேந |
- (129) யஸ்மாத்³விதி³தவதாம் அமதம் தஸ்மாத்³ அஜ்ஞாநாம் மதம் இதி ஹேத்வர்த: ²
| வா | பா⁴ - அவிஜ்ஞாதம்...ததே³வ ஜ்ஞாநம் |
- (130) ஆசார்யபரம்பரோபதே³ஸ: ஆக³ம: தந்மாத்த்ரபா⁴நேந |
- (131) யத்³ ப்³ரஹ்ம விதி³தாத³ந்யத்³ உக்தம் வாகா³தீ³நாமகோ³சரத்வாத், மீமாம்ஸிதம்
ச அநுப⁴வோபபத்தி⁴யாம் தத் ததை²வ ஜ்ஞாதவ்யமிதி அந்வய: |
- (132) இதி ப்ரத்யாயநார்த²ம் இதி ஸேஷ: |
- (133) பூர்ணதயா நிஸ்சிதத்வாத் | ஜ்ஞாநமநவஸிஷ்டத்வாதி³தி வா |
- (134) ஸர்வத: கார்யபா⁴வ: இதி - இஹ வா பரத்ர வா ப²லாய கர்த்வ்யபா⁴வ:
இத்யர்த: ² |
- (135) கர்த்ரு²த்வாத்³யத்⁴யாஸநிவ்ரு²த்தி: இதி வா | கார்யஸ்ய ப்ரபஞ்சஸ்ய அபா⁴வ:
மித்²யாத்வநிஸ்சய: இதி வா | அநிஷ்டத்வாதி³தி வா பாட: ² |
- (136) கார்யகாரணபா⁴வஸ்ய ஸ்தி²தத்வாத் |
- (137) அஜ்ஞை: விதி³தம் ப்³ரஹ்ம ஸவிகல்பமேவ ப⁴வதி |
- (138) உக்தஸங்காநிவ்ரு²த்த்யர்த²ம் |
- (139) விக்ரியா ஆத்மா ஸ்வரூபம் யஸ்ய | விகாரவாந் |
- (140) போ³த⁴கு³ணஸ்ய உத்பத்திவிநாஸவத்வே⁵பி ததா³ஸ்ரய-த்³ரவ்யபூ⁴தஸ்ய ஆத்மந:
யதா²வத்³ அவஸ்தி²தத்வாத் ஸ நிர்விகார ஏவேதி பா⁴வ: |
- (141) “ப்ரஜ்ஞாநம் ப்³ரஹ்ம” (ஐ. 3.1.3) இத்யாதி³பதா³த் |
- (142) ஸம்ரு²திரிதி ஜ்ஞாநாதே: ³ உபலக்ஷணம் | ஸம்ரு²தே: உத்பத்தி: நியமஸ்ச தயோ:
அநுபபத்தி: |
- (143) ஸ ஹி ஸ்ருதிஸம்ரு²த்யநுகூலோ ப⁴வதி இதி வர்ணயிது: அபி⁴ப்ராய: |
- (144) பூர்வவாக்யோக்தமுபபாத³யதி - பு³த்³த⁴யாதி³ |
- (145) இத்யர்த²கோ வ்யவஹார: | தமேவ த³ர்ஸயதி - ஆத்மந்யேவேதி |

- (146) ஆத்மநைவாத்மாநம் பஸ்யதி இதி வா ।
- (147) ப்ரமாணவ்ரு³த்திநிரபேக்ஷ: ।
- (148) அநாத்மப்ராப்தி: ।
- (149) யத்³வித்³யயா அநாத்மத்வ-ப்ரதிபத்தி: ஆத்மந: ஏவம் மர்த்யத்வம் ।
- (150) ந ஹி ம்ரு³த்யம் அமாரயித்வா அம்ரு³த்த்வம் நாம ஸுலப⁴ம், ந ச அந்தரேண தாத்³ரு³ஸம் ப³லம் மாரணம் ம்ரு³த்யோ: இத்யாஸய: ।
- (151) முக்²யாம்ரு³த்த்வலாபா⁴நுகூல-ம்ரு³த்ய்வபி⁴ப⁴வெளபயிகப³லாய நாவித்³யா அநுஸர்த்வயா தஸ்யா: தத்ர அஸாமர்த்²யாதி³த்யாஸயேநாஹ - த⁴நேதி ।
- (152) ம்ரு³த்யோராவித்³யகத்வாத் ஆத்மவீர்யே ஸதி அவித்³யாநவஸ்தா²நாத் ஸுகரோ வீர்யேண யதோ²க்தேந ம்ரு³த்யோரபி⁴ப⁴வ இதி பா⁴வ: ।
- (153) அம்ரு³த்த்வெளபயிகம்ரு³த்யுதரணநுகூல-வீர்யோத்தபாத்³நே வித்³யாயா: ஸஹகார்யந்தராநபேக்ஷத்வாதி³தி யாவத் ।
- (154) ம்ரு³த்ய்வபி⁴பா⁴வகப³லஸ்ய வித்³யயைவ லப்யத்வாத் ப்ரதிபோ³த⁴விதி³தஸ்ய மதத்வஸாத⁴கோ ஹேது: ஸூபபந்ந: இத்யர்த² ।
- (155) ஆத்மநா வ்யாப்யத்வாதி³தி ஹேது: ।
- (156) வ்யாப்திம் வ்யஞ்ஜந் தயா வ்யாபகலப்த³யுக்த்யா யதோ²க்தத்³வாரதாம் ஸ்பு²டயதி - பெள³த்த⁴தா⁴ இத்யாதி³நா ।
- (157) ஆத்மவ்யாப்யத்வாத் - வ்யாப்திரிஹ தாதா³தம்யம் ததா² ச தாதா³தம்யாபந்நத்வாதி³த்யர்த³ । தப்தலோஹவதி³தி த்³ரு³ஷ்டாந்நாநுரோதா⁴த் ।
- (158) ப்ரத்யகா³தம்த்வேந ப்³ரஹ்மணோ விஜ்ஞாநம் । ந விஷயவிஜ்ஞாநம் - விஷயத்வேந ப்³ரஹ்மணோ விஜ்ஞாநம் ।
- (159) ஸ்வாத்ம-ஸ்வரூபத்வேந ஏவாவஸ்தா²நம் அம்ரு³த்த்வம் விந்த³தே । ஸ்வாத்மரூபதயா ஸ்வாபா⁴விகமேவ அம்ரு³த்த்வம் வித்³யயா விந்த³தே ந தயா உத்பாத்³யம் இத்யர்த² ।
- (160) ஆத்மநா ஸ்வாபா⁴விகேந ஏவ அம்ரு³த்த்வம் ।
- (161) ப³லாதி⁴கோ⁵பி ஹஸ்த்யாதி:³ அங்குஸாதி³வித்³யாவதோ ஹஸ்திபகாதே:³ ப்⁴ரு³ஸம் பி³பே⁴த்யேவ இதி ஸுவ்யக்தம் லோகே ।
- (162) யதா² ஸ்வப்நஸகர்பா⁴த் ஸ்வாபாத் கேநசிந்மஹதா ஸப்³தே³ந ஜ²டிதி ப்ரபோ³தி⁴தஸ்ய ஸத்³ய ஏவ நி:ஸேஷஸ்வாப்நாபா⁴வோபலக்ஷித: ஆத்மா ஏவ விதி³தோ ப⁴வதி । ததா² தத்த்வமஸீதி மஹதா ஸப்³தே³ந கு³ர்வாதி³ப்ரதிபோ³தி⁴தஸ்ய த்³ரா³கே³வ (quickly) க்ரு³த்ஸநாவித்³யா-தக்கார்யாபா⁴வோபலக்ஷிதே ப்³ரஹ்ம

அநுபூ⁴யதே யேந போ³தே⁴ந ஸ போ³த:⁴ ப்ரதிபோ³த⁴ஸப்³தா³ர்த:² தேநைவ விதி³தம்
ப்³ரஹ்ம மதம் ப⁴வதி இத்யர்த:² |

(163) முக்திவிலம்ப:³ ஏவாத்ர பூர்வஸ்மா³தி³விசேஷ: |

(164) ஸதா³ர்மிணம் ஸமுதா³யோ நிகாய: இத்யமர: | ப்ராண்யந்தர்³க³தஸுராதி³ஸஜாதீயாநாம்
ஸமூஹேஷு இத்யர்த:² |

(165) ஸ்ரோத்ரஸ்ய ஸ்ரோத்ரமித்யாதி³நோக்தரூபம் |

(166) தத்³விதி³தாவிதி³தா³ப்யாமந்யதி³த்யேவம்ரூபேண |

(167) வேத³நாவேத³நயோ: |

(168) பூர்வம் மநுஷ்ய: அதி⁴க்ரு³த: இதி ஸாமாந்யமுக்த்வா ஸம்ப்ரதி ப்³ராஹ்மண:
இதி விசேஷம் ப்³ருவந் வேத³நபா⁴ரம் (நாவேத³த் சேத் மஹதீ க்⁴ரு³ண இதி) நிக்ஷிபதி
|

(169) ஸத்யம் அவேத³த் சேத் ஸத்யமஸ்தி இத்யந்வய: |

(170) யேந ஜந்மஸாப²ல்யமுச்யதே இதி |

(171) இத்யஸ்ய ஸம்ப்³ந்த:⁴ கத்²யதே இதி ஷேஷ: |

(172) உபநிஷத் - உபாஸ்தி: (ரஹஸ்யம்) |

(173) தாத³ர்த²யே சதுர்தீ² | தே³வாநாம் க்ரு³தே |

(174) வ்யாவ்ரு³த்தா: நிவ்ரு³த்தா: பா³ஹ்யகோ³சரா: (க⁴டாதி³விஷயா:) மித்²யாப்ரத்யயா:
தே³ஹாதி³கோ³சராபி³மாநாதி³ரூபா: யஸ்ய தேநைவ அதி⁴காரிண ஸாக்ஷாத்³கர்த்தும்
ஸக்யத்வாத்³ ப்³ரஹ்மண: இத்யர்த:² |

(175) ப்³ரஹ்ம ஹ தே³வேப்⁴ய:” இத்யத்ர |

(176) ஏதஸ்ய ஜக³த்ஸம்ப்³ந்தி⁴ந: யே போ⁴க்தார: ப்ராணிந: கர்மாணி ச தேஷாம்
விபா⁴க³ஜ்ஞ: ய: நிர்மாதா ஸ ஏவ ஈஸ்வர: இத்யர்த:² | தஸ்ய ப்ரயத்ந: பூர்வ: யஸ்மிந்
ஜக³தி ஏதாத்³ரு³ஸம் விசித்ரம் ஜக³த் போ⁴க்த்ரு³க்ர்மவிபா⁴க³ஜ்ஞேந நிர்மிதம் | யஸ்ச
அஸௌ நிர்மாதா தஸ்ய நித்யத்வேந ப்ராக்ரு³தேஷு அநந்த்ர்பா⁴வாத்³ ஈஸ்வரத்வம்
இதி பா⁴வ: |

(177) ஆதி³நா ஆகாஸாதி³க்³ரஹண: | ததா² ச ஆத்மந: ரூபமாகாஸாதி³ப⁴யோ
விசித்ரம் விலக்ஷணம் (ஆகாஸாதி³ரூபம் ச ஆத்மவிலக்ஷணம்) ந ச ப்ரயத்நபூர்வகமிதி
வ்யபி⁴சார: (ஸாத்⁴யாபா⁴வே ஹேதோ: உபஸ்தி²தி:) ஸ்யாத் இத்யர்த:² |
அநாதி³ரநிர்வாச்யா மாயைவ வா ஆதி³ஸப்³த³க்³ராஹ்யா | ஆத்மாகாஸயோ:
தார்கிகமதே நித்யத்த்வம் |

(178) அசிந்த்ய: ப்ரபா⁴வ: யஸ்ய | க³ஹநா கர்மணே க³திநிதி ப⁴க³வதா உக்தத்வாத் |

(179) ப்ரயோக்த்ரு¹ அநபேக்ஷய கர்ம கர்து: ப²லம் ஜநயிஷ்யதி இதி ந யுக்தம் | ந ஹி த⁴நு: நிர்மாத்ரா நிர்மிதமேவ த⁴நுர்தா⁴நுஷ்க-சோத³நாம் (த⁴நுர்தா⁴ரிப்ரவ்ரு³த்திம்) விநா ப்ரஹரணம் ப⁴வதி இதி ப்ரஸித்³த⁴மேவ |

(180) ஸ்வஸ்ய ஸ்வஸ்மாத்³வா | ஆத்மந:5.1 (ஸ்வஸ்மாத்) (கர்மண:) அந்யத் ப்ரயோக்த்ரு¹ இதி பஞ்சமீ | ஆத்மந:6.1 (ஸ்வஸ்ய) (கர்மண:) அந்யத் ப்ரயோக்த்ரு¹ இதி ஷஷ்ட² | ஸ்வவ்யதிரிக்தமிதி யாவத் |

(181) நநு யதா² ஸரீரே சர்ம காலாந்தரேண நிமித்தம் விநா வர்த⁴தே அபக்ஷயதே ச ஸோப²ஸ்போ²டாதி³விகாரம் ச லப⁴தே | ந ச தத்ர கர்து: ஸரீரிண: இச்சா²தி³நிமித்தம் ப⁴வதி | தத்³வத் கர்மவிகார: நிர்நிமித்த: ஏவ ஸ்யாத்³ (ஜக³த்³ரூபம் விகாரம் லப⁴தே | அதோ நாஸ்தி ப்ரயோக்து: அபேக்ஷா) இத்யாஸங்க்ய பரிஹரதி - ந ச நிர்நிமித்தம் இத்யாதி³நா | நிர்நிமித்தம் ஆத்ம-ஸமவேதம் (ஆத்மஸம்ப்³த்³த⁴ம்) தத் கர்ம தத்³நிச்ச²யா ந விகரோதி சர்மவத் இத்யந்வய: | சர்மவிகாரஸ்யாபி கர்மநிமித்தகத்வாத் (ஆதபவாய்வாதி³நிமித்தகத்வாத்) த்³ரு³ஷ்டாந்தாஸித்³தி:⁴ இதி பா⁴வ: |

(182) சார்வாகமதே சத்வாரி பூ⁴தாநி ஸம்பூ⁴ய ஸரீரமுத்பாத³யந்தி | கிண்வாதி³ப⁴ய: (substance used to cause fermentation in the production of alcohol is called கிண்வ) மத்³ஸக்திவத் அசேதநே⁴ய: அபி பூ⁴தே⁴ய: சேதநோத்பத்தி: இதி | தந்மதஸ்ய ஸ்ருதியுக்திவிருத்³த⁴வாத்³க்³ரஹணம் | பஞ்சபூ⁴தாநாம் ஜக³து³த்பத்தே: ஸாத⁴நபூ⁴தத்வாத், ஸாத⁴நாநாம் ச க்ரியாவஸாநே உபரதவ்யாபாரவத்வாத் ச இதி சார்வாக-கர்மவாதி³பக்ஷயோ: தூ³ஷணம் |

(183) ஸரீராகாரேண பரிணதாநி பூ⁴தாநி ந கர்தா ப⁴விதுமர்ஹந்தி கரணத்வாத்³ லாங்க³லாதி³வதி³தி பா⁴வ: |

(184) பூ⁴தாநாம் கரணத்வம் ஸ்பு²டயதி அநுபூ⁴தேதி | ஸவ்யாபாராணி இதி யாவத் | பரித்யக்தாநி - ப்ரஸ்துதவ்யாபார-பராங்முக்³க்ரு³தாநி |

(185) கரணத்வேந அநுபூ⁴யமாநஸ்யாபி கர்மாஸ்ரயத்வாப⁴யுபக³மே கர்த்ரு³த்வாபத்த்யா நேத்³முபபத்³யேத இத்யாஸயேநாஹ - ந ஹி இதி |

(186) இதஸ்ச பூ⁴தகர்மப்ரயோக்தா சேதநோ⁵ப⁴யுபக³ந்வய: இத்யாஹ - பூ⁴தேதி | ஸ்வத: - சேதநாதி⁴ஷ்டா²நமநபேக்ஷய |

(187) வாயோ: சலநத³ர்ஸநாத்³ பூ⁴தாநாமசேதநத்வே⁵பி ஸ்வத: ப்ரவ்ரு³த்தி: ஸ்யாதி³தி |

(188) ஸித்³தா⁴ நிஸ்சிதா ப்ரமாணேந |

(189) ஸகாஸாத் |

- (190) யா ப²லோத³ய-ஸமயே ஏவ நஷ்டா ப⁴வதி |
- (191) ஸ்வயம், கர்ஷக: இத்யர்த:² |
- (192) யதோ²க்தநிமத³வயமநபேக்ஷய ஜாயமாநமிதி ஸமுதா³யார்த:² |
- (193) காலாந்தரிதா த்³ரு'ஷ்டப²லா வாகா³தி³க்ரியா | காலாந்தரத்³ரு'ஷ்டப²லஸேவாதி³-
ஸாம்யாதி³க்ரமம் நார்ஹதி இத்யு³க்தமுபஸம்ஹரதி |
- (194) ஸேவாப²லவத்³ வ்யவஹிதப²லத்வாத் த்³ரு'ஷ்டந்யாயாநுஸாரேண கர்மப²லஸ்ய
கல்பயிதவ்யத்வாத் |
- (195) ஈஸ்வர: ப²லதா³தா உபபத்³யதே இதி பூர்வத்ர அந்வய: |
- (196) ஜீவேஸ்வரயோ: அபே⁴தா³த் | ஸம்ஸாரிஜீவேந அபே⁴தா³த் ஸம்ஸாரத⁴ர்மா:
ஸம்ப⁴வேயு: இதி சேந்ந | பே⁴த³ஸ்ய கல்பிதத்வாத் | ந ஹி ஸர்பாபே⁴தே³ஸ்பி
ததா³த்மபூ⁴தா ரஜ்ஜு: ஸர்பத⁴ர்மை: ஸம்ஸ்ப்ரு'ஸ்யதே |
- (197) ஸாக்ஷாத்³ த்³ரஷ்டரி ஸம்ஜ்ஞாயாம் (பா. 5.2.91) ஸாக்ஷாச்²ப³தோ³ஸ்வயம் |
தஸ்மாதி³நி: ப்ரத்யயோ ப⁴வதி த்³ரஷ்டரி வாச்யே | ஸம்ஜ்ஞாக்³ரஹணமிதே⁴யநியமார்த²ம்
| தஸ்மாது³பத்³ரஷ்டா ஏவ உச்யேத ந து தா³தா க்³ரஹீதா வா |
- (198) நநு ஏதத³ஸங்க³தம் | யாவதோதா³ஹ்ரு'தா: ஸர்வா அபி ஸ்ருதயோ
ஜீவேஷு உபபத்³யமாநாந் ஏவ த⁴ர்மாந் த்³ர்ஸயந்த்ய: ஜீவாத்ம-பரமாத்மபே⁴த³மேவ
வ்யஞ்ஜந்தி இதி சேத்³ மைவம் | ப்³ரஹ்மைவேத³ம் ஸர்வம் தத்வமஸி
இத்யாதி³ஸ்ருதிஸ்வாரஸ்யாநுரோதா⁴த் பி³ம்ப³ப்ரதிபி³ம்ப³யோ: இவ கல்பிதபே⁴த³மாத்ரேணபி
விருத்³த⁴ர்மாவபா⁴ஸோக்தே: ஸம்பந்நத்வாதி³தி |
- (199) அந்யவித்⁴யஸேஷத்வாத் |
- (200) இத³ம் ஜக³த்³ போ⁴க்த்ரு'கர்மவிபா⁴க³ஜ்ஞுப்ரயத்நபூர்வகம் ப⁴வதீதி அநுமாநஸ்ய
உக்தத்வாத் |
- (201) கர்மண: இதி ஸேஷ: |
- (202) ஸேவகேநேதி ஸேவகஸ்ய ஸேவயா | ஸேவயா யதா² ஸேவ்யபு³த்³தௌ⁴
ஸம்ஸ்கார: உத்பத்³யதே ததா² |
- (203) நநு ஸேவ்யபு³த்³தி⁴வத் ஸேவகேந இதி விஷமோபந்யாஸ: | ஸேவ்யஸ்ய
ஹி ஸேவகஸந்நிதா⁴நாத்³ ப⁴வேத்³ இயம் பு³த்³தி:⁴ அநேந அஹம் ஸேவித: இதி |
ஈஸ்வரஸ்து கத²ம் வித்³யாத்³ அநேந அஹமிஷ்ட: இதி | அத ஈஸ்வரம் விஸிந்ஷடி
- ஸர்வஜ்ஞேதி | ஸ ஹி நித்யம் ஸர்வஸந்நிஹித: | ஈஸ்வர: ஸர்வபூ⁴தாநாம்
ஹ்ரு'த்³தே³ஸே இதி ஸம்ரு'தே: |
- (204) உக்தமர்த²ம் நிக³மயதி - அபி ச இதி | ததா² ச இத்யர்த:² |

- (205) ஜ்ஞாநாதி³லக்ஷணபே⁴தா³தி³த்யத்ர லக்ஷணபே⁴தா³தி³தி யது³ச்யதே தந்ந ஸங்க³தம் லக்ஷணபே⁴த³ஸ்ய அத³வைதிமதே அஸ்வீக்ரு³த்த்வாதி³த்யாஹ |
- (206) யாத்³ரு³ஸா: தார்கிகை: உபக³ம்யந்தே தாத்³ரு³ஸா: | விலக்ஷண: இত্যஸ்யைவ வ்யாக்²யாநம் ஈஸ்வராத்³ பி⁴ந்நலக்ஷண இதி |
- (207) ஸ்வாபி⁴மதம் ஜீவஸ்வரூபம் நிருபயிதும் தத³ங்க³ம் ஈஸ்வரஸ்வரூபமாஹ - ஏக இத்யாதி³நா |
- (208) பா³ஹ்ய: ஜீவ: |
- (209) சக்ஷுராதி³நாம் ஸமாஹார: ஸங்கா⁴த: தத்ஸந்தான: தத்பரம்பரா தத்ர அஹங்காராதி³-விபரீத-ப்ரத்யய-ப்ரப³ந்தா⁴விச்சே²தே³ந (அஹங்கார-மமத்வாத³யோ யே விபரீதப்ரத்யயா: தேஷாம் ப்ரப³ந்த⁴ஸ்ய ஸாதத்யஸ்ய ய: அவிச்சே²த:³ தேந) லக்ஷயதே இதி ததா² | யத்³வா தத³விச்சே²தோ³ லக்ஷணம் த⁴ம்: யஸ்ய இதி வ்யுத்பத்த்யா தாத்³ரு³ஸாவிச்சே²த³வாநித்யர்த:² |
- (210) நித்யவிஜ்ஞானேந விஸேஷ்யபூ⁴தேந சைதந்யஜ்யோதிஷா அவபா⁴ஸதே இதி ததா² |
- (211) பீ³ஜோ⁵வித்³யாதி³ | பீ³ஜீ ஸரீராதி³ |
- (212) அஸுத்த்வாத் துரீயகல்பஸ்ய நிஷேதோ⁴க்திரியம் ந புந: இத்யாதி:³ | பு³த்த⁴யாதி³-இத்யாதி³-த்ரு³தீயோக்த்யநந்தரம் யோஜ்யா அர்தா²நுரோதா⁴த் |
- (213) ஸ்ருதியுத்திபி:⁴ வாஸ்தவாபே⁴த³ஸ்ய ஏவ ஸித்³த⁴த்வாத்³ ஓளபாதி⁴க் ப³ந்த⁴மோக்ஷவ்யவஸ்தா²பி அவிருத்³தா⁴ இத்யுபஸம்ஹாரவ்யாஜேந ஆஹ - தஸ்மாதி³த்யாதி³ |
- (214) அஜ்ஞாநமாத்மாவித்³யா பீ³ஜமுபாதா³நம் யஸ்ய தஸ்ய இத்யர்த:² | நிமித்தமாஹ - நித்யேதி | நித்யவிஜ்ஞாநம் ப்³ரஹ்மசைதந்யமேவ அந்யத்³ உபாதா³நாத³திரிக்தம் நிமித்தம் யஸ்ய தஸ்ய இத்யர்த:² |
- (215) அஜ்ஞாநாக்²யஸ்ய பீ³ஜஸ்ய விநிவ்ரு³த்தௌ ஸத்யாம் இத்யந்வய: |
- (216) பு³த்த⁴யாத்³யுபாதி⁴விஸரிஷ்டஸ்ய ஸ்வரூபஸ்ய | ஸ்வரூபஸ்ய ப³ந்த⁴மோக்ஷௌ வக்தவ்யௌ | உபயோர்ப்யவஸ்த²யோ: அநுவ்ரு³த்தே: தஸ்ய | ஸ்வரூபஸ்ய ச விஸேஷாபா⁴வே அவித்³யாதந்நிவ்ரு³த்திக்ரு³த்தௌ ஏவ ப³ந்த⁴மோக்ஷௌ இத்யாயாதி இதி பா⁴வ: |
- (217) தத்³தை⁴ஷாமித்யாதி:³ ப்³ரஹ்ம-ப்ராது³ர்பா⁴வவிஷய: ஆம்நாய: |
- (218) யக்ஷ பூஜாயாமித்யத: கர்மணி க⁴ஞ் இத்யபி⁴ப்ராயேணாஹ - யக்ஷம் பூஜ்யமிதி | மஹத்³பூ⁴தம் - மஹத் ஸுத்தவம் |

(219) தது³க்தம் நிருக்தே - அக³நி: கஸ்மாத்? அக³ரணீர்ப⁴வதி இதி | (உத்தரஷட்கே தை³வதகாண்டே³ சதுர்த²பாதே³) |

(220) தது³க்தம் நிருக்தே - ஜாதவேதா:³ கஸ்மாத்? ஜாதாநி வேத³ இதி | (உத்தரஷட்கே தை³வதகாண்டே³ பஞ்சமபாதே³ 1) |

(221) ஈஷத³ஸமாப்தௌ கல்ப-தே³ஸ்ய-தே³ஸீயர: இதி ஸூத்ரேண (பா. 5.3.67) கல்பபிரத்யய: | கிஞ்சித் ந்யூந: ஸர்வஜ்ஞ: ஸர்வஜ்ஞுகல்ப: | ஈஸ்வர: ஜாதம் வா ந ஜாதம் வா ஸர்வம் ஜாநாதி இதி ஸர்வஜ்ஞ: | ஸ ஏக ஏவ |

(222) ஆத்மநி மஹத்வாபி⁴ப்ராய: |

(223) பரிச்சி²ந்நாத்மாபி⁴மாநஸ்ய விங்க³மேதத் |

(224) மஹ பூஜாயாம் உணதி³ கந்நி ப்ரத்யய: (1.156) ஹஸ்ய க:⁴ வுக³க³மஸ்ச |

(225) அந்நத்தௌ⁴7.1 யேந அத³ர்ஸநமிச்ச²தி (பா. 1.4.28) இதி பஞ்சமீயம் | வ்யவதா⁴நமந்த்ரதி:⁴ | அந்நத்தி⁴நிமித்தம் யேந அத³ர்ஸநமாத்மந: இச்ச²தி தத்காரகமபாதா³நஸம்ஜ்ஞம் ப⁴வதி |

(226) த்³வாத³ஸாதி³த்யாநாம் மத்⁴யே ஜ்யைஷ்ட²மாஸிக: (மாஸே ப⁴வ: மாஸிக:) ஆதி³த்ய: இந்த்ரநாமா ஸம்யதே | தத³பி⁴ப்ராயேணஹ | மஹாபா⁴ரதே தா⁴தார்யமா சேதி ஆர⁴ய த்³வாத³ஸ நாமாநி த்³த்தாநி | ஆதி³த்யஹ்ரு²த³யே ச இத்த²ம் த்³ரு³ஸ்யதே - அருணே மாக⁴மாஸே து ஸூர்யோ வை பா²ல்கு³நே ததா² சைத்ரே மாஸி ச வேத³ஜ்ஞோ வைஸாகே² தபந: ஸம்ரு²: | ஜ்யைஷ்டே² மாஸி ப⁴வேதி³ந்த்³ர: ஆஷாடே⁴ தபதே ரவி: | க³ப⁴ஸ்தி: ஸ்ராவணே மாஸி யமோ பா⁴த்³ரபதே³ ததா² | இஷே ஹிரண்யரேதாஸ்ச கார்த்திகே ச தி³வாகர: | மார்க³ஸீர்ஷே தபேச்சித்ர: பௌஷே விஷ்ணு: ஸநாதந: | இத்யேதே த்³வாத³ஸாதி³த்யா: காஸ்யபேயா: ப்ரகீர்த்திதா: || இதி | வஜ்ர⁴ரு²த்³ ப்ரஸித்³த:⁴ தே³வராட் |

(227) ப்ரஹ்ம ஹ தே³வேப⁴யோ விஜிக்³யே இதி தே³வாநாம் ப்ரஸ்தாவே இந்த்ரபத³ம் உக்தாந்யதரபரம் ந விருத்⁴யதே உப⁴யோ: தே³வத்வாவிஸேஷாத் |

(228) வித்³யா ஸ்த்ரீருபா ஸதீ ப்ராது³ரபூ⁴தி³த்யந்வய: | ஸ்த்ரீருபேதி ஸாமாந்யோக்தே: விஸேஷே பர்யவஸாநமாஹ - உமாருபிணீ இதி |

(229) ப்ரக்ரு²தாயா: ஸ்த்ரீயா: வித்³யாத்வே ஸத்யேவ இதி |

(230) சா²ந்த³ஸம் இவஸப்³த³லோபம் மத்வாஹ - இவேதி |

(231) ஸ்த்ரீபத³ம் லக்ஷிதலக்ஷணயா வித்³யாபரமித்த்யாஸ்யேநாஹ |

(232) ஸ்த்ரீ வித்³யா அத்ர விவக்ஷிதா இத்யத்ர ஹேதுமாஹ - அபி⁴ப்ராயோத்³போ³த⁴ஹேதுத்வாத் | கிமித³ம் யக்ஷமிதி ச இந்த்³ரஸ்ய அபி⁴ப்ராய: = விஸயவிஷய: இதி யாவத் |

போ³த⁴ஹேதுத்வாத் ஸ்த்ரீ அத்ர வித்³யாபோ³த⁴ஹேது: | ஸத்த்வப்ரதா⁴நா ஸக்தி:
இத்யர்த:² | (போ³த⁴:⁴ ததீ³ய: ஸம்யக்³போ³த⁴:⁴) |

(233) அஷ்டாவக்ரே³த்ர நிதி³ர்ஸயிதவ்ய: | கேயூரா ந விபூ⁴ஷ்யந்தி புருஷம் ஹாரா ந
சந்த்³ரோஜ்ஜ்வலா | ந ஸ்நாநம் ந விலேபநம் ந குஸுமம் நாலங்க்ரு³தா மூர்த⁴ஜா:
| வாண்யேகா ஸமலங்கரோதி புருஷம் யா ஸம்ஸ்க்ரு³தா தா⁴ர்யதே க்ஷயந்தே க²லு
பூ⁴ஷ்ணாநி ஸததம் வாக்³பூ⁴ஷ்ணம் பூ⁴ஷ்ணமிதி | வாக் ச ஸரஸ்வதீ வித்³யேதி யாவத்
|

(234) ஏததி³தி ந விஜயஸப்³த³ஸ்ய விஸேஷணம் | ததா² ச ப்³ரஹ்மண: ஏவ விஜயே
யூயம் ஏவம் மஹீயத்⁴வமிதி யோஜநா |

(235) வித்³யாயா ஏவோமாத்தவே ஸம்ரு³திம் ப்ரமாணயதி - வித்³யேதி | உமாஸஹாயம்
பரமேஸ்வரம் ப்ரபு⁴மிதி கைவல்யஸ்ம்ரு³திமூலா ஸம்ரு³தி: |

(236) வர்தந்தே அந்யேப்⁴ய: உத்க்ரு³ஷ்யந்தே இதி யாவத் |

(237) அந்திகபா³ட⁴யோ: நேத³ஸாதெள⁴ (பா. 5.3.63) | அஜாத்³யௌ: பரத: | அந்திக
இஷ்ட²ந் = நேத³ இஷ்ட² |

(238) ப்ரியதமத்வமேவ வாஸ்தவாந்திகதமத்வம், அப்ரியஸ்ய ஸமீபஸ்த²ஸ்யாபி
தூ³ரஸ்த²கல்பத்வாத் இத்யாஸயேநாஹ - ப்ரியதமமிதி |

(239) ப்ரக்ரமாநுரோதே⁴ண வசநபரிணாம: கார்ய: இதி |

(240) ஜாத்யாத்³யபா⁴வாத்³ வஸ்துத: ஸாத்³ரு³ஸ்யாதி³ரஹிதஸ்ய |

(241) உபமாநேந கல்பநயா |

(242) தது³பமாநம் கிம் இத்யந்வய: |

(243) வி த்³யுத லுங் | அத்ர து வித்³யோதநம் இத்யர்த:² கல்ப்யதே |

(244) வித்³யுத: தேஜ இவ ஸக்ரு³த்³ வித்³யோதிதவத்³ ப்³ரஹ்ம இத்யந்வய: |

(245) வித்³யுத: வித்³யோதநம் இவ இதி இயதீ ஏவ உபாஸநா இதி ப்ரத³ர்ஸ்யதே |

(246) நிமிஷ் ஸ்வார்தே² ணிச் சங் லுங் | (பா. 3.1.48, 7,4,94)

(247) ஏதத்³ப்³ரஹ்ம ப்ரதி மந: க³ச்²தி இவ இத்யேவமநேந மநஸா ஸாத⁴க:
ஏதத்³ப்³ரஹ்ம உபஸ்மரதி = உபஸ்மரேத், த்⁴யாயேதி³தி யத் தத³த்⁴யாத்மம் (ஸாமாந்யே
நடும்ஸகம் | இதி ய: ஆதே³ஸ: ஸ ஆத்⁴யாத்மிக: இதி யாவத் |) இதி ஏக: அந்வய: |
ஸங்கல்பர்ஸ அபீ⁴க்ஷணம் ப்³ரஹ்மவிஷய: இதி ச அநேந மநஸா உபஸ்மரேதி³தி யத்
தத³த்⁴யாத்மமிதி அபர: |

(248) யச்ச இத்யஸ்மிந் ஸ்தா²நே யதா² இதி வா பாட:² |

(249) யதா² தோயோபாதி⁴க: பா⁴ஸ்வாந் தோயஸ்ய வீச்யாதி³பி:⁴ அபி⁴வ்யஜ்யதே
தத்ர ப்ரதிபி³ம்பி³ம் | ஏவம் மநஉபஹிதம் ப்³ரஹ்ம தத்ப்ரத்யயேரேவ தத்ஸாக்ஷிதயா

அபி⁴வ்யஜ்யதே இத்யர்த:² |

(250) ஸா ச அபி⁴வ்யக்தி: த்⁴யாநமபி அநுஸரதி இத்யாஹ - விஷயீக்ரியமாணமிவ இதி | வஸ்துத: ஸாக்ஷித்வேந ஏவ அபி⁴வ்யஜ்யமாநமபி தம் யதா² யதா² உபாஸதே இதி ந்யாயாத்³ விஷயீ⁴வதி³வ ஆபா⁴தி இதி பா⁴வ: |

(251) உபாஸ்யதயா உபதி³ஸ்யமாநம் | உபாஸநயா பு³த்³தி⁴மாந்த்³யாபக³மே ஸதி ஸுக³மம் ப⁴வதி இதி |

(252) ஆத்⁴யாத்மிகம் தாதா³த்ம்யம் (அத்⁴யாஸம்) உரரீக்ரு³த்த்யாஹ - க³ச்²தி இவ இதி |

(253) அநேந ஸமீபவர்த்தித்வேந மநஸா ஸம்ர்யமாணம் (ஸ்மரணவிஷயம்) அபீ⁴க்ஷணம் ஸங்கல்பயமாநம் மநஸ: ப்ரத்யக்³ரூபம் ப்³ரஹ்ம அஹமஸ்மி இத்யத்⁴யாத்மோபாஸநஸ்வரூபம் |

(254) ஆத்மாநுக³திமந்தரேண ஜட³ஸ்ய மநஸ: ஸ்மரணாதி³பரிணாமாஸம்ப⁴வாத் தேஷாம் (உபஸ்மரணஸங்கல்பாத்³நாம்) தல்விங்க³த்வம் (ப்³ரஹ்மலிங்க³த்வம்) இதி பா⁴வ: |

(255) அத்ர மநஸ: அத்⁴யாத்மபூ⁴தமிதி பாட²ம் ஸம்யஞ்சம் ப்ரதிபத்³யே | பூ⁴தம் - ஸ்வரூபம் |

(256) மநஸ: அத்⁴யாத்மபூ⁴தம் ப்³ரஹ்ம அஹமஸ்மி இத்யேவமுபாஸிதவ்யமித்யர்த:² |

(257) ஆத்மந: பரமப்ரேமாஸ்பத³த்வாத் |

(258) தத்³வநத்வகு³ணபோ³த⁴கேந நாம்நா இத்யர்த:² |

(259) உபலக்ஷணமித³ம் | கு³ணவத்தவேநாபி இதி |

(260) ஸம்ப⁴ஜநம் கர்மா யஸ்ய தாதோ: ஸ: | தத்கர்மண: | ஸம்ப⁴ஜநார்த²க: |

(261) பரோக்ஷத்வே ஸதி ஸம்ப⁴ஜநீயத்வேந ரூபேண இத்யர்த:² |

(262) தம் யதா² யதோ²பாஸதே (முத்³க³ல்ஸ்ருதி:) இத்யாதி³ஸ்ருதே: |

(263) ஸமஸ்த-யஜ்ஞாநாம் பரிஸமாப்தௌ ஸலித்தவாகமந்த்ரத்³வாரா தே³வதாநுமந்த்ரணகர்ம க்ரியதே | தத்ர யத்³யபி ஸலித்தவாகே ப்³ஹ்வய: தே³வதா: நி³ர்தி³ஷ்டா: ததா²பி ஆவாஹித-தே³வதாநுஸாரேண மந்த்ராணாம் விநியோகோ³ ப⁴வதி |

(264) கர்மரூபோ ய: ஸேஷ: அங்க³ம் ஸஹகாரீ வா தத³பேக்ஷேத்யர்த:² |

(265) பிப்பலாதோ³க்திவதே³வ |

(266) ப்³ராஹ்மீம் இதி ஸேஷ: |

(267) குதோ வக்ஷயதி இத்யத ஆஹ - ப்³ராஹ்மீ நோக்தா இதி | ப்³ராஹ்மணுஷ்டே²ய-ஸாத்⁴நவித்³யா யதோ நாதூ⁴நா அவத்⁴யுக்தா இத்யர்த:² |

- (268) கா தர்ஹி அது⁴நா⁵வதி⁴ உக்தா இத்யத்ராஹ - உக்தேதி | ஸாத்⁴யவித்³யைவ உக்தா ஏதாவதி³த்யர்த:² |
- (269) ப்³ராஹ்மயா: வக்ஷயமாணத்வாத் |
- (270) அப்³ரூம இதி தஸ்யை - இதி வா பாட:² |
- (271) ப⁴க்தித்³வாரா அந்த:கரணஸூத்³தி:⁴ ப⁴வதி | தஸ்மாத்³ அர்தா:² ப்ரகாஸந்தே |
- (272) ஸ ச தபாயத்த: ஏவ இதி பா⁴வ: |
- (273) ப்ரதிஷ்ட²தே யாப்⁴யாம் |
- (274) ப்ரத²மபக்ஷே தபாத்³மகர்மணாம் ஸஹ வேதை:³ ஸாங்கை:³ ப்ரதிஷ்டா²த்வம், த்³விதீயபக்ஷே தபாதி³த்ரயஸ்ய பாத்³த்வம் வேதா³நாம் து ஸாங்கா³நாம் ஸிராதி³த்வமிதி விஸேஷ: |
- (275) ஸர்வாங்கா³நி இத்யநேந (அங்க³பதே³ந வேதா³ங்க³க்³ரஹணம் விஹாய) ஸிராத்³யவயவ-க்³ரஹணே ஸிக்ஷாத்³நாம் க்³ரஹணம் கத²ம் அத ஆஹ - அஸ்மிந்ர இதி | வேத³பதே³ந ஸிக்ஷாதி³க்³ரஹணே யுக்திமாஹ - அங்கி³நி இதி |
- (276) ததா³யத்தத்வாத்³ங்கா³நாம் இதி வா பாட:² | யத்ர திஷ்ட²தி ததா³யதநம் |
- (277) தேஷாமஸௌ விரஜோ ப்³ரஹ்மலோக: ந யேஷு...இதி |
- (278) உக்தாயா: ஏவ உபநிஷத:³ ஸாத்⁴யத்வேந வக்ஷயமாணதப:ப்ரப்⁴ரு²தி-ஸாத்⁴ந-விஸிஷ்டத்வோக்த்யபி⁴ப்ராயாத்³ வக்ஷயமாணத்வம் | அநந்தரம் தப:ப்ரப்⁴ர்த்யதிரிக்தாயா: உபநிஷத:³ அநுக்தே: இத்யவதே⁴யம் | (ஸாத்⁴நவிஸிஷ்டஸாத்⁴யத்வேந வக்ஷயமாண இதி யாவத்) | யத்³வா வக்ஷயமாணதப:ப்ரப்⁴ரு²த்யங்க³கலாப: ஏவ | அங்கி³நீ உபநிஷத³ ப்³ராஹ்மீ | அங்க³ஸமுஹாநதிரிக்தத்வாத்³ அங்கி³ந: | ததா³ ச ஸர்வம் யதோ³க்தமித்யஸ்ய தப:ப்ரப்⁴ரு²த்யேவார்த:² | அங்கி³நீத்வேந வக்ஷயமாணயா: இதி யாவத் |
- (279) ஆத்மஜ்ஞாநம் ஆத்மோபாஸநம் ச தப:ப்ரப்⁴ரு²த்யபி |
- (280) ஸர்வவித்³யாபி⁴வ்யக்திஹேதுத்வாத், ஸர்வவித்³யாவேத்³யவஸ்துஜ்ஞாபகத்வாத் வா | ஸர்வாஸு வித்³யாஸு ப்ரதிஷ்டா² பூஜ்யத்வமுத்கர்ஷ: யஸ்யா: தாம், அத்⁴யாத்மவித்³யா வித்³யாநாமித்யுக்தே: | ஸர்வாஸாம் வித்³யாநாம் ப்ரதிஷ்டா² பரிஸமாப்தி: யத்ர தாம், ஸர்வம் கர்மாகி²லம் பார்த²... இத்யுக்தே: கர்மணஸ்ச வித்³யோபலக்ஷணத்வாத் |
- (281) யந்ந து:³கே²ந ஸம்பி⁴ந்நம் ந ச க்³ரஸ்தமநந்தரம் | அபி⁴லாஷோபநீதம் ச || ஸ்வர்க்³பத்³வாச்யம் | கிந்து ந ஸுகா²த்மகம் |
- (282) த்³விதீயகல்பே (வித்³யாயா:) தபாத்³யங்க³ஸமுஹாத்மகதயா தபாதி³ரூபாம் இத்யர்த:² |

Prepared by svAminI tattvapriyAnanda tattvapriya3108 at gmail.coM

——
Kenopanishat with Shankarabhashya and Notes
pdf was typeset on August 28, 2025

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

